

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง
จังหวัดขอนแก่น

The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative
Development of Khon Kaen Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760086

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง
จังหวัดขอนแก่น

The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative
Development of Khon Kaen Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760086

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative Development of Khon Kaen Province

By

Assistance Professor Dr. Chanchai Huotsri

Assistance Professor Dr. Suwin Thongpun

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen campus

B.E.2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760086

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย:	ผศ. ดร.ชาญชัย ฮวดศรี และ ผศ. ดร.สุวิน ทองปั้น
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ๒) เพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ๓) เพื่อศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นทางการจำนวน ๑๕ คน และกลุ่มเป้าหมายที่ไม่เป็นทางการจำนวน ๑๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น คือ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะมีบทบาทในการแนะนำประชาชนให้รู้ระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และให้รู้ว่าตนเองว่าเป็นคนหนึ่งที่มีสิทธิในการใช้เลือกผู้แทนของตนเข้าไปบริหารประเทศ

รูปแบบและปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น เป็นรูปแบบในการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะให้ความรู้ในรูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว สนทนาเป็นกลุ่มย่อย หรือแม้กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม ส่วนปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการมาจากปัจจัย ๒ ประการคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการขอระบบการเมืองการปกครอง นักการเมือง พรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้นในการให้ความรู้ทางการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นตามระบบการเมืองการปกครองที่ตนเองชื่นชอบ ปัจจัยอีกประการหนึ่งได้แก่ปัจจัยส่วนสาธารณชน เป็นแรงผลักดันจากสาธารณชนเป็นผู้นำที่มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม โดยการมองเห็นความอยู่ดีกินดี ความสงบสุขของสังคมเป็นหลัก

บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น คือเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ มีความรู้ความสามารถทางการเมืองการปกครอง มีคุณธรรม และเป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม สามารถชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การรณรงค์หาเสียง การไปใช้สิทธิเลือกตั้งและการกำหนดนโยบายทางการเมือง

Research Title: The role of unofficial leader for political and administrative development of Khon Kaen Province

Authors: Asst. Prof. Dr. Chanchai Huotsri and
Asst. Prof. Dr. Suwin Thongpan

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen campus

Academic Year: 2560/2017

Funds granted by: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research has three main objectives. They are: 1) to study the role of unofficial leader for political and administrative development of Khon Kaen province, 2) to study the form and factor of informal leader for political and administrative development of Khon Kaen Province, and 3) to study the desirable roles of informal leaders for political and administrative development of Khon Kaen Province. This is the qualitative research with interviews of the 15 official target groups and 15 unofficial target groups, totally 30 persons. The tools used in the research were: in-depth interview and analysis of data by inductive methods.

The Result of Research :

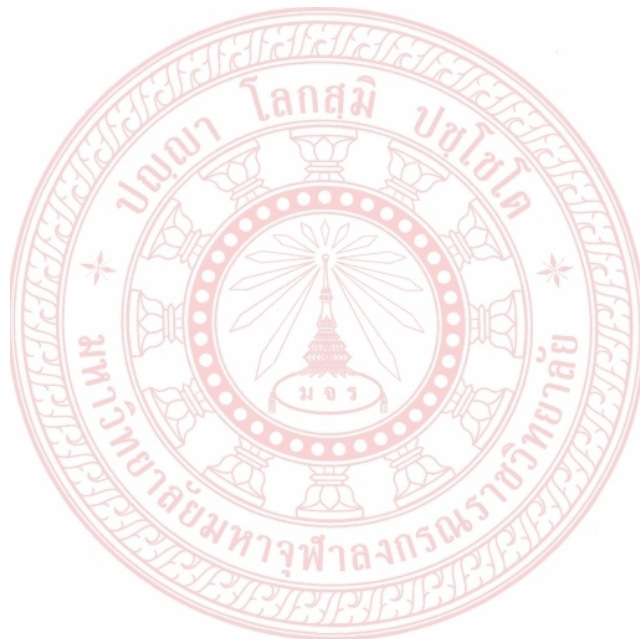
The role of unofficial leader for political and administrative development of Khon Kaen province: informal leader plays the role in introducing of people to know the administration in democratic system with the king as a head and to know that everyone has the own right to choose the representatives to rule the country.

The form and factor of informal leader for political and administrative development of Khon Kaen province is the patterns in giving of political and administrative knowledge of informal leader who gives knowledge in the form of communication to each other as sub-group discussion, or even a large group depending on the opportunity. Otherwise, the factor of unofficial leader comes from two factors: personal factor refers to the driving force of the leader himself who love the political and administrative system, politicians and political parties. So, in political education, leader will convince others to follow own favorite political and

administrative system. Another factor refers to the public factor that is the driving force from the public as a visible leader who sees the benefits by mainly thinking of the prosperity and living in the peace of society.

The desirable roles of unofficial leader for political and administrative development of Khon Kaen province: one who has a leadership, knowledge and ability in politics and administration, moral

virtue and recognized by society and also can induce people to use their own right in the election, to join the political activity such as election campaign, using of right to vote and political determination.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และการให้ความสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และบุคลากรของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลในส่วนงานวิจัยของวิทยาเขตขอนแก่นทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการทำวิจัย ตลอดทั้งเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ในเขตพื้นที่อำเภอบ้านไผ่ อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมืองที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการและการพัฒนาในชุมชน สังคมต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น

๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

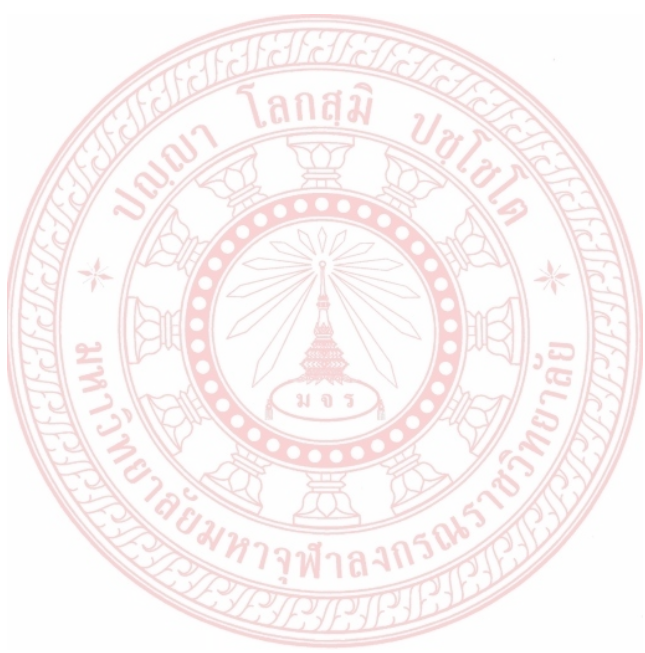
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕
๑.๗ กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีบทบาทผู้นำ.....	๑๐
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำ.....	๑๕
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการ.....	๒๙
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองการปกครอง.....	๕๐
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๑
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๖๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๕
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๖
๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๖
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๙
๓.๕ การสร้างและหาค่าคุณภาพเครื่องมือ.....	๗๐
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๐
๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๗๒
๔.๑ บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัด ขอนแก่น.....	๗๒

๔.๒ รูปแบบและปัจจัยของผู้นำมาเป็นทางการที่มีต่อการพัฒนา	
การเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น.....	๗๗
๔.๓ บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำมาเป็นทางการที่มีต่อการพัฒนา	
การเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น.....	๘๖
๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย.....	๙๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๙๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๙๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้.....	๑๐๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	๑๐๒
บรรณานุกรม.....	๑๐๓
ภาคผนวก.....	๑๐๙
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๑๐
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๑๙
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ	
กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๒๑
ภาคผนวก ง เครื่องมือการวิจัย / หนังสืออนุญาตเก็บข้อมูล.....	๑๒๓
ภาคผนวก จ ภาพกิจกรรมการวิจัย.....	๑๓๑
ภาคผนวก ฉ แบบตอบรับบทความวิชาการ / หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์.....	๑๓๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๓๙

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑.๑ บทบาทผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น.....	๙
๔.๑ รูปแบบการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น.....	๙๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในรายงานการวิจัย ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ โดยได้กล่าวแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้า ตามลำดับ

๑. พระวินัยปิฎก

วิ.ม.(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

๒. พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺว.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์ (ภาษาไทย)
อง.จตุกก	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปัญจก (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
ที.ปา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิวรรค (ภาษาไทย)
ช.ช.า.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราชที่ ๒๕๕๐ ได้ให้ความสำคัญกับการปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่นของตนได้เองรวมทั้งทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลและจัดการสาธารณะต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ.๒๕๔๒ และพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจเข้าสู่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง จึงเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีสิทธิในการที่จะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาเป็นผู้นำชุมชนเพื่อแสดงบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในการบริหารงานราชการ โดยเฉพาะการเมืองจึงจำเป็นต้องมีผู้นำทางการเมืองในการพัฒนา ถ้าชุมชนใดมีผู้นำที่ดีและเข้มแข็งก็จะนำพาชุมชนนั้นเจริญก้าวหน้า

ผู้นำถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะสร้างพลังขับเคลื่อนองค์กรและสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ที่มีลักษณะเป็นพลวัต มีการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงที่ทุกคนต้องเผชิญ ดังนั้นทุกองค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำ ที่มีศักยภาพสูง มีคุณลักษณะที่เหมาะสมและมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี และสามารถนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้สังคมเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้เป็นอย่างดีในการสร้างผู้นำที่มีความสามารถและมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในโลกยุคใหม่นี้ ดังนั้นผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถนำผู้อื่นให้ก้าวไปข้างหน้าสู่จุดมุ่งหมายตามที่ตั้งใจไว้ โดยใช้ศักยภาพของความเป็นผู้นำ ที่มีอยู่ทั้งในด้านสถานภาพ ความสามารถ อิทธิพล ชีวิต และพฤติกรรม เพื่อส่งผลให้สามารถกำหนดทิศทางให้บุคคลที่ติดตามมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน ฉะนั้นผู้นำ จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการนำองค์กรหรือบุคคลไปสู่ความสำเร็จ มีความสามารถในการใช้อิทธิพลของตนเองหรือของตำแหน่งที่จะทำให้บุคคลอื่นยอมปฏิบัติตาม เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน^๑ และได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาาร่วมกัน

ผู้นำมีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน ผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชนรวมทั้งบุคคลที่มีบุคลิกภาพอุปนิสัยและความสามารถ ในสถานการณ์หรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งและเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนนอกเหนือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน หัวหน้ากลุ่มและผู้นำอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน

^๑เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, ภาวะผู้นำประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหาร การศึกษาหน่วยที่ ๕-๘, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖ ก.), หน้า ๑๐.

เพื่อให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งเป็นแบบผู้นำที่เป็นทางการ ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือผู้นำที่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา เพราะไม่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าในองค์กร แต่สมาชิกในหน่วยงานให้การยอมรับและยกย่องให้เป็นผู้นำ เพราะมีคุณสมบัติบางประการที่หน่วยงานหรือสมาชิกในองค์กรต้องการ ให้การยอมรับ หรือให้ความไว้วางใจ เช่น ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น เพราะผู้นำเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการและมีทักษะ ที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมาย โดยรวมเพื่อที่จะเกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน^๒

การเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ได้มีผู้นำมากมายทั้งที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการและไม่ใช่เป็นทางการในการพัฒนาท้องถิ่น สามารถดำเนินการได้ ๓ ทาง กล่าวคือ ๑) หน่วยงานของรัฐ ที่มีแผนพัฒนาท้องถิ่นตามระบบบริหารราชการไทยคือราชการส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และส่วนภูมิภาค ๒) หน่วยงานภาคเอกชน คือองค์กรภาคเอกชนที่เห็นความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น บริษัทห้างร้าน สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน (NGO) ที่มีแผนงานโครงการร่วมกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนาภาคประชาชน และ ๓) หน่วยงานภาคประชาชน คือหน่วยงานหรือองค์กรภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อรวมกลุ่มกันพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น มี ๒ ประเภท คือ ๑) บุคคลที่อยู่นอกท้องถิ่น ที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาท้องถิ่น เช่น ข้าราชการ บุคลากรของหน่วยงานพัฒนาด้านเอกชน หรือปราชญ์ ผู้อาวุโสในชุมชนที่ไม่มีบทบาทในท้องถิ่นอื่น ๒) บุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น คือ ประชาชนที่อยู่อาศัยและมีความต้องการที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ ต่างมีอุดมการณ์เดียวกันหรือร่วมทำงานกับประชาชน ให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในการช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน

ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ (Informal leaders) ในจังหวัดขอนแก่นได้แก่ พระสงฆ์ หัวคะแนนในการเลือกตั้ง ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้นำที่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา เป็นผู้ที่ไม่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าในองค์กร แต่เป็นผู้ที่สมาชิกในหน่วยให้การยอมรับ และยกย่องให้เป็นผู้นำ เพราะเขามีคุณสมบัติบางประการที่หน่วยงานหรือสมาชิกในองค์กรต้องการ ให้การยอมรับหรือให้ความไว้วางใจ เพราะเขาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ผู้นำที่ไม่เป็นทางการจึงถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาทางการเมืองของท้องถิ่น เพราะผู้นำประเภทนี้พูดอะไร ชุมชนก็จะทำตามเพราะเขาเชื่อและให้ความเคารพนับถือ ถ้าผู้นำเห็นว่าทำอย่างดีเขาก็จะทำตาม แม้แต่การเลือกตั้งถ้าผู้นำประเภทนี้ชี้แนะให้เลือกใคร ประชาชนก็จะเลือกตามที่ผู้นำไม่เป็นทางการชี้แนะ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้นำที่ไม่เป็นทางการถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทมากต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น

^๒วันชัย วัฒนศัพท์, *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สันติวิธีเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓), บทนำ

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ได้รูปแบบที่พึงประสงค์ของผู้นำทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการได้มีประสิทธิภาพและให้ผู้นำไม่เป็นทางการมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอันเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น
๒. เพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น
๓. เพื่อศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑. ผู้นำไม่เป็นทางการมีบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่นอย่างไรบ้าง
๒. การพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ผู้นำไม่เป็นทางการมีรูปแบบและปัจจัยอะไรบ้าง
๓. บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น มีบทบาทอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาการวิจัยออกเป็น ๓ ด้าน คือ ๑) ศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ๒) ศึกษารูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น และ ๓) ศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๒) ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่ ๓ อำเภอได้แก่ อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นอำเภอที่มีขนาดใหญ่และมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองที่สามารถเป็นแบบอย่างทางการเมืองได้

๓) ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ๓ อำเภอได้แก่ อำเภอน้ำพอง อำเภอเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยการจำแนกออกเป็นดังนี้

๒.๑	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นทางการจำแนกดังนี้	
๒.๑.๑	อำเภอบ้านไผ่	จำนวน ๕ คน
๒.๑.๒	อำเภอน้ำพอง	จำนวน ๕ คน
๒.๑.๓	อำเภอเมือง	จำนวน ๕ คน
๒.๒	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ไม่เป็นทางการจำแนกดังนี้	
๒.๒.๑	อำเภอบ้านไผ่	จำนวน ๕ คน
๒.๒.๒	อำเภอน้ำพอง	จำนวน ๕ คน
๒.๒.๓	อำเภอเมือง	จำนวน ๕ คน
๒.๓	ประชาชน จำแนกออกเป็นดังนี้	
๒.๓.๑	อำเภอบ้านไผ่	จำนวน ๕ คน
๒.๓.๒	อำเภอน้ำพอง	จำนวน ๕ คน
๒.๓.๓	อำเภอเมือง	จำนวน ๕ คน
	รวมทั้งสิ้น	จำนวน ๔๕ คน

๔) ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาท หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพที่เป็นไปโดยธรรมชาติหรือตามสถานภาพที่ถูกกำหนดหรือถูกคาดหวังจากสังคม อันเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ของสมาชิกในสังคม

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ไม่เป็นทางการโดยผู้นำที่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา เพราะไม่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าในองค์การ แต่สมาชิกในหน่วยให้การยอมรับ และยกย่องให้เป็นผู้นำ เพราะเขามีคุณสมบัติบางประการที่หน่วยงานหรือสมาชิกในองค์การ ต้องการ ให้การยอมรับ หรือให้ความไว้วางใจ เช่น ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ มนุษย์สัมพันธ์ เป็นต้น

การพัฒนาการเมืองการปกครอง หมายถึง กระบวนการทำให้การเมืองการปกครองดีขึ้นกว่าเดิม หรือ การทำให้การเมืองมีความทันสมัยขึ้นใน ๔ ด้านคือ แบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ

๑) การให้ความรู้ทางการเมือง หมายถึง การแนะนำเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่เป็นมาตรฐานสากล

๒) การเลือกพรรคการเมือง หมายถึง การเลือกเป็นสมาชิกพรรค หรือเลือกพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนไปทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองตามระบบประชาธิปไตย

๓) การรณรงค์หาเสียง หมายถึง การเสนอนโยบาย หรือแนวคิดทางการเมืองของตนเองในการที่จะเข้าเป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารบ้านเมือง

๔) การเลือกตั้ง หมายถึง การไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งผู้แทนของตนเองไปทำหน้าที่ทางการเมืองการปกครองแทนตนเอง

บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง การนำพาประชาชนให้ยึดหลักปฏิบัติทางการเมืองที่ไม่ยึดผลประโยชน์ตนเองเป็นหลัก แต่เป็นยึดประโยชน์ของประชาชนส่วนมากเป็นหลัก

ผู้นำไม่เป็นทางการจังหวัดขอนแก่น หมายถึง ผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ๓ อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของผู้นำ

ภิญโญ สาร, ให้ความหมายของผู้นำ โดยแยกเป็น ๓ ลักษณะคือ^๓

๑. ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มคนหลายคนที่มีอำนาจ มีอิทธิพล หรือความสามารถจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการ

๒. ผู้นำ คือ ผู้ที่มีอำนาจเหนือในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๓. ผู้นำ อาจเป็นคนเดียวกับหัวหน้า หรือผู้บริหาร หรือไม่ใช่ก็ได้ หัวหน้าโดยตำแหน่งอาจไม่ใช่ผู้นำที่แท้จริงของกลุ่มผู้นำที่แท้จริง อาจเป็นคนอื่นที่มีอิทธิพลและจูงใจให้คนประพฤติตามความเห็นของเขาได้

ศิริ เจริญวัย ให้ความหมายของผู้นำว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหน้าที่และได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งให้เป็นผู้ตัดสินใจแทนกลุ่ม ตลอดเป็นผู้ปกครอง ดูแลบังคับบัญชาผู้ร่วมงานให้ประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ตามที่พึงประสงค์ได้ โดยใช้ทั้งศาสตร์ และศิลปะในการโน้มน้าวชักจูงให้ผู้ร่วมงานคล้อยตามด้วยความเต็มใจ ซึ่งผู้นำอาจมีชื่อตามตำแหน่งในองค์กรแตกต่างกัน เช่น ผู้อำนวยการ หัวหน้า ผู้บริหาร ผู้จัดการ และนายเป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีผู้นำนั้นไม่ใช่เป็นโดยตำแหน่ง แต่เป็นโดยการกระทำ^๔

ความสำคัญของภาวะผู้นำ

การดำเนินกิจกรรมใดๆ นั้น บุคคลในองค์กรจะทำงานสำเร็จได้มากน้อยเพียงน้อยขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำเพื่อให้กิจกรรมนั้นสำเร็จได้

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะนำความสำเร็จ ความมีประสิทธิภาพและความมีประสิทธิภาพ^๕

ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งขององค์กรในปัจจุบัน จึงทำให้ทุกฝ่ายพยายามค้นหาบุคคลที่มีความสามารถในการนำที่เหมาะสมกับหน่วยงาน ปัญหาเหล่านี้มีใช้จำกัดอยู่ในวงการธุรกิจเท่านั้น ยังครอบคลุมถึงหน่วยงานของรัฐด้วย การขาดบุคคล

^๓ภิญโญ สาร, หลักการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช), ๒๕๑๙, หน้า ๓๔๔-๓๔๕.

^๔ศิริ เจริญวัย, เอกสารคำสอนรายวิชาภาวะผู้นำ, (นครราชสีมา: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๓๙), หน้า ๖.

^๕เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, การวิจัยเกี่ยวกับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓๕.

ดังกล่าว หมายถึงบุคคลที่มีความสามารถในการนำมีความสมัครใจที่จะนำและผลการนำไปให้เกิดความพึงพอใจของผู้ร่วมงานด้วย^๖

งานวิจัยในประเทศ

ประสิทธิ์ เขียวศรี ได้กล่าวถึง คุณลักษณะผู้นำ ไว้ในวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิต เรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ว่า “ลักษณะผู้นำเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวหรือคุณลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก ความร่าเริง สติปัญญา เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีติดตัวผู้นำมาตั้งแต่กำเนิดซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างผู้นำ กับบุคคลที่ไม่ใช่ระหว่างผู้นำกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ได้ผลจากการศึกษาคุณลักษณะดังกล่าวจึงเกิดทฤษฎีมหาบุรุษยิ่งใหญ่ (Great Man Theories) โดยมีความเชื่อว่า การเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิด มีลักษณะเด่นพิเศษกว่าคนอื่น ดังนั้นผู้นำ ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าบุคคลธรรมดา และจากการศึกษา งานวิจัยตามทฤษฎีนี้ได้สรุปผลลักษณะส่วนตัว ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลบรรลุถึงความเป็นผู้นำ และเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ^๗

เกรียงไกร จงเจริญ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน ว่าผู้นำจะมีอิทธิพลต่อประชาชนในระดับพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนในชุมชนนอกจากนั้นแล้วประเด็นในเรื่อง ของฐานะทางเศรษฐกิจและขนาดของครอบครัวยังมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง^๘

ปกรณ์ สุริวรรณ ศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน ผลการศึกษาพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้เชื่อมผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชนลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” โดย นักการเมืองจะให้ช่วยเหลือแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะช่วยสร้าง ความนิยมแก่นักการเมืองที่ช่วยเหลือท้องถิ่นของตนความสัมพันธ์ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” มีผลกระทบต่อการพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนหลายประการ กล่าวคือ ทำให้ประชาชนขาดความสนใจตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองทำให้ ขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของนักการเมือง และขาดจิตสำนึกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง^๙

^๖ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์, พฤติกรรมความเป็นผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยครู, (สุรินทร์: วิทยาลัยครูสุรินทร์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๔.

^๗ประสิทธิ์ เขียวศรี, การเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, (การบริหารการศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕-๔๖.

^๘เกรียงไกร จงเจริญ, ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕)

^๙ปกรณ์ สุริวรรณ, การหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่, ๒๕๓๖)

สมชาย ตีลังการณ์ ศึกษา พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๓๕ : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง พบว่ากลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สามารถต่อรองได้ การไปเลือกตั้งจึงเป็นการไปเพื่อตอบแทน ผู้อุปถัมภ์และปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่การลงคะแนนเสียงจะพิจารณาจากความสามารถที่ผู้สมัครจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆได้เป็นลำดับแรกสามารถสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในลักษณะต่างๆ ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน^{๑๐}

พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัพบุริสธรรม ๗ ไว้ว่า ผู้นำคือผู้มีบุคลิกลักษณะมีคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นในหน่วยงานทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานได้นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งรับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานผลประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มมีอิทธิพลและอำนาจ สามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติตามบรรลุมผลตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ได้^{๑๑}

ทองใบ สุดซาดา ได้ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ได้สรุปแนวคิดทฤษฎีผู้นำเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำมี ๒ มิติคือ ด้านกิจสัมพันธ์และด้านมิตรสัมพันธ์โดยได้อธิบายดังนี้

๑. ด้านกิจสัมพันธ์หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นผู้นำกับสมาชิกของกลุ่มและเน้นดำเนินงานให้เป็นระเบียบช่องทางติดต่อสัมพันธ์ให้เป็นไปตามสวยงาม

๒. ด้านมิตรสัมพันธ์หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงความสัมพันธ์การเป็นผู้นำกับสมาชิกของกลุ่มในลักษณะการเป็นมิตรเคารพนับถือซึ่งกันและกันจากการที่นักวิชาการได้เสนอแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำต่างๆไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยคุณลักษณะส่วนตัวหรือสถานการณ์ใดๆก็ตามจุดมุ่งหมายคือต้องการให้เกิดการยอมรับของผู้ตามเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของความ ต้องการของผู้นำฉะนั้นผู้นำจึงสรุปได้ว่ามี ๒ ประเภทดังนี้

๑. พฤติกรรมที่มุ่งงานเป็นพฤติกรรมที่มุ่งให้ความสนใจว่าผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานได้ดี

๒. พฤติกรรมที่ให้ความสนใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นพฤติกรรมที่เน้นให้ความร่วมมือและทำงานกันเป็นทีมแนวคิดทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีของนักวิชาการจากต่างประเทศซึ่งได้เสนอแนวคิดในเรื่องนี้ไว้มากมายซึ่งผู้วิจัยได้นำมารวบรวมเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการของตะวันตกมีดังต่อไปนี้^{๑๒}

^{๑๐}สมชาย ตีลังการณ์, พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๓๕ : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗)

^{๑๑}พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์), “การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัพบุริสธรรม ๗”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๒}ทองใบ สุดซาดา, อ่างในวาสนา สุขประเสริฐ, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร”, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๗), หน้า ๒๙.

สมชาย เหล็กเพชร ศึกษาวิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำในชุมชน ได้สรุป บทบาทและหน้าที่ของผู้นำที่น่าสนใจซึ่งมี ๒ ลักษณะดังนี้

๑. บทบาทที่เป็นจริงเป็นบทบาทที่จะต้องแสดงพฤติกรรมตามสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับการ แต่งตั้งตามกฎหมายซึ่งจะต้องแสดงพฤติกรรมตามขอบเขตหน้าที่ในตำแหน่งที่ระบุไว้เท่านั้นไม่สามารถ แสดงบทบาทอื่นใดที่นอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งบทบาทที่เป็นจริงนั้นมักจะ กำหนดไว้เป็นเพียงกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างกว้างๆและกำหนดอำนาจตามตำแหน่งที่ ได้รับเช่นอำนาจในการอนุมัติการใช้จ่ายของหน่วยงานอำนาจในการปฏิบัติงานตามที่ตนเองรับผิดชอบ

๒. บทบาทที่คาดหวังเป็นการคาดหวังของบุคคลต่างๆที่มีต่อผู้นำต้องการที่จะให้ผู้นำไปได้ แสดงบทบาทต่างๆนอกเหนือจากบทบาทที่แท้จริงตามที่กฎหมายหรือข้อกำหนดต่างๆที่กำหนดให้ผู้นำ จะต้องปฏิบัติความคาดหวังในบทบาทต่างๆของผู้นำนั้นส่วนมากจะคาดหวังในทางที่ดีเกี่ยวกับตัวผู้นำ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสังคมและส่วนบุคคลเช่นคนในองค์กรคาดหวังหัวหน้างานคนใหม่ จะมาช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการผลิตที่ตกต่ำให้สามารถสร้างความร่วมมือร่วมใจกับบุคคลกลุ่มต่างๆใน หมู่บ้านหมี่ความสามัคคีร่วมมือร่วมแรงใจในการทำการพัฒนาหมู่บ้านของตนให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมกับหมู่บ้านอื่นๆบทบาทที่คาดหวังเกี่ยวกับตัวผู้นำนั้นแต่ละคนก็มีความคาดหวังแตกต่างกัน ออกไปตามสภาพของแต่ละคนแต่ละกลุ่มซึ่งไม่สามารถกำหนดให้ชัดเจนได้^{๑๓}

สุวิน สุขสมกิจ ได้ศึกษา พุทธปรัชญาเกี่ยวกับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนัน ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำหรือผู้ปกครองในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในอัครคัมภีร์ โดยกล่าวถึงความเป็นอยู่ของสังคมนมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่สงบสุขไม่มีการ แก่งแย่งเอาเปรียบซึ่งกันและกันเพราะมีความอุดมสมบูรณ์แต่ต่อมาความขัดแย้งเนื่องจากการ กระทบความขัดแย้งมีการลักขโมยของบุคคลในสังคมในขั้นแรกจะเป็นการกล่าวตักเตือนกันเองแต่เมื่อ มีการประพฤติชั่วอีกจึงมีการลงโทษแก่ผู้กระทำผู้ที่จะลงโทษหรือกล่าวตักเตือนได้จะต้องเป็นหัวหน้า หรือผู้นำที่มีอิทธิพลให้เกิดการยอมรับจากสังคมและยอมรับคำตัดสินการให้คุณและโทษตลอดจนให้ ความไว้วางใจในคำตัดสินปัญหาต่างๆดังปรากฏข้อความว่า

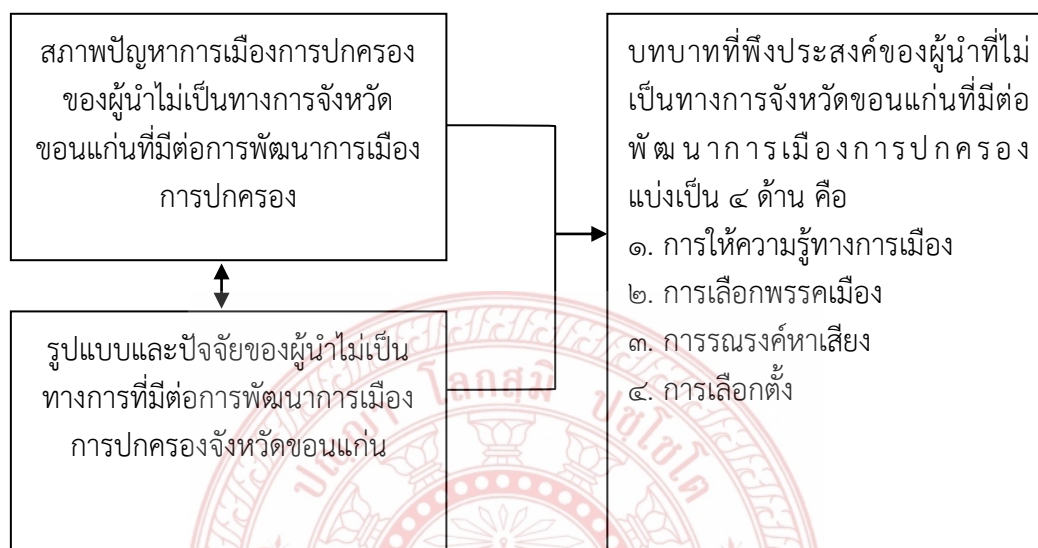
ครั้งนั้นเหล่ามนุษย์ทั้งหลายจึงประชุมกันครั้งแล้วต่างก็ปรับทุกข์กันว่าการถือเอาสิ่งของที่ ผู้อื่นไม่ได้ให้จักเกิดขึ้นเพราะความชั่วจากการกระทำเหล่าใดการกระทำเหล่านั้นจักเกิดขึ้นแก่พวกเรา อย่างกระนั้นเราจักสมมติให้มนุษย์ที่มีศีลธรรมผู้หนึ่งเป็นผู้ว่ากล่าวโดยธรรมให้เป็นผู้ตีเตือนลงโทษโดย ชอบธรรมให้เป็นผู้ขับไล่บุคคลผู้ที่ควรถูกขับไล่ส่วนพวกเราจักแบ่งข้าวสาลีให้แก่ผู้นั้นครั้งแล้วจึง แสวงหาบุคคลผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีศีลธรรมและคุณธรรมเป็นผู้นำส่วนพวกตนก็แบ่งข้าวสาลี ให้แก่ผู้นั้น^{๑๔}

^{๑๓}สมชาย เหล็กเพชร, “วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำในชุมชน”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๘.

^{๑๔}สุวิน สุขสมกิจ, พุทธปรัชญาเกี่ยวกับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๗๗.

๑.๗ กรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual framework)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา รูปแบบ ปัจจัย และบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ บทบาทผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ได้ข้อสนเทศเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น
๒. ทำให้ได้ข้อสนเทศเกี่ยวกับรูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น
๓. ทำให้ได้ข้อสนเทศเกี่ยวกับบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของผู้ผู้นำไม่เป็นการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีบทบาทผู้นำ

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำ

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบและปัจจัยของผู้ผู้นำไม่เป็นการ

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองการปกครอง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับบทบาทผู้นำ

ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ เป็นทฤษฎีดั้งเดิมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนคริสตกาลจนถึงปี ค.ศ. ๑๙๔๐ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาคุณลักษณะเฉพาะตัวหรือคุณลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก ความร่าเริง สติปัญญา เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีติดตัวผู้นำมาตั้งแต่กำเนิดซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างผู้นำ กับบุคคลที่ไม่ใช่ระหว่างผู้นำกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ได้ผลจากการศึกษาคุณลักษณะดังกล่าวจึงเกิดทฤษฎีมหาบุรุษยิ่งใหญ๋ (Great man theories) โดยมีความเชื่อว่า การเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิด มีลักษณะเด่นพิเศษกว่าคนอื่นดังนั้นผู้นำ ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าบุคคลธรรมดา และจากการศึกษางานวิจัยตามทฤษฎีนี้ได้สรุปผลลักษณะส่วนตัว ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลบรรลุถึงความเป็นผู้นำ และเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ^๑

สมยศ นาวิการ ได้ใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งผู้นำออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑) ผู้นำแบบเผด็จการเต็มที (Exploitation autocratic leader) ซึ่งเป็นผู้นำที่ตัดสินใจในหน่วยงานเพียงคนเดียว รวมถึงเป็นผู้กำหนดวิธีการปฏิบัติงานในหน่วยงานด้วยตนเอง

๒) ผู้นำแบบเผด็จการอย่างเมตตา (Benevolent autocratic leader) เป็นผู้นำที่สั่งการเพียงผู้เดียว แต่ในบางสถานการณ์ก็ให้อิสระแก่ผู้ตาม และเพื่อนร่วมงาน

๓) ผู้นำแบบปรึกษาหารือ (Consultative leader) เป็นผู้นำที่ปรึกษาหารือหรืออภิปรายร่วมกับผู้ตามและเพื่อนร่วมงาน จากนั้นจึงกำหนดเป้าหมายของหน่วยงานนั้นและตัดสินใจสั่งการให้ผู้ตามและเพื่อนร่วมงานปฏิบัติ

๔) ผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative leader) เป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้ผู้ตามและเพื่อน

^๑ประสิทธิ์ เขียวศรี, การเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, (การบริหารการศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕-๔๖.

ร่วมงานได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานที่ได้เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่อไป^๒

อุทัย หิรัญโต กล่าวถึงบทบาทคือสิทธิและหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนที่สังคมกำหนดขึ้นมาตามตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่^๓

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทของบุคคลในสังคมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ความสามารถ มุลเหตุจูงใจ การอบรมและความพอใจ^๔

๒.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ (Leader)

คำว่าผู้นำ (Leader) และภาวะผู้นำ (Leadership) นั้นมีความหมายที่แตกต่างกันและมีประวัติที่ยาวนานมากผู้นำคืออะไรภาวะผู้นำเป็นอย่างไรผู้นำเป็นมาแต่กำเนิดหรือถูกสร้างขึ้นภาวะผู้นำที่ดีนั้นเกิดขึ้นในตัวบุคคลหรือในสถานการณ์แห่งการกระทำหรือพฤติกรรมกันแน่เป็นคำถามที่คนส่วนใหญ่ยังไม่พอใจกับคำตอบนักเพราะคำว่า “ผู้นำ” ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษของออกซ์ฟอร์ด (Oxford English Dictionary) ในราวปี ค.ศ. ๑๓๐๐ (พ.ศ. ๑๘๔๓) หรือเจ็ดร้อยปีที่แล้ว ส่วนคำว่า “ภาวะผู้นำ” ปรากฏขึ้นมาภายหลังราวปี ค.ศ. ๑๘๐๐ (พ.ศ. ๒๓๔๓) คือประมาณสองร้อยปีมาแล้วหรือแม้จนกระทั่งปัจจุบันความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำก็ยังเป็นปริศนาสำหรับนักวิชาการและบุคคลทั่วไป^๕ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจักได้นำเสนอตามความหมายที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ไว้ดังนี้

๒.๑.๒ ความหมายของผู้นำ (Leader)

คำว่าผู้นำ (Leader) เป็นการมองที่เน้นไปที่ตัวบุคคลเรามักจะได้ยินคำพูดที่ใช้เรียกแทนผู้นำในทิศทางที่ต่างกันและมักจะมีขอบเขตที่กว้างขวางตามทัศนะของผู้พบเห็นเพื่อความเข้าใจความหมายเกี่ยวกับผู้นำให้ชัดเจนพรนพุกกะพันธ์กล่าวถึงการกำเนิดของผู้นำไว้ ๔ ประการคือ

๑. ผู้นำโดยกำเนิด
๒. ผู้นำที่มีความอัจฉริยะ
๓. ผู้นำที่เกิดขึ้นตามสายงาน
๔. ผู้นำตามสถานการณ์^๖

ผู้นำที่กำเนิดมาจาก๒จุดใหญ่ๆคือผู้นำโดยกำเนิดหมายถึงผู้นำประเภทนี้ได้มาจากการสืบทอดทางบรรพบุรุษเช่นการได้รับการแต่งตั้งสืบทอดเป็นรัชทายาทหรือราชวงศ์และผู้นำที่กำเนิดจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถความกล้าหาญหรือบุคคลนั้นมีคุณสมบัติพิเศษต่างๆ ในความเป็นผู้นำในตัว

^๒สมยศ นาวิการ, การบริหารและพฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๐), หน้า๑๗๕-๑๗๖.

^๓อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘๗.

^๔ไพบุลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^๕สงวน นิตยารัมภ์พงศ์, ภาวะผู้นำเพื่อการบริหารคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^๖พรนพุกกะพันธ์, ภาวะผู้นำและการจูงใจ, (กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

ของเขาเอง^๗ ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของผู้นำผ่านทัศนคติของนักวิชาการและนักบริหารมา รวบรวมไว้พอสังเขปดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่าผู้นำคือบุคคลที่จะมาประสาน ช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่จะเป็นการอยู่รวมกันก็ตามหรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไป ด้วยดีที่สุดความที่ติงามที่ว่าพากันไปก็ให้พากันไปด้วยดีนั่นหมายความว่าไปโดยสวัสดิ์หรือโดยสวัสดิ ภาพผ่านพ้นภัยอันตรายอย่างเรียบร้อยและเป็นสุขเป็นต้นแล้วก็บรรลุถึงจุดหมายที่ติงามโดยถูกต้อง ตามธรรม” หมายความว่า เป็นความจริงความแท้ความถูกต้องและได้มาโดยธรรม^๘

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่าผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่น เคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้มีศิลปะมีอิทธิพลต่อกลุ่มชนเพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการหลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้วเช่น เป็นผู้นำองค์กรผู้นำสมาคมผู้นำวัดและแม้กระทั่งเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^๙

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ ได้ให้ความหมายว่าผู้นำคือบุคคลที่ได้รับมอบหมายซึ่งอาจโดยการ เลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่มที่สามารถที่จะจูงใจ ชักนำหรือชี้แนะให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติการกิจต่างๆของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ^{๑๐}

เสนาะ ดิยาวี กล่าวว่าผู้นำคือผู้ที่สามารถทำให้ผู้อื่นไปสู่จุดหมายปลายทางได้ประสบ ผลสำเร็จตามเป้าหมายโดยเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุดโดยใช้วิธีการจูงใจและอาศัยบุคลิกภาพของตนเองที่ ทำงานให้สำเร็จด้วยลักษณะต่างๆคือการใช้อำนาจการกำหนดเป้าหมายที่สนองต่อองค์กรการทำหน้าที่ ผู้นำโดยอาศัยความร่วมมือของผู้อื่นความสัมพันธ์กับผู้อื่นและการวางตัวที่เหมาะสม^{๑๑}

ธรรมรส โชติกาญจนา ได้ให้ความหมายว่าผู้นำหมายถึงบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาได้รับการ ยกย่องขึ้นมาให้เป็นหัวหน้ามีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและอาจชักพาผู้ใต้บังคับบัญชา หรือหมู่ชนไปในทางดีหรือชั่วได้^{๑๒}

อาชวัน วายวานนท์ ได้ให้ความหมายว่าผู้นำคือผู้มีชื่อเสียงมีความสามารถในการนำผู้อื่น และมักจะหมายถึงผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสำคัญๆในทางบริหารเป็นผู้ที่กลุ่มถือว่่ารับผิดชอบต่อการบรรลุ

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

^๘พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^๙พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, พิมพ์พิเศษ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

^{๑๐}สุเทพพงศ์ ศรีวัฒน์, **ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิรัตน์เอดิเตอร์เซ็นจำกัด , ๒๕๓๓), หน้า ๓.

^{๑๑}เสนาะ ดิยาวี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๖ - ๘.

^{๑๒}ธรรมรส โชติกาญจนา, **มนุษยสัมพันธ์**, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙), หน้า๑๓๑.

วัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตนร่วมกิจกรรมอยู่^{๑๓}

ถวิล ธาราโกชน์ ได้ให้ความหมายว่าผู้นำคือลักษณะที่แสดงถึงความสามารถในการนำพา การดำเนินกิจการการแก้ไขปรับปรุงและการรักษาขวัญและกำลังใจของกลุ่มทำให้กลุ่มบรรลุถึง เป้าหมายที่ต้องการให้มากที่สุด^{๑๔}

โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ ได้ให้ความหมายว่าผู้นำหมายถึงบุคคลซึ่งมีลักษณะและ คุณสมบัติเหมาะสมที่จะชักจูงใจและแนะนำคนอื่นให้ทำงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม^{๑๕}

ลีปนันท เกตุทัต ได้ให้ความหมายว่าผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์จะต้องวิเคราะห์ตัดสินใจโดย มองอย่างน้อมมองภาพรวมทั้งหมดและปฏิบัติตนอย่างอ่อนเอากายใจและสมองเข้าสัมพันธ์สามารถ วางแผนที่ชัดเจนจัดแผนงานแผนคนและแผนเงินให้เข้ากันกระจายและมอบให้เป็นตลอดจนการ ควบคุมนโยบายต่างๆหรือแผนงานขององค์กรให้สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย^{๑๖}

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่าผู้นำคือผู้มีอิทธิพลในทางที่ถูกต้องต่อ การกระทำต่อผู้อื่นมากกว่าคนอื่นๆในองค์กรหรือกลุ่มที่เขาปฏิบัติงานอยู่เป็นผู้ซึ่งใช้อิทธิพลในการ กำหนดเป้าหมายหรือการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยได้รับการเลือกตั้งจากกลุ่มเพื่อให้เป็นผู้นำ หรือหัวหน้า^{๑๗}

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ ได้ให้ทัศนะไว้ว่าผู้นำคือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มสามารถนำ กลุ่มปฏิบัติงานต่างๆเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรมีความสามารถในการชักจูงบุคลากรในองค์กรให้ ทำงานด้วยความเต็มใจแต่ผู้นำทุกคนไม่ได้เป็นผู้บริหารและในความเป็นจริงผู้บริหารโดยตำแหน่ง อาจจะไม่ใช่ผู้นำก็ได้^{๑๘}

สมพิศ วิชญูวิเชียร ได้ให้ความหมายว่าผู้นำคือบุคคลที่มีความสามารถแท้จริงหรือสมาชิก ในกลุ่มเชื่อว่ามีความสามารถแก้ปัญหาเป็นผู้นำกลุ่มมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มมี เป้าหมายที่ชัดเจนสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆได้มีการจัดการและพัฒนาบุคลากรตัดสินใจอย่างเป็น ระบบพัฒนาทีมงานมีการสื่อสารที่ดี^{๑๙}

สุพานี สฤกษ์วานิช ได้ให้ความหมายว่าผู้นำคือผู้มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือกลุ่ม หรือผู้มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำคือมีลักษณะโดดเด่นมีวิสัยทัศน์มีค่านิยมที่จะเหมาะสมและมี

^{๑๓}อาชวัน วายวานนท์, **ภาวะผู้นำและประสิทธิผลของผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ ส่งเสริมงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๒๕.

^{๑๔}ถวิล ธาราโกชน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สนพ.โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๗.

^{๑๕}โสภา ชูพิกุลชัยและคณะ, **เทคนิคการให้บริการปรึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๑๕), หน้า ๒๑๙.

^{๑๖}ลีปนันท เกตุทัต, “วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง,” ใน **ผู้นำสงวนนิตยารัมภ์พงศ์และสุทธิ ลักษณะสถิติ บรรณาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑) หน้า ๓๒.

^{๑๗}นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ , **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๕.

^{๑๘}ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, **พฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: อีระฟิล์มและโซเทกซ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙๗.

^{๑๙}สมพิศ วิชญูวิเชียร, **หัวไม้เซี่ยง**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์), หน้า ๑๑.

อิทธิพลเหนือคนอื่นตลอดจนมีความสามารถในการตัดสินใจในสถานการณ์ที่ยุ่งยากและซับซ้อนได้อย่างเหมาะสม^{๒๐}

เนตรพัฒนา ยาวีราช ให้คำจำกัดความว่า “ผู้นำ (Leader) หมายถึงบุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่นหมายถึงบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่างๆในองค์กรต่างๆต้องอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำจึงจะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และนำพาหน่วยงานไปสู่ความเจริญก้าวหน้า”^{๒๑}

เรย์มอนด์เจ. เบอร์ดี (Raymond J. Burdy) ได้ให้ความหมายว่าผู้นำคือบุคคลที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถคลี่คลายความตึงเครียดต่างๆลงได้และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๒๒}

นอร์มอนด์แอล. ฟริกอน (Normond L. Frigon) ได้ให้คำจำกัดความว่าผู้นำคือบุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่นและประสานให้ผู้อื่นช่วยช่วยทำกิจการงานต่างๆของตนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจ^{๒๓}

แฟรงคลินโคเวีย (Frankin Covey) ให้คำจำกัดความว่า “ผู้นำคือบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กรและเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กรประสานความร่วมมือกันของบุคคลในองค์กรเพื่อให้องค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของวิสัยทัศน์ที่วางไว้”^{๒๔}

ดราฟและโคสเซน (Micheal W. Drafke and Stan Kossen) กล่าวว่าผู้นำหมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่นโดยผ่านกระบวนการสื่อสารทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๒๕}

เอฟ อี ไฟเลอร์ (F.E.Fiedler) ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มผู้เป็นผู้ควบคุมและประสานงานให้กิจกรรมต่างๆของกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย^{๒๖}

^{๒๐}สุพานี สฤษฏ์วานิช, พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดและทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙๖.

^{๒๑}เนตรพัฒนา ยาวีราช, ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๒๒}Raymond J. Burdy, *Fundermental of Leadership* Reading,(Masschusetts Addison :Wesley Publishing Co., 1967), p.8.

^{๒๓}Normond L. Frigon , Sr.& Harry K. Jackson, Jr., *The Leader : Developing the Skill &Personal Qualities You Need to Lead Effectively*,(New York: American Management Association,1996), p.8.

^{๒๔}Frankin Covey, *The Four Roles Leadership*, (USA: Frankin Covey Co., Ltd., 1999), pp. 8-11.

^{๒๕}Micheal W. Drafke and Stan Kossen, *The Human Side of Organizations*, 8th ed., (New Jersey :Prentice Hall, 2002), p. 169.

^{๒๖}F.E.Fiedler, *A Theory of Leadership Effectiveness*, (New York: McGraw HillBook, 1967), p.7.

เดวิด เจ. แคมป์เบล (David J. Campbell) ได้ให้คำจำกัดความว่าผู้นำคือบุคคลผู้มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่นและประสานงานให้ผู้อื่นทำกิจการต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจ^{๒๗}

กล่าวโดยสรุปแล้ว “ผู้นำ” คือผู้ที่มีกลยุทธ์มีศิลปะมีอิทธิพลสามารถชักนำผู้อื่นได้ให้เขาเกิดความวางใจเชื่อใจพร้อมทั้งให้ความเคารพนับถือให้ความร่วมมือทุกด้านและให้เขาเกิดความมั่นใจในความสามารถในการเป็นผู้นำของตนซึ่งสามารถสร้างความสำเร็จแก่ตนและผู้ปฏิบัติตามนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Leadership)

๒.๒.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ

ความหมายของภาวะผู้นำนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้เป็นอันมากทั้งนี้ก็นี้นื่องมาจากสาเหตุ๓ประการคือ^{๒๘}

๑. ภาวะผู้นำมีขอบเขตกว้างขวางและเกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆ มากมาย
๒. ภาวะผู้นำเป็นผลงานของสหวิชาสหสถาบันและสหอาชีพเพราะฉะนั้นวิธีการมองภาวะผู้นำของแต่ละวิชาสถาบันและอาชีพจึงแตกต่างกันออกไป
๓. องค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำถือเป็นข้อยุติยังไม่ได้เนื่องจากผลการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังขัดแย้งกันอยู่มากนอกจากนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอความหมายของภาวะผู้นำซึ่งนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายและนักวิจัยหลายๆ ท่านได้เสนอไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ภาวะผู้นำหมายถึงคุณสมบัติเช่นสติปัญญาความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจ^{๒๙}

กวี วงศ์พุ่ม กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงการที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อได้ บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย^{๓๐}

กิติ ตยัคคานนท์ ให้ความหมายว่า “ภาวะผู้นำ” คือศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่ง ที่จูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๓๑}

^{๒๗}David J.Campbell, *Organizations and the business Environment*, (Oxford: Addison :Wesley Publishing co., 1972), p. 43.

^{๒๘}กวี วงศ์พุ่ม, *ภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

^{๒๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตใหม่, ๒๕๔๙) หน้า ๔.

^{๓๐}กวี วงศ์พุ่ม, *ภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

^{๓๑}กิติ ตยัคคานนท์, *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตเตอร์ฟลายการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

นางลักษณ์ สุทธิวิวัฒน์ กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการมีใช้บุคคลเป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม^{๓๒}

น้อย สุปิงคลัต กล่าวว่าภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตัวผู้นำโดยตรงที่จะใช้ความสามารถและใช้อิทธิพลเหนือกว่าผู้ตามนำพาคณะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๓๓}

ปรัชญา เวสารัชช มีความเห็นว่าภาวะผู้นำเป็นลักษณะความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งระหว่างคนในกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ที่บุคคลหนึ่งหรือหลายคนซึ่งเราเรียกว่าผู้นำสามารถทำให้คนส่วนมากเป็นผู้ตามดำเนินการไปในทิศทางและวิธีการที่ผู้นำกำหนดหรือต้องการ^{๓๔}

ประพันธ์ สุริหาร กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงศิลปะของการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นและนำคนโดยคนเหล่านั้นมีความเชื่อฟังอย่างเต็มที่เพื่อปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จภารกิจ^{๓๕}

รังสรรค์ ประเสริฐศรี กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared Goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์การ^{๓๖}

วิฑูรย์ สิมะโชคดี กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มโดยทำงานร่วมกับกลุ่มคนและยังหมายความรวมถึงอำนาจหน้าที่ติดมากับตำแหน่งผู้บังคับบัญชาซึ่งจะมีค่าเมื่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพและเชื่อถือในตัวผู้บังคับบัญชา^{๓๗}

วาสนาสุข ประเสริฐ กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงมารยาทหรือพฤติกรรมของการใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นให้ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจเพื่อดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จโดยการใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน^{๓๘}

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร ได้ให้ความหมายไว้ว่าภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการในการใช้อิทธิพลของผู้นำต่อการทำกิจกรรมขอแต่ละบุคคลในความพยายามที่จะให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง^{๓๙}

^{๓๒}นางลักษณ์ สุทธิวิวัฒน์, **พัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

^{๓๓}น้อย สุปิงคลัต, **ภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน**, (ม.ป.ท., ๒๕๓๗), หน้า ๖.

^{๓๔}ปรัชญา เวสารัชช, **ผู้นำองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: รัฐศาสตร์สาร, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

^{๓๕}ประพันธ์ สุริหาร, **การบริหารการศึกษา**, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๗.

^{๓๖}รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

^{๓๗}วิฑูรย์ สิมะโชคดี, **ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่นจำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๔.

^{๓๘}วาสนาสุข ประเสริฐ, “ภาวะผู้นำของบริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๗).

^{๓๙}ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๘.

นิตย สัมมาพันธ์ ได้ให้ความหมายว่าภาวะผู้นำคือพลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำ อันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคนและระบบองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์^{๔๐}

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ กล่าวว่าภาวะผู้นำมีความหมายครอบคลุมในมิติที่กว้างขวางและ หลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญและการตัดสินใจการเป็นผู้นำต้องมีความสามารถในการนำผลักดัน และสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมายและครรลองที่ถูกต้องซึ่งต้องประกอบไปด้วย ความกล้าหาญความสามารถในการโน้มน้าวใจและจังหวะเวลาในการตัดสินใจ^{๔๑}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ความหมายคำว่าภาวะผู้นำหมายถึงการใช้อิทธิพลหรืออำนาจ หน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติและการอำนวยความสะดวก โดยกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๔๒}

สุพาวณี สฤกษ์วานิช ได้ให้ความหมายว่าภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถที่จะมีอิทธิพล ต่อผู้ตามหรือนำผู้ตามไปอย่างสัมฤทธิ์ผลหรือเป็นความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ทำงานอย่างเต็มที่เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำงานอย่างเหมาะสม^{๔๓}

เอกชัย กี่สุขพันธ์ กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงผู้นำหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถมี เทคนิคในการบริหารมีคุณลักษณะที่ดีและใช้ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ย่อมสามารถกระตุ้นแรงจูงใจให้ บุคคลในหน่วยงานได้นอกจากนี้นักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภาวะผู้นำไว้ดังนี้^{๔๔}

ฉายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์ และคณะ ให้ความหมายว่า “ภาวะผู้นำ” คือศิลปะในการชักจูง ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มใจเต็มความสามารถและกระตือรือร้นหรือภาวะผู้นำคือผู้ที่เป็น แบบอย่างและมีความสามารถพิเศษแสดงบทบาทในการสั่งการและออกคำสั่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น^{๔๕}

เถาว์วัลย์ นันทาทิววัฒน์ ให้ความหมายว่า “ภาวะผู้นำ” คือความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งหรือ ผู้มีอิทธิพลให้ผู้อื่นทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายอันเป็นที่ต้องการของผู้นำผู้นำมิใช่เป็น ผู้ผลักดันแต่เป็นผู้ดึงโดยแจ้งให้ผู้ตามทราบแนวทางปรารถนาให้ปฏิบัติตามด้วยการปฏิบัติเป็น ตัวอย่าง^{๔๖}

รังสรรค์ ประเสริฐศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่าภาวะผู้นำคือพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคน หนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มี

^{๔๐}นิตย สัมมาพันธ์, ภาวะผู้นำ : พลังขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์ร่วมกับสนพ.โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๔๑}สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, วิสัยทัศน์ขุนคลัง, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๗.

^{๔๒}สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๐.

^{๔๓}สุพาวณี สฤกษ์วานิช, พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่: แนวคิดและทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙๖.

^{๔๔}เอกชัย กี่สุขพันธ์, การบริหารทักษะและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๘.

^{๔๕}ฉายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์ และคณะ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘.

^{๔๖}เถาว์วัลย์ นันทาทิววัฒน์, หลักการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๐๓.

อิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมหรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์กร^{๔๗}

นิത്യ สัมมาพันธ์ ได้ให้ความหมายว่าภาวะผู้นำคือพลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคนและระบบองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์^{๔๘}

อุทัย หิรัญโต ได้รวบรวมเสนอความหมายของภาวะผู้นำซึ่งมีผู้นิยามไว้ดังนี้

๑) ภาวะผู้นำคือการที่บุคคลในความสัมพันธ์ซึ่งมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยกระบวนการติดต่อสื่อสารติดตามซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๔๙}

๒) ภาวะผู้นำในทางปฏิบัติคือการที่ทำงานบริหารของกลุ่มทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกใจริเริ่มประนีประนอมและประสานงานโดยอาศัยอำนาจหน้าที่และอำนาจบารมีเป็นเครื่องมือในการบริหารเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๓) ภาวะผู้นำคือความสามารถของบุคคลในการทำแผนงานและคำวินิจฉัยของเขาให้เป็นที่ยอมรับด้วยความเต็มใจในหมู่ผู้ตามทั้งหลาย

๔) ภาวะผู้นำคือวิธีการจูงใจให้บุคคลแต่ละคนทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

๕) ภาวะผู้นำคือกิจกรรมในการใช้อิทธิพลจูงใจประชาชนให้ร่วมมือปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งคนเหล่านั้นเห็นว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนา

เอมอร์รีเอส.โบกราดัส (Emory S. Bogardus) กล่าวว่าภาวะผู้นำคือบุคลิกภาพในการกระทำการภายใต้เงื่อนไขของกลุ่มการมีภาวะผู้นำต้องประกอบด้วยบุคลิกภาพและสถานการณ์ของกลุ่มซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งในเชิงผลเพื่อให้มีภาวะผู้นำครอบงำบุคคลอื่นได้^{๕๐}

ออดเวย์เทรด (Ordway Tead) กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นการประกอบกันของคุณลักษณะที่บุคคลชี้แนะให้บุคคลอื่นกระทำการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตนต้องการได้^{๕๑}

เรนซิสไลเคิร์ต (Rensis Likert) กล่าวว่าภาวะผู้นำคือกระบวนการซึ่งผู้นำจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดหวังค่านิยมและความสามารถในการติดต่อพบปะเจรจาของบุคคลที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยดังนั้นเพื่อที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานผู้นำต้องแสดงออกถึงพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าควรสนับสนุนในความสามารถของพวกเขา^{๕๒}

^{๔๗}รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

^{๔๘}นิത്യ สัมมาพันธ์, ภาวะผู้นำ:พลังขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ร่วมกับสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๔๙}อุทัย หิรัญโต, หลักการบริหารบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๘ - ๙.

^{๕๐}Emory S. Bogardus. *Leaders and Laeadership*. (New York: Appleton-centuryCroffs, Inc., 1934), p. 313.

^{๕๑}Ordway Tead, *The Art of Leadership*, New York McGraw Hill book company Inc.p.45.

^{๕๒}LikertRensis. *The Human Organization: Its Management and Values*. pp. 172.

โซโลมอลเบน (Solomal Ben) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่าเป็นคุณสมบัติของการที่บุคคลใช้อิทธิพลกับบุคคลอื่นและสามารถทำให้บุคคลอื่นรับฟังและเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มยอมทำตามคำแนะนำของเขาทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มดำเนินการตามวัตถุประสงค์^{๕๓}

เชสเตอร์ไอเบอร์นาร์ด (Chester I Bernard) ได้อธิบายว่าภาวะผู้นำหมายถึงคุณภาพของพฤติกรรมของบุคคลเพื่อชี้นำบุคคลอื่นหรือชี้นำกิจกรรมต่างๆในภาวะขององค์กร^{๕๔}

เรนซิสลิเกิร์ต (Rensis Likert) กล่าวว่าภาวะผู้นำคือกระบวนการซึ่งผู้นำจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดหวังค่านิยมและความสามารถในการติดต่อพบปะเจรจาของบุคคลที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวตั้งนั้นเพื่อจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานผู้นำต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าสนับสนุนในความสามารถของเขา^{๕๕}

สต็อกดิลล์ (Stogdill) กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการใช้อิทธิพลต่อกลุ่มในองค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๕๖}

ออร์ดเวย์เทอด (Ordway Tead) กล่าวว่าเป็นการประกอบกันของลักษณะที่บุคคลชี้นำให้บุคคลอื่นกระทำการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการได้^{๕๗}

สรุปความหมายได้ว่า “ภาวะผู้นำ” หมายถึง ศิลปะวิธีที่ผู้นำได้ประยุกต์ใช้ความรู้ความสามารถจนก่อให้เกิดอำนาจอิทธิพลหรือเกิดการยอมรับจนสามารถจูงใจผู้อื่นหรือชักนำพาผู้อื่นให้ปฏิบัติภารกิจงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กรตั้งไว้ ฉะนั้นคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้นำบุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีธรรมะหรือคุณสมบัติในตัวของผู้นำมี ๗ ประการได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล เพราะถ้านำหลักธรรมนี้ไปใช้แล้วก็จะทำให้งานนั้น ๆ สำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Leadership)

คำว่า “ภาวะผู้นำ” (Leadership) เป็นเรื่องที่น่าสนใจและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจศึกษามาเป็นเวลานานซึ่งเป็นการศึกษาถึงความมีอำนาจและความสามารถของบุคคลที่สามารถสั่งการในการบริหารให้งานที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จจากประสบการณ์ที่ผ่านมาย่อมเป็นที่ประจักษ์กันแล้วว่าภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการบริหารและการจัดการทั้งภาครัฐและเอกชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายขององค์กรตั้งนั้นผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมความหมายของ “ภาวะผู้นำ” จากการรวบรวมความเห็นที่นักวิชาการและนักบริหารได้ให้ไว้ดังต่อไปนี้

^{๕๓}Solomal Ben. **Leadership of Youth**.New York: Youth Service.T. N.Whitehead. Leadership in Free Society. (Cambridge : Harvard University Press, 1963). p. 45.

^{๕๔}Chester I Bernard, **Organization and Management**, (Cambridge Massachusetts :HarvardUniversity Press., 1962) , p. 83.

^{๕๕}Rensis Likert, **The Human Organization**, (New York: McGraw Hill, 1967) , p.172.

^{๕๖} Ralph Stogdill, **Leadership Membership and Organization**,(Psychological Bulletin, 1950),p.4.

^{๕๗}Ordway Tead, **The art of Leadership**, (New York: McGraw-Hill Book Company. Inc.,1956), p.19.

นงลักษณ์ สิทธิวัฒนพันธ์ กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการมีใช้บุคคลเป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดันแต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย^{๕๘}

รอล์ฟสต็อกดิลล์(Ralph Stogdill)กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการใช้อิทธิพลต่อกลุ่มในองค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๕๙}

โอดเวย์เทด (Ordway Tead)กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นการประกอบกันของลักษณะที่บุคคลชี้แนะให้บุคคลอื่นกระทำการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการได้^{๖๐}

เรนซิสไลเกท (Rensis Likert)กล่าวว่าภาวะผู้นำคือกระบวนการซึ่งผู้นำจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดหวังค่านิยมและความสามารถในการติดต่อพบปะเจรจากันของบุคคลที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยดังนั้นเพื่อจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานผู้นำต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าควรสนับสนุนในความสามารถของเขา^{๖๑}

สรุปจากการศึกษาการนิยามความหมายแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำข้างต้นภาวะผู้นำหมายถึงศิลปะและความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะกระตุ้นจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆเพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายการติดต่อซึ่งกันและกันให้เกิดมีใจร่วมกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

จากความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) ดังที่ได้กล่าวมานักวิชาการยังได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำโดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญและจุดเน้นที่แตกต่างกันการศึกษาภาวะผู้นำจากทฤษฎีต่างๆซึ่งมีอยู่มากมายผู้วิจัยจะขอนำเสนอทฤษฎีจากนักวิชาการที่ได้รวบรวมไว้และคิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

ติน ปรัชญาพฤทธิ์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นหลักใหญ่ๆและน่าสนใจไว้ดังนี้

๑. ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Greatman theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้นำมีลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ตามไม่มีคือมีพลังกายมีพลังสมองและมีพลังศีลธรรมที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมแต่ละยุคแต่ละสมัยเช่นเลนินเชอร์ชิลิตเลอร์และมุสโสลินี เป็นต้น

๒. ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในหน้าที่และความชำนาญ (Abilities and Skills) ของเขา

^{๕๘}นงลักษณ์ สิทธิวัฒนพันธ์, พัฒนาศาสตร์ผู้นำและนักบริหาร, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพ, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๕๙}Ralph Stogdill, Leadership Membership and Organization, (Psychological Bulletin, 1950), p.4.

^{๖๐}Ordway Tead, The Art of Leadership, New York: McGraw Hill Book Company, Inc., 1956), p.19.

^{๖๑}Rensis Likert. The Human Organization, (New York: McGraw – Hill, 1967), p.172.

ในขณะนั้นว่ามีความสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆในยามวิกฤตได้เช่นสงครามเป็นต้นทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากภาวะทางสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจและการเมืองลักษณะผู้นำในกลุ่มทฤษฎีนี้เช่นมหาตมะคานธีและมาร์ตินลูเธอร์คิงเป็นต้น

๓. ทฤษฎีบุคคลสถานการณ์ (Personal situational theories) ทฤษฎีนี้ได้นำเอาทฤษฎีสองทฤษฎีข้างต้นมารวมกันคือภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของผู้ตนเองและสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวของผู้นำปัจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษคือสถานภาพปฏิกริยาโต้ตอบการรับรู้และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำและผู้ตาม

๔. ทฤษฎีปฏิกริยาโต้ตอบความคาดหวัง (Interaction expectation theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำเกิดจากปฏิกริยาโต้ตอบและความคาดหวังระหว่างสมาชิกในกลุ่มฉะนั้นผู้ที่ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ต้องมีความคิดริเริ่มและสามารถดูแลโครงสร้างของปฏิกริยาโต้ตอบของสมาชิกในกลุ่มเพราะจะต้องสามารถตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มตลอดเวลา

๕. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic theories) เป็นทฤษฎีที่มุ่งในการพัฒนาสถาบันให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นปึกแผ่นโดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พยายามทำให้บุคคลในสถาบันมีความเป็นอิสระเสรีสามารถสนองความต้องการของตนเองและของสถาบันได้เป้าหมายของภาวะผู้นำตามทฤษฎีนี้ก็คือการปฏิบัติการเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งผลงานและน้ำใจจากผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน

๖. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่ผู้ตามยินยอมหรือยอมรับผู้นำก็เพราะทั้งสองฝ่ายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกันกล่าวคือการมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มได้รับการยกย่องหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้หน้านั้นนอกจากจะทำให้ผู้นั้นมีความรู้สึกว่าได้รางวัลและผลประโยชน์แล้วยังทำให้สมาชิกคนอื่นๆมีความพึงพอใจยอมรับผู้นำคนนั้นด้วยอย่างไรก็ดีหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์หรือฝ่ายหนึ่งละเมิดสัญญาทั้งสองฝ่ายไม่สามารถอดทนต่อไปได้ภาวะผู้นำก็จะหมดความสำคัญลง^{๖๒}

ฮอดจ์และจอห์นสัน (Hodg & Johnson) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำโดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนสมมติฐานต่างๆดังนี้

๑. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำ (Traitist theory) โดยมีสมมติฐานว่าผู้นำที่ประสบผลสำเร็จจะมีลักษณะของบุคลิกภาพที่ดี

๒. ทฤษฎีทางสถานการณ์ (Situatist theory) โดยมีสมมติฐานว่าบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งทั้งนี้ก็เพราะว่าเกิดจากลักษณะของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำ

๓. ทฤษฎีการเป็นผู้ตาม (Followship theory) โดยมีสมมติฐานว่าเครื่องบ่งชี้คุณภาพของผู้นำก็คือคุณภาพของผู้ตามซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการประเมินคุณค่าของผู้นำคือการวิเคราะห์ผู้ตามนั่นเอง

^{๖๒}ดิน ปรชญพทธี, ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม, เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ หน่วยที่๑๑มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗), หน้า ๖๓๕-๖๓๗.

๔. ทฤษฎีของผลรวม (Electic theory) ทฤษฎีนี้เกิดจากการนำเอาคำอธิบายของทฤษฎีทั้ง ๓ ข้างต้นมารวมกันเพื่อจะทำการอธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ^{๖๓}

บาร์บาราเคลแมน (Barbara Kelleman) ได้สรุปความหมายเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำแบบต่างๆเอาไว้ ๑๐ หมวดประกอบด้วยภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการกลุ่ม ภาวะผู้นำจากหมวดนี้จึงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมของกลุ่ม

๑. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นบุคลิกภาพและผลกระทบต่อภาวะผู้นำจากหมวดนี้ถือเป็นการเชื่อมโยงภาพพจน์อันทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถที่จะกระทำการจูงใจบุคคลอื่นๆให้ทำหน้าที่สอดคล้องกับภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๒. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นศิลปะที่ใช้ในการชี้นำภาวะผู้นำจากหมวดนี้ถือเป็นการแสดงออกในบริบทของอำนาจและอิทธิพลดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะให้กลุ่มนั้นดำเนินการเป็นไปตามแนวทางหรือเจตนารมณ์ของตัวบุคคลที่เป็นผู้นำ

๓. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการใช้อิทธิพลการเป็นผู้นำในลักษณะนี้นั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับพฤติกรรมของสมาชิกภายในกลุ่มที่ตอบสนองแนวนโยบายของผู้นำในลักษณะทำด้วยความสมัครใจ

๔. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นพฤติกรรมเด่นอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในโอกาสที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

๕. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นรูปแบบของการชักชวนภาวะผู้นำจากหมวดนี้ถือเป็นการบริหารคนด้วยวิธีการจูงใจและมีการสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกันโดยไม่ใช้วิธีการบีบบังคับ

๖. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการใช้ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างบุคคลภาวะผู้นำจากหมวดนี้เกิดจากการยอมรับในอำนาจของกันและกันซึ่งบุคคลหนึ่งสามารถใช้อำนาจมาบังคับอีกบุคคลหนึ่งให้ลดการต่อต้านเท่าที่จะลดลงได้มากที่สุดซึ่งบุคคลหลังนี้สามารถจะทำให้เกิดขึ้นได้

๗. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยที่ภาวะผู้นำจะเป็นการกระทำเพื่อให้ความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

๘. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการจำแนกบทบาททั้งนี้โดยที่ภาวะผู้นำนั้นต้องการรวบรวมบทบาทต่างๆในกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันทั้งนี้ก็ด้วยการอำนวยความสะดวกการใช้ความพยายามเพื่อที่จะให้บรรลุความสำเร็จที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้

๙. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นคนที่มีความคิดริเริ่มโดยบางครั้งภาวะผู้นำก็เกิดขึ้นมาจากผลพวงของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

๑๐. ภาวะผู้นำในฐานะของการมีความคิดริเริ่มภาวะผู้นำเป็นผลลัพธ์จากการที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Group interaction)^{๖๔}

^{๖๓}Hodge Billy J. & Herbert J. Johnson.(1 9 7 0). **Management and Organization Behavior.**(New York: John Willey & Sons), p. 255-259.

^{๖๔}Barbara Kelleman (ed).,(1 9 8 4), **Leadership as a Political Act in Leadership :Multidisciplinary Perspective** , (New Jersey: Prentice Hall) , p.70.

สรุปการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำจากแนวคิดนักวิชาการหลายๆท่านว่าภาวะผู้นำเกิดขึ้นได้ทั้งทางพันธุกรรมหรือสัญชาตญาณ (Instinct) และสถานการณ์เวลาโอกาสสภาพแวดล้อมทางสังคมภาวะผู้นำนั้นเป็นศิลปะสำหรับบริหารจัดการและเป็นจุดศูนย์กลางของพฤติกรรมคือใช้อำนาจอิทธิพลตามบทบาทหน้าที่เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

เบอร์นาร์ดเอ็ม. บาส (Bernard M. Bass) ได้แบ่งกลุ่มทฤษฎีไว้ ๑๐ กลุ่มตามแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่านดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่

นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า “ผู้นำจะต้องมีลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ตามไม่มีหรือผู้นำและผู้ตามต่างมีลักษณะพิเศษบางประการด้วยกันผู้นำก็จะมีลักษณะเช่นนั้นเหนือกว่าหรือมากกว่าผู้ตามลักษณะพิเศษนี้จะรวมถึงพลังทางกายพลังสมองและพลังศีลธรรมที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรมหรือการแต่งงานตลอดจนสภาพแวดล้อมในแต่ละยุคแต่ละสมัยเช่นเลนินเชอร์ชิลล์ฮิตเลอร์และมุสโสลินี เป็นต้น^{๖๕}

ทฤษฎีนี้ก็มีส่วนที่ในการเป็นผู้นำได้แต่ต้องเลือกตามความเหมาะสมแก่กาลสมัยที่ผู้นำจะนำไปปรับใช้ในแต่ละทฤษฎี

๒. กลุ่มทฤษฎีคุณลักษณะ

โอดับบลิวเจนกินส์และคณะ (O.W.Jenkins) เป็นนักทฤษฎีกลุ่มนี้ทำการศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้นำได้เสนอแนวคิดวาประสิทธิผลของภาวะผู้นำจะสามารถอธิบายหรือชี้ให้เห็นโดยดูจากบุคลิกลักษณะทางกายภาพและบุคลิกลักษณะทางจิตภาพหรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำนั่นเองปัญหาของทฤษฎีนี้คือการที่นักทฤษฎีให้ความคิดเห็นแตกต่างกันไปเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำโดยต่างก็ค้นพบคุณลักษณะของผู้นำที่แตกต่างกันออกไปคนละอย่างสองอย่างและบางครั้งก็มีความคิดเห็นขัดแย้งกันเช่นผู้นำควรเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่นยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอกระทำตนตามเสียงส่วนใหญ่ของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำสามารถช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มรู้จักการควบคุมอารมณ์ตนเองมีความเฉลียวฉลาดและมีความสนใจในเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นต้น^{๖๖}

๓. กลุ่มทฤษฎีสภาพแวดล้อม

สเปลเลอร์และคณะ (Spiller) เป็นนักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสถานสิ่งแวดล้อมว่า “การที่บุคคลคนหนึ่งจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับหน้าที่และความชำนาญของเขาในขณะนั้นว่าสามารถที่จะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งในยามวิกฤติได้เช่นสงครามทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองตัวอย่างผู้นำในทฤษฎีนี้คือมหาตมะคานธีและมาร์ติลคูเตอริง”^{๖๗}

^{๖๕}Bernard M. Bass, อ้างใน พิมใจ โอภาณุรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^{๖๖}O.W.Jenkins and Other, Ibid., p.22.

^{๖๗}Spiller and Other, อ้างใน พิมใจ โอภาณุรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

๔. กลุ่มทฤษฎีผลกระทบระหว่างบุคคลกับสถานการณ์

เวสต์เบิร์กและคณะ (Westburgh) ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเรื่องผลกระทบระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ทฤษฎีนี้เป็นการนำเอาทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ผนวกกับทฤษฎีสภาพแวดล้อมโดยทฤษฎีนี้เชื่อว่าลักษณะของผู้นำสืบเนื่องมาจากผู้นำเองประการหนึ่งและลักษณะของสถานการณ์ที่มีอยู่รอบๆตัวผู้นำและผู้ตามอีกประการหนึ่งปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษคือสภาพปฏิกริยาโต้ตอบการรับรู้และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำและผู้ตาม^{๖๘}

๕. กลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์

เวียร์และฮัมเมล (Vies and Hummel) เป็นนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์มีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้โดยกล่าวว่า “ต้องใช้หลักการวิเคราะห์ก็จะสามารถอธิบายพฤติกรรมของการภาวะผู้นำได้เช่นเดียวกันกับการศึกษาภาวะผู้นำในความเชื่อด้านต่างๆจิตวิเคราะห์เข้าใจถึง ID คือสัญชาตญาณโดยกำเนิดของมนุษย์ Ego การได้รับภายหลังการเลี้ยงดูการฝึกฝนเรียนรู้และ Super ego เป็นมโนธรรมให้ผู้นั้นใช้วิจารณ์ญาณในสิ่งที่ควรปฏิบัติจาก Egoที่ได้รับมา” ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์นี้เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่เชื่อว่าการเป็นผู้นำจะต้องที่การพัฒนาจากสัญชาตญาณเดิมๆของมนุษย์ด้วยการพัฒนาด้านกายภาพและด้านมโนธรรมหรือพัฒนาในด้านจิตใจด้วยคุณธรรมก็สามารถที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้^{๖๙}

๖. กลุ่มทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

เกรเกอร์และคณะ (Gerger) เป็นเจ้าของทฤษฎีหนึ่งที่มีความเชื่อว่าการเป็นผู้ตามนิยมหรือยอมรับที่จะปฏิบัติตามในตัวของผู้หน้านั้นเพราะทั้งสองฝ่ายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน^{๗๐}

๗. ทฤษฎีกลุ่มมนุษย์นิยม

แรดดินและคณะ (William J. Raddin) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีมนุษย์นิยมและมีความเชื่อว่ามนุษย์มีความรับผิดชอบรักความอิสระมีความใฝ่ดีมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด ในองค์การทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับมนุษย์ดังนั้นนักทฤษฎีนี้เห็นว่าผู้นำจะต้องมีแนวคิดดังต่อไปนี้

๗.๑ เน้นธรรมชาติของมนุษย์เป็นหลักมนุษย์รักความเป็นอิสระมีความต้องการและความหวังความตั้งใจและแรงจูงใจ

๗.๒ มนุษย์ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มหรือองค์การธรรมชาติขององค์การย่อมจะมีการควบคุมให้เป็นไปตามระบบ

^{๖๘}Westburgh and Other, อ้างในพิมพ์ใจ โอภาณูรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

^{๖๙}Vies and Hummel, อ้างในพิมพ์ใจ โอภาณูรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๗๐}Gerger and Other, Ibid., p. 25.

๗.๓ ภารกิจของผู้นำคือจัดและปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือส่งเสริมบรรยากาศขององค์การของตนและองค์การได้เป้าหมายของภาวะผู้นำในทฤษฎีนี้คือการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานและน้ำใจของผู้ใต้บังคับบัญชา^{๗๑}

๘. กลุ่มทฤษฎีปฏิสัมพันธ์และคาดหวัง

เอ็มจีอีเวน (M.G. Even) ได้กล่าวถึงทฤษฎีปฏิสัมพันธ์และความคาดหวังของกลุ่มและผู้นำว่า “ สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มสามารถจะเป็นผู้นำได้ถ้าหากว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ริเริ่มบทบาทนั้นและจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์” องค์ประกอบที่เป็นสถานการณ์ของกลุ่ม๓ประการคือ

๘.๑ อำนาจตามตำแหน่งผู้นำบางกลุ่มจะมีอำนาจตามตำแหน่งเช่นครูใหญ่ประชุมครูในโรงเรียนแต่บางกลุ่มอาจไม่มีตำแหน่งเช่นการเล่นของเด็กๆสาระขององค์ประกอบนี้คือผู้นำของกลุ่มมีอำนาจตามตำแหน่งมากหรือน้อยจะทำให้สถานการณ์ของกลุ่มแตกต่างกัน

๘.๒ ภารกิจของกลุ่มภารกิจคือการงานที่กลุ่มต้องการทำให้สำเร็จงานอาจยากหรือง่ายต่างกันงานบางอย่างต้องสนใจวิเคราะห์และใช้ข้อมูลจำนวนมากประกอบในการตัดสินใจความยากง่ายของงานมีความสำคัญต่อการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม

๘.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นำและสมาชิกในกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นำและสมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าองค์ประกอบทั้งสองประการที่กล่าวมาแล้วผู้ตามย่อมมีความคาดหวังจากผู้นำหากผู้นำเป็นที่ยอมรับและมีความสามารถตามที่คาดหวังการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มก็เป็นไปด้วยดีโอกาสในการนำกลุ่มไปสู่จุดหมายก็ง่ายขึ้น^{๗๒}

๙. กลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม

เดวิดและลูเธอร์ (Davis & Luthans) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมนิยมได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ว่าพฤติกรรมต่างๆของผู้นำเป็นสิ่งที่เรียนรู้กันได้คนที่ได้รับการฝึกฝนให้มีพฤติกรรมของความเป็นผู้นำที่เหมาะสมสามารถเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพได้กลุ่มทฤษฎีนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมทางการบริหารได้แก่การมอบหมายงานการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา^{๗๓}

๑๐. กลุ่มทฤษฎีการรับรู้และปัญญา

เปปเฟอร์ และคณะ (Preffer and others) ได้สร้างทฤษฎีนี้ขึ้นมาโดยมีความเชื่อว่ากระบวนการรับรู้ของผู้นำเช่นในการหยั่งรู้หรือมีการมองการณ์ไกลมีความรู้ความสามารถความเข้าใจในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารรู้และเข้าใจการวิเคราะห์ระบบซึ่งกรอบแนวคิดตามทฤษฎีนี้แบ่งภาวะผู้นำเป็น ๒ประเภทใหญ่ๆคือ

๑๐.๑ ภาวะผู้นำเหนือรูปแบบคือบังคับบัญชาจะต้องยกระดับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชามองข้ามผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชาผู้นำทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเชื่อมั่นในตนเองผู้นำพยายามที่จะยกระดับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาผู้นำจะต้องเปลี่ยน

^{๗๑}William J. Reddin, *Managerial Effectiveness*, (New York: McGraw-Hill Book Co., 1970), p. 215-234.

^{๗๒}M.G. Even, *Ibid.*, p.24.

^{๗๓}Davis and Luthans, อ้างในพิมพ์ใจ โอภาณุรักษธรรม, *ภาวะผู้นำ*, อ้างแล้ว, หน้า ๒๖.

วัฒนธรรมเชิงองค์กรเพื่อยกระดับผลงานปัจจุบันไปสู่อนาคตให้สูงขึ้นโดยใช้แรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานได้เหนือความคาดหมายผู้นำประเภทนี้แบ่งออกได้ ๓ ประการดังนี้

๑) ผู้นำแบบอำนาจบาบริคือผู้นำที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงเป็นผู้กำหนดขั้นตอนในการทำงานเองมีความพยายามในการทำงานมีความสามารถที่จะปฏิรูปการทำงานได้ตลอดเวลาที่มีจิตวิทยาสูงมีพลังในการจูงใจผู้ตามในการรวมตัวเพื่อปฏิบัติงานที่ผู้นำได้วางเอาไว้ผู้ที่จะเป็นผู้นำประเภทนี้ได้ต้องเป็นผู้ที่ผู้ตามมีความศรัทธามเชื่อถือมาก

๒) ผู้นำแบบคำนึงถึงเอกัตบุคคลคือผู้นำให้ความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคลถึงแม้ว่าผู้นำจะเป็นผู้ที่กำหนดนโยบายเองแต่จะสามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้โดยการใช้สื่อสองทางคือการสั่งการและการนำเสนอของผู้ใต้บังคับบัญชาผู้นำจะปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาแตกต่างกันไปตามความรู้ความสามารถบุคลิกภาพความสนใจของผู้ใต้บังคับบัญชา

๓) ผู้นำแบบกระตุ้นเชิงปัญญาผู้นำแบบนี้จะมีประสิทธิภาพเชิงปัญญาสูงผู้นำจะไม่ใช้อารมณ์ในการบริหารงานแต่ใช้สติปัญญาในการคิดพิจารณาในการไตร่ตรองปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเป็นผู้กำหนดแนวทางในการแก้ไขแต่จะต้องให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโดยการใช้คำพูดโดยการใช้กุศโลบายอุปมาอุปมัยแล้วผู้ตามจะเกิดความเข้าใจเห็นแนวทางแก้ไขปัญหาเห็นบทบาทของตนมากขึ้นและยอมรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรได้

๑๐.๒ ภาวะผู้นำประเภทปฏิสัมพันธ์คือผู้นำเป็นผู้กำหนดบทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถปฏิบัติงานที่ผู้นำกำหนดให้ผู้ตามมีความต้องการอย่างไรผู้นำจะบ่งชี้ผู้ตามจะบรรลุเป้าหมายความต้องการได้ต่อเมื่อปฏิบัติบทบาทตามที่ผู้นำกำหนดไว้ผู้นำคำนึงถึงการตอบสนองของผู้ใต้บังคับบัญชาผู้นำให้ผู้ตามมองเห็นคุณค่าของงานทำให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจที่จะบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดผู้นำประเภทนี้ได้แบ่งออกเป็น ๒ แบบดังนี้

๑) ผู้นำแบบวางรูปแบบให้ปฏิบัติและให้รางวัลคือผู้นำจะเป็นผู้กำหนดกระบวนการและผลงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างชัดเจนมีการสื่อสารในการทำงานคือสนับสนุนกระตุ้นให้กำลังใจผู้ตามให้ปฏิบัติงานตามกระบวนการที่กำหนดไว้

๒) ผู้นำแบบมีข้อยกเว้นหรือสนับสนุนตามสถานการณ์คือผู้นำจะใช้การให้รางวัลเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้ตามยอมรับบทบาทในการทำงานและการปฏิบัติตามเพื่อที่จะได้รางวัลตามที่ผู้นำสัญญาพร้อมกับความภาคภูมิใจในผลงานนั้นจะเป็นผลงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นคุณค่าในผลงานนั้นและจะทำต่อไปแม้จะไม่มีรางวัลก็ตาม^{๗๔}

เมเรย์จีรอสส์และชาร์ลฮีเฮนรี (Murray G. Ross & Charles E. Hendry) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ ๓ ประการดังนี้

๑. ความเป็นผู้นำเป็นคุณลักษณะภายในที่อยู่ในแต่ละคนสมัยก่อนจึงเชื่อว่าความเป็นผู้นำเกิดจากพันธุกรรมสิ่งที่ทำให้เป็นผู้นำนั้นเป็นคุณลักษณะที่อยู่ในตัวของทุกคน

๒. ความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับกลุ่มเป็นโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มมากกว่าแต่ละบุคคลแต่ละคนจะเอาลักษณะของบุคคลมาใช้เพื่อที่กลุ่มจะมีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกันทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับ

^{๗๔}Preffer and Other, อ่างในพิมพ์ใจ โอภาณูรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, อ่างแล้ว, หน้า ๒๖-๓๐.

ผลตามเป้าหมายในขณะที่เดียวกันก็จะกลายเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวกันอย่างมีประสิทธิภาพความเป็นผู้นำในกลุ่มเป็นผู้กำหนดความต้องการของกลุ่มมากกว่าบุคลิกภาพของบุคคลเพียงคนเดียวถ้าไม่มีกลุ่มก็จะมีผู้นำแต่ถ้ากลุ่มนั้นขาดผู้นำก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้าได้

๓. ลักษณะการเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์มีความสำคัญกับผู้นำมากสถานการณ์ที่กลุ่มกำลังเผชิญอยู่นั้นก่อให้เกิดผู้นำได้ความเป็นผู้นำจึงขึ้นอยู่กับประเพณีขององค์กรนั้น^{๗๕}

เรนนี่ ดับบลิว เนปีแอร์ (Renney W. Napier) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดภาวะผู้นำไว้ ๔ ประการคือ

๑. ความเป็นผู้นำตามลักษณะพันธุกรรมเป็นสิ่งที่ติดตัวตามกำเนิด
๒. ความเป็นผู้นำเกิดจากตำแหน่งโดยมีลักษณะความเป็นผู้นำตามหน้าที่การงาน
๓. ความเป็นผู้นำที่เกิดจากสถานการณ์หากผู้ใดมีคุณสมบัติตามสถานการณ์นั้นพร้อมอยู่แล้วก็จะกลายเป็นผู้นำ
๔. พฤติกรรมทำให้เกิดผู้นำวัตถุประสงค์ที่จะทำให้เกิดผู้นำแบบนี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของกลุ่มนั้นๆ^{๗๖}

สตอจ ดิว (Stog Dill) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเกิดภาวะผู้นำไว้ ๖ ประการดังนี้

๑. ทฤษฎีเหมือนทฤษฎีที่ว่าด้วยลักษณะผู้นำที่มีมาแต่เกิด
๒. เชื่อว่าลักษณะผู้นำเกิดจากสภาพแวดล้อมเวลาสถานที่และโอกาส
๓. มีความเชื่อว่าผู้นำนั้นเกิดจากความสามารถเฉพาะตัวและเพื่อนร่วมงาน
๔. ทฤษฎีให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ ๓ ประการคือการกระทำการปฏิสัมพันธ์และเจตสิกโดยเชื่อว่าการที่จะเป็นผู้นำได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการกระทำมีมนุษยสัมพันธ์และมีการควบคุมทางจิตใจที่ดี
๕. เชื่อว่าผู้นำนั้นต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการอะไรหากเป็นผู้นำที่มีความเข้าใจและตอบสนองความต้องการเหล่านั้นก็จะกลายเป็นผู้นำในกลุ่มได้
๖. เชื่อว่าลักษณะทางธรรมชาติของมนุษย์จะคิดอยู่เสมอว่าถ้าตนให้ความร่วมมือกับผู้นำแล้วผู้นำย่อมเป็นที่ยอมรับของกลุ่มด้วย^{๗๗}

ฮอดจ์และจอห์นสัน (Hodge และ Johnson) ได้เสนอแนวทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและการประเมินผู้นำไว้ดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะมีบุคลิกภาพที่เกื้อกูลให้ประสบความสำเร็จ
๒. ทฤษฎีทางสถานการณ์บุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำที่เหมาะสมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งก็เพราะเกิดจากลักษณะที่กลุ่มเขาเป็นผู้นำ

^{๗๕}Murray G. Ross and Charles E. Hendry อ่างในสุนิสนุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ: กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรี”, อ่างแล้ว, หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๗๖}Renney W. Napier, อ่างในสุนิสนุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ: กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี”, หน้า ๑๑๘ - ๑๑๙.

^{๗๗}Stogdill, Ibid., pp. 120-121

๓. ทฤษฎีการเป็นผู้ตามคือเครื่องบ่งชี้ของผู้ตามวิธีที่ดีที่สุดของผู้ตามคือการวิเคราะห์ผู้ตาม
๔. ทฤษฎีการรวมผลทฤษฎีนี้เกิดจากการนำเอาทฤษฎีต่างๆมารวมกันเพื่อที่จะอธิบายการเป็นผู้ตาม^{๗๘}

โรเบิร์ตคาทและเดเนียลคาห์น (Robert Kath & Deniel Kahn) ได้ศึกษาและสร้างทฤษฎีแบบของผู้ตามไว้ ๓ ประการคือผู้นำระดับสูงกลางต่ำโดยวิเคราะห์ถึงความแตกต่างของผู้ตามแต่ละระดับจากผู้ตาม ๒ ประเภทคือประชาชนและคุณลักษณะชมชอบแบบผู้นำการปฏิบัติงานของกลุ่มจะมีประสิทธิผลนั้นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความนิยมชมชอบของสมาชิกในกลุ่มของผู้ตามและสภาพแวดล้อมตัวแบบที่ยึดเอาสิ่งต่างๆเป็นศูนย์กลางมีหลักว่าผู้นำสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่องค์กรได้ดีจะต้องมีความเข้าใจสิ่งต่างๆได้ดีและเหมาะสมตัวแบบผู้นำต้องเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศในการทำงานโดยปลูกฝังให้สมาชิกรู้จักพัฒนาตนเอง^{๗๙}

โรเบิร์ตเบลค และเจมส์เมาท์ตัน (Robert Blake & Jame Mouton) ได้ร่วมกันพัฒนาสไตล์หรือรูปแบบภาวะผู้นำต่อจากมหาวิทยาลัยมิชิแกนและมหาวิทยาลัยโอไฮโอโดยเห็นว่าสไตล์ผู้นำเกิดจากมิติ ๒ อย่างคือให้ความสำคัญกับบุคลากรและผลผลิตแล้วได้แบ่งมิติออกเป็น ๙ อย่างย่อยๆจากการนำเอามิติทั้ง ๙ ประการมาพิจารณาประกอบสามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ สไตล์คือ

๑. การบริหารงานแบบไร้ฝีมือเป็นการบริหารงานที่เกิดจากจุดตัดสไตล์ผู้นำแบบผู้นำไม่สนใจสิ่งใดๆในองค์กร

๒. การบริหารงานแบบลูกทุ่งผู้นำมักให้ความสำคัญกับองค์กรอย่างเต็มที่ขณะเดียวกันกับผู้นำก็ให้ความสนใจกับกิจกรรมในการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

๓. การบริหารแบบเผด็จการผู้นำจะให้ความสำคัญกับผลผลิตเป็นอย่างมากทำให้ผลผลิตสูงสุดและการใช้อำนาจอย่างดุขผู้ใต้บังคับบัญชาไม่มีความหมายแต่อย่างใด

๔. การบริหารงานแบบสายกลางผู้นำบริหารโดยยึดคนและงานเป็นหลักเป็นการบริหารงานแบบประนีประนอมเพื่อให้องค์กรได้ประโยชน์สูงสุด

๕. การบริหารแบบเป็นทีมผู้นำมุ่งให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมทำให้เกิดผลผลิตที่สูงที่สุดเพื่อสร้างความพอใจในบุคลากรอย่างเต็มที่ทฤษฎีผู้นำดังกล่าวเน้นการเป็นผู้ดำเนินการบริหาร^{๘๐}

เฮอร์เชย์และบรองค์ชาร์ต (Hersey & Blanchard) เสนอแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำตามความต้องการของผู้ตามว่า “ผู้นำจะต้องปรับตนเองให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้ตามแม้ว่าทฤษฎีนี้ยังไม่สามารถทดสอบความเที่ยงตรงในทางทฤษฎีได้ก็ตามแต่ก็ได้รับความยอมรับสูงและถือเป็นทฤษฎีนำสมัยทฤษฎีหนึ่งที่สำคัญกับผู้ตามแต่ประสิทธิผลขึ้นอยู่กับผู้นำโดยจะต้องพิจารณาความสอดคล้องกับระดับความสอดคล้องกับผู้ตาม”^{๘๑}

^{๗๘}Hodge Billey J. & Herbert J. Johnson. *Management and Organization Behavior*. New York: John Wiley & Sons, 1970. 17.

^{๗๙}Robert Kath and Deniel Kahn, *Ibid.*, pp. 122-123.

^{๘๐}Robert Blake and Jame Mouton, *Ibid.*, pp. 32-34.

^{๘๑}Hersey and Blanchard, *Ibid.*, p. 34.

สรุปได้ว่าจากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความเป็นเอกลักษณ์หรือความเป็นปัจเจกบุคคลที่แสดงออกถึงคุณลักษณะในด้านต่างๆขณะเดียวกันความเป็นผู้นำบางครั้งยังต้องอาศัยสถานการณ์อาศัยบทบาทหรือความคิดหรือวิถีคิดของแต่ละบุคคลได้แสดงออกมาในแต่ละช่วงเวลาต่างๆ ด้วย ส่วนภาวะผู้นำนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งทางพันธุกรรมและสัญชาตญาณหรืออาจจะเป็นสถานการณ์เวลาโอกาสหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมภาวะผู้นำนั้นเป็นศิลปะสำหรับการบริหารจัดการและเป็นศูนย์กลางของพฤติกรรมที่แสดงออกผ่านรูปแบบการใช้อำนาจอิทธิพลหรือรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้ภารกิจงานบรรลุยังวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ถ้าขาดซึ่งภาวะผู้นำจะโดยกำเนิดหรือรูปแบบอื่นใดก็ตามจะส่งผลให้ประสิทธิภาพแห่งการบริหารจัดการพานพบกับความล้มเหลวโดยที่ผู้นำไม่อาจที่จะนำพาองค์กรขับเคลื่อนไปบรรลุยังเป้าหมายสูงสุดที่ได้ตั้งไว้

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการ

๒.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบ

๑. ความหมายรูปแบบ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไว้ได้ใน ๔ ลักษณะกล่าวคือ

คำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” เป็นคำที่ใช้สื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบจะหมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบของอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลอง สิ่งก่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาชนบท รูปแบบในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร เป็นต้น^{๘๒}

รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ^{๘๓}

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของ ปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^{๘๔}

รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ^{๘๕}

^{๘๒}Jame A.F. Stoner and Char Wankel, Management,3rd ed. (New Delhi:Prentice-Hall,1986), p.12.

^{๘๓}Webster, N. Webster new twenties century dictionary unabridged (2nd ed.). New York: Prentice-Hall,1983. p.1154

^{๘๔}อุทัย บุญประเสริฐ, หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๘๕} ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความมั่นคง (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรโดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย^{๘๖}

สรุปได้ว่า ความหมายของรูปแบบ คือ วิธีการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล การบริหารทั่วไป

๒. ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบอาจจะมีรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุและรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ มักหมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้เป็นการนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณสมบัติอื่น ๆ ให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ดังนั้นรูปแบบจึงไม่ได้บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะทำให้ได้โมเดลมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ^{๘๗}

นักวิชาการต่างๆ ได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลายลักษณะซึ่งแตกต่างกันไป ผู้วิจัยพอสรุปประเด็นได้และจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้นๆ และได้แบ่งกลุ่มแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบคือ

๑. รูปแบบกระบวนการให้ข้อมูล (Information-processing model) เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. รูปแบบปัจเจกชน (Personal model) รูปแบบการสอนที่จัดไว้ ในกลุ่มนี้ ให้ความสำคัญ กับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคลากรเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหมด

๓. รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction model) เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และบุคคลต่อสังคม

๔. รูปแบบความประพฤติ (Behavior model) เป็นรูปแบบการสอนที่ไขว่คว้าความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบจุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้^{๘๘}

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน วิทยาลัยรัฐ วรเทพพิทักษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, หน้า 21-23.

^{๘๗} Tosi, H.L., & Carrol, S.J, *Management*. 2nd ed,(New York: John Wiley and Sons,1982). p. 163.

^{๘๘} Joyce B. and Weil M., *Model of Teaching (2nd ed)*,(New Delhi : Prentice-Hall of India Private Limited,1985), p 165.

มีนักวิชาการด้านต่างๆ ได้จัดแบ่งประเภทแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๘๙}

๑. รูปแบบการใช้อุปมาอุปมัย (Analogue model) เป็นรูปแบบที่ใช้การเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

๒. รูปแบบการใช้ภาษา (Semantic model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นๆ เป็นต้น

๓. รูปแบบการใช้คณิตศาสตร์ (Mathematical model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

๔. รูปแบบการใช้เหตุผล (Causal model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path analysis และหลักการสร้าง Semantic model โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The standard deprivation model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

สวิเรียน (Schwirian : อ้างถึงใน Bardo & Hardman)^{๙๐} นักนิเวศวิทยาคนสำคัญได้แบ่งประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากรรูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะเช่นไร เช่น Concentric zone model และ Social area analysis model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากรเมืองนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรเมืองต่างๆ เช่น Residential segregation model เป็นต้น

สรุปได้ว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น

^{๘๙}Keeves, P. J. *Educational research methodology, and measurement: An international handbook*. Oxford, England: Pergamon Press, 1988, pp. 561-565.

^{๙๐}Bardo, J. W., & Hartman, J. J. (1982). *Urban society: A systematic introduction*. New York: F. E. Peacock, 1982, pp. 70-72

๒.๓.๑.๓ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

คีเวส (Keeves) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) ๔ ประการ คือ^{๑๑}

๑. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันแบบรวมๆ (Associative relationship)

๒. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

๔. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

ดังนั้นคุณลักษณะของรูปแบบ คือการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป

๒.๓.๒ แนวคิด ทฤษฎีปัจจัยผู้นำไม่เป็นทางการ

๑. ทฤษฎีองค์การแบบไม่เป็นทางการ

แนวความคิด บาร์นาร์ด (Barnard) เป็นนักทฤษฎีสสมัยปัจจุบัน โดยเขาได้ศึกษาวิเคราะห์องค์การในเชิงระบบตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๘ แล้วนำมาเขียนหนังสือชื่อ “The functions of the executive” เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการบริหารองค์การในสมัยปัจจุบัน โดยเห็นว่าองค์การเป็นระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ ภายในระบบดังกล่าวจะมีความเกี่ยวพันที่ประสานกันโดยมีเป้าหมายของการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล และเห็นว่าบุคคลแต่ละคน องค์การ ผู้ขาย และลูกค้า ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อม^{๑๒} หลักการขององค์การมีหลักการดังนี้

๑. เน้นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal organization)

๒. มีการกระจายความพึงพอใจของบุคลากรในองค์การออกไปอย่างเท่าเทียมกัน (The contribution satisfaction equilibrium) : โดยเห็นว่าการสื่อสารในองค์การเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพของความต้องการระหว่างบุคคลกับองค์การ (Inducement) เพื่อโน้มน้าวให้บุคคลทำงานด้วยความต้องการขององค์การ ในจุดที่องค์การต้องสร้างความพึงพอใจแก่บุคคลในการทำงานด้วย

๓. นักบริหารมีหน้าที่สำคัญ คือ ดูแลติดต่อประสานงานภายในองค์การ รักษาสมาชิกภายในและชักจูงสมาชิกใหม่ กำหนดเป้าหมายขององค์การ และตีความเพื่อแสดงให้สมาชิกในองค์การได้รับรู้ ใช้ศิลปะเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และทำงานด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้หลักของศีลธรรม

^{๑๑}Keeves, P. J. Educational research methodology, and measurement: An international handbook. Oxford, England: Pergamon Press, 1988 , p. 560.

^{๑๒}แนวคิดและทฤษฎี ของ Chester Barnard องค์การแบบไม่เป็นทางการ, แหล่งที่มา: <http://rungdba04.blogspot.com/2012/09/chester-barnard.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐

๒. ทฤษฎีองค์การไม่เป็นทางการ (Informal organization)

เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารเชิงพฤติกรรม เป็นระบบความร่วมมือของมนุษย์ในการทำกิจกรรม โดยเน้นปัจจัยสำคัญด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรบรรลุเป้าหมายจะทำให้เกิดความร่วมมือจากบุคลากร โดยมุ่งองค์กรเป็นระบบการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ดังนี้: ๑. ความสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ (Importance of individual behavior), ๒. ทฤษฎีการให้ความร่วมมือของ Barnard (Barnard theory of compliance) และ ๓. ทฤษฎีโครงสร้างขององค์การของ Barnard (Barnard theory of organization structure)

๓. เป็นเครื่องมือที่นำไปใช้ได้เหมาะสม ทั้งในแง่ขององค์การที่เป็นทางการ (Formal organization) และไม่เป็นทางการ (Informal organization) ซึ่งผลงานที่สำคัญของ Barnard คือ Functions of the executive ๑๙๓๘ จากตรรกะทางความคิดที่ว่า องค์การ คือ ระบบความร่วมมือ ดังนั้น ถ้านำองค์การให้บรรลุเป้าประสงค์ ผู้บริหารจัดการจะต้องทำหน้าที่ ๓ ประการ คือ

- ๑) การสร้างและการดำรงรักษาระบบการสื่อสาร
- ๒) สร้างความมั่นใจด้านการบริการจากบุคลากรผู้เป็นสมาชิกขององค์การ
- ๓) กำหนดจุดประสงค์และเป้าหมายขององค์การ

๔. ข้อดี

- ๑) ก่อให้เกิดความร่วมมือ (Cooperation) ในองค์การ
- ๒) การทำงานในองค์การเกิดประสิทธิภาพ (Efficiency)
- ๓) บุคลากรสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง (เน้นระบบการสื่อสาร)
- ๔) องค์การที่ไม่เป็นทางการทำให้การบริหารองค์การมีความคล่องตัวและมีความยืดหยุ่น

(Flexibility)

๕) บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน

๕. ข้อเสีย

- ๑) องค์การไม่เป็นทางการทำให้ยากต่อการควบคุม (สายการบังคับบัญชาไม่ชัดเจน)
- ๒) หากบุคลากรขาดทักษะด้านการสื่อสารส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงาน

๖. ขั้นตอนในการจัดทำทฤษฎีของ Barnard เป็นทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงพฤติกรรม Barnard ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ สิ่งที่กระตุ้นจูงใจ (Authority and incentives) เกี่ยวกับบริบทระบบการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญ คือ

- ๑) ช่องทางการสื่อสารต้องกำหนดขอบเขตให้แน่นอน
- ๒) บุคลากรทุกคนต้องรู้ช่องทางการสื่อสาร
- ๓) บุคลากรทุกคนต้องสามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการ
- ๔) สายบังคับบัญชาการสื่อสารต้องสั้นและตรงให้มากที่สุด
- ๕) บุคลากรต้องมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการสื่อสาร
- ๖) ต้องไม่มีอุปสรรคในสายบังคับบัญชาการสื่อสารเมื่อองค์การปฏิบัติงาน

๗) การสื่อสารทุกรูปแบบต้องเกิดผลน่าเชื่อถือ และความสำคัญการสื่อสารตามอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารขึ้นอยู่กับบุคลากรผู้ใต้บังคับบัญชามากกว่าผู้บังคับบัญชา สิ่งกระตุ้นจูงใจที่สำคัญในองค์การคือ

ดังนั้นองค์กรภาครัฐและเอกชน ที่ต้องการสร้างระบบความร่วมมือขึ้นระหว่างองค์กรกับคน รวมถึงการสร้างดุลยภาพระหว่างองค์กรกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาควรมีคุณสมบัติบางประการที่หน่วยงานหรือสมาชิกในองค์กร ต้องการ ให้การยอมรับ หรือให้ความไว้วางใจ เช่น ประสิทธิภาพ ความรู้ความสามารถ มนุษย์สัมพันธ์ เป็นต้น ลักษณะสำคัญประการ

๒. คุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำ

ลักษณะภาวะผู้นำแบบตะวันตก

คุณลักษณะของภาวะผู้นำที่ประสบความสำเร็จซึ่งเชื่อว่ามักจะเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะที่โดดเด่นในลักษณะหลายๆด้านและมีประเด็นที่น่าสนใจก็คือผู้นำจะเป็นบุคคลที่จะมุ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมในทิศทางที่ถูกต้อง (Do the right things)^{๓๓} โดยมีองค์ประกอบต่างๆซึ่งกวีวงศ์พุด^{๓๔} ได้กล่าวไว้ว่าคุณลักษณะของผู้นำที่สำคัญมีดังนี้

๑. บุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งติดตัวมากับตัวของบุคคลแต่ละคนในหน้าที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ได้ดีได้บุคลิกภาพดังกล่าวคือ

๑.๑ ความสามารถในการปรับตัวเป็นความสามารถทั่วไปของบุคคล

๑.๒ ความต้องการที่จะนำซึ่งอาจจะเป็นความสามารถในส่วนลึกๆมองไม่เห็นชัดแต่ก็สามารถค้นคว้าได้

๑.๓ ความมั่นคงทางอารมณ์ซึ่งแต่ละคนจะมีนิสัยทางด้านความคงที่ของอารมณ์การควบคุมอารมณ์ได้มากน้อยเพียงใด

๑.๔ ความเป็นตัวของตัวเองมีอำนาจในการตัดสินใจต่างๆตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม

๑.๕ ความอุตสาหพยายามหมายถึงความอดทนของแต่ละบุคคลที่จะพยายามฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ

๑.๖ ความคิดสร้างสรรค์ถือเป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่งที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะแล้วคิดออกมาเป็นรูปธรรม

๑.๗ ความทะเยอทะยานเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการความสะอาดสบายใหม่ๆเกิดขึ้นตลอดเวลาหากทุกคนได้ใช้ความคิดดังกล่าวอยู่ตลอดเวลาเพราะการคิดแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไป

๒. ความรู้ความสามารถ (Intelligence) สมองของคนเราที่ธรรมชาติสร้างมาเพื่อใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมความรู้ความสามารถจะเห็นได้จาก

๒.๑ เขาวินิจฉัยคนทุกคนมีสติปัญญาความเฉลียวฉลาดแตกต่างกันไปอาจจะด้วยสาเหตุหลายๆประการทั้งเรื่องพันธุกรรมสภาพแวดล้อมการแข่งขันการฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน

๒.๒ ความแม่นยำในการตัดสินใจเพราะต้องทำการตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาในการทำงาน การดำรงชีวิตการตัดสินใจที่แม่นยำจึงต้องอาศัยประสบการณ์

^{๓๓}<http://ednet.kku.ac.th>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

^{๓๔}กวี วงศ์พุด, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๗-๑๑๙.

๒.๓ ระดับความรู้ทุกคนสามารถศึกษาเล่าเรียนได้ไม่เท่ากันเพราะสมองแต่ละคนไม่สามารถรับอะไรได้อย่างเต็มที่คือมีการจุความจำไว้เท่ากันก็จริงแต่การรับรู้การถ่ายทอดอาจจะมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกันออกไปดังนั้นจึงวัดระดับความรู้ได้จากการศึกษาในระดับความรู้ได้จากการศึกษาในระดับที่สูงๆขึ้นไปของแต่ละคน

๓. คุณลักษณะด้านสังคม (Social skill) การเข้าสังคมเป็นของคนทุกคนเพราะคนเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ การเข้าสังคมของคนแต่ละระดับต้องมีพิธีรีตองแตกต่างกันออกไปตามสภาพการณ์และเหตุการณ์นั้นๆ คุณลักษณะด้านสังคมมีดังนี้

๓.๑ การรู้จักประนีประนอมการที่บุคคลทำงานร่วมกับคนอื่นผลประโยชน์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยด้วยเหตุนี้จึงต้องการคนที่จะมาประสานผลประโยชน์หรือเป็นคนที่ยอมประนีประนอมให้ทุกคนที่ร่วมงานเกิดความพอใจ

๓.๒ ความสามารถในการบริหารงานบริหารเป็นการใช้ศิลป์ซึ่งแต่ละคนไม่สามารถใช้ได้ทัดเทียมกันด้วยข้อจำกัดต่างๆการศึกษาเล่าเรียนก็จะเป็นส่วนประกอบในการบริหารได้บ้างเช่นกัน

๓.๓ ความร่วมมือถือเป็นเรื่องสำคัญมากในการเป็นผู้นำเพราะผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถชักจูงให้ผู้ร่วมงานตั้งใจทำงานหรือทำตามทีผู้นำต้องการด้วยความเต็มใจ

๓.๔ ความเป็นที่นิยมชมชอบเราคงจะเคยเข้าไปในงานเลี้ยงและพบคนหนึ่งซึ่งจากสีหน้าท่าทางเป็นบุคคลที่เรามองแวบเดียวเกิดความรู้สึกอยากรู้จักอยากทักทายมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่เสมอเมื่อเห็นเขาพูดจาด้วยแล้วเกิดความนิยมชมชอบตามมา

๓.๕ ความเป็นนักการทูตการที่บุคคลจะเป็นนักการทูตที่ดีนั้นต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบมากมายเพราะต้องเอาใจเขามาใส่ใจเราต้องโน้มน้าวเรื่องใหญ่ๆที่เกิดขึ้นแก้ปัญหาให้กลายเป็นเรื่องเล็กต้องใช้ความสามารถหลายๆด้านประกอบกันซึ่งไม่ใช่การพูดเป็นเพียงอย่างเดียว

๔. คุณลักษณะด้านกายภาพ (Physical characteristic) ถือเป็นเรื่องที่ดีคิดว่าอย่างเห็นได้ชัดซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจสามารถแก้ไขปรับปรุงด้วยการให้อาหารหรือรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะรวมทั้งการออกกำลังกายที่เหมาะสมด้วยคุณลักษณะด้านกายภาพมีดังนี้

๔.๑ ส่วนสูงถึงแม้ทุกคนไม่สามารถจะสูงทัดเทียมกันแต่ก็เป็นที่ยอมรับแล้วว่าการรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการนี้มีส่วนทำให้คนเราสูงได้ไม่เพียงพอเพราะพันธุกรรมเพียงอย่างเดียว

๔.๒ น้ำหนักการควบคุมน้ำหนักจะเห็นได้ชัดเจนจากนักมวยเพราะการควบคุมต่างๆย่อมเกิดผลตามที่เรต้องการหรือเป็นไปตามเป้าหมายระหว่างบุคคลมีนักจิตวิทยาได้ทำการทดสอบเรื่องน้ำหนักกับการเป็นภาวะผู้นำเหมือนกันแต่ไม่มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญ

๔.๓ การฝึกฝนนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิตการที่ร่างกายของคนเราได้รับการออกกำลังกายการฝึกฝนให้ใช้ความคิดการใช้สมองการนั่งสมาธิล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้จิตใจเยือกเย็นสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นผู้นำได้ในที่สุด

๔.๔ ความสมบูรณ์ของร่างกายการรักษาตนให้พ้นจากโรคร้ายถือเป็นลาอันประเสริฐตามหลักของพระพุทธศาสนาดังนั้นความสมบูรณ์ต้องมีส่วนประกอบด้านอื่นด้วยเช่นการรักษาความอบอุ่นของร่างกายการพักผ่อนที่เพียงพอการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

๒.๓.๒ ประเภทภาวะผู้นำแบบตะวันตก

การศึกษาประเภทภาวะผู้นำจะทำให้ทราบว่า การดำเนินการขององค์กรจะเป็นไปในลักษณะใดนักวิชาการส่วนใหญ่แบ่งประเภทของผู้นำโดยแยกประเภทเป็นผู้นำตามความมีประสิทธิภาพมากน้อยของงานผู้นำตามลักษณะการใช้อำนาจผู้นำตามลักษณะการทำงานที่เน้นคนหรือเน้นงานและแยกประเภทผู้นำตามสถานการณ์ต่างๆ วิลเลียมเจเรดดิน (William J.Reddin)^{๔๕} ได้แยกประเภทของผู้นำได้ดังนี้

๑. ประเภทผู้นำตามลักษณะความมีประสิทธิภาพมากน้อยของงาน

การแจกแจงประเภทผู้นำวิลเลียมเจเรดดิน (William J. Reddin) ได้แจกแจงประเภทผู้นำออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

๑.๑ ประเภทผู้นำที่มีประสิทธิภาพน้อยได้แก่

๑) ผู้หนีงาน (Deserter) ผู้นำแบบนี้ขาดความสนใจในด้านที่เกี่ยวกับความสำเร็จของงานตลอดจนสัมพันธ์ภาพกับผู้ร่วมงานขาดความกระตือรือร้นขาดความอดทนทำให้ประสิทธิภาพของงานมีน้อยที่สุด

๒) นักบุญ (Missionary) ลักษณะของหัวหน้างานเป็นผู้นำที่มีจิตใจเมตตาและคำนึงถึงแต่สัมพันธ์ภาพอันดีเหนือสิ่งอื่นใดแต่ที่นับว่าเป็นข้อเสียก็เพราะเขาปรารถนาที่จะเป็น “คนดี” เสียจนไม่กล้าโต้แย้งคัดค้านการกระทำใดๆ แม้แต่เป็นเรื่องเล็กน้อยที่ตนคิดในการทำงานของผู้นำชนิดนี้ก่อให้เกิดการบริหารงานที่ไม่ดีและผลผลิตต่ำเขาคิดว่า การโต้เถียงกันจะไม่ทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ ที่ดีขึ้นมาได้ลักษณะการบริหารงานของเขาจึงไม่บรรลุผลสำเร็จเพราะว่าเขาไม่เคยแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องคนได้อย่างแท้จริงเพราะมุ่งแต่สร้างสัมพันธ์ภาพของบุคคลจนทำให้มีผลงานในระดับที่ต่ำจึงนับว่าเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพของงานน้อยมาก

๓) ผู้เผด็จการ (Autocrat) ลักษณะของผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำที่ดำเนินงานมุ่งแต่ภารกิจเพียงอย่างเดียวโดยมิได้คำนึงเรื่องอื่น ๆ มองคนเหมือนเครื่องจักรต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานตามคำสั่งให้เร็วที่สุดโดยใช้อำนาจของตนเป็นหลักผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชามักจะเกิดความไม่พอใจผลของงานที่ออกมาค่อนข้างจะน้อยผู้นำประเภทนี้จึงมีประสิทธิผลของงานน้อย

๔) ผู้ประนีประนอม (Compromiser) ผู้นำชนิดนี้เป็นคนโลเลและชอบการประนีประนอมเขาต้องการเพียงให้งานดำเนินไปเรื่อยๆ และเป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไปเขาสนใจแต่เฉพาะสิ่งที่จะทำให้งานดำเนินไปได้เขาจะไม่ยุ่งกับใครและไม่ควรมีใครมายุ่งกับเขาผู้นำประเภทนี้ชอบการรอมชอมไม่มีการตัดสินใจที่เด็ดขาดแต่เป็นการตัดสินใจเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น

๑.๒ ประเภทผู้นำที่มีประสิทธิภาพมากได้แก่

๑) ผู้ทำตามคำสั่งอย่างเดียวหรือแบบราชการ (Bureaucrat) ผู้นำที่มีลักษณะเช่นนี้จะทำตามคำสั่งอย่างเคร่งครัดจะให้ความสนใจกับงานแต่ไม่นำตัวไปผูกพันกับปัญหาต่างๆ มากนักเขาจะทำงานเฉพาะที่กฎหมายระเบียบต่างๆ กำหนดไว้เท่านั้นผู้นำประเภทนี้จึงทำงานอย่างเข้มงวดและ

^{๔๕}William J. Reddin, *Managerial Effectiveness*, (New York : McGraw-Hill Book Co.,1970), pp. 215-234.

ดำเนินงานอย่างถูกต้องตามระเบียบมากที่สุดความคิดเห็นใหม่ๆไม่ค่อยมีการพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีน้อยผู้นำประเภทนี้จะประสบความสำเร็จของงานมากในหน่วยงานราชการแต่ในหน่วยงานธุรกิจจะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลของงานไม่มากนัก

๒) นักพัฒนา (Developer) ผู้นำประเภทนี้จะได้รับความไว้วางใจให้แก่ผู้ร่วมงานอย่างแท้จริงเป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีและสามารถจูงใจบุคคลอื่นได้ดีอีกด้วยลักษณะการทำงานจะมอบความรับผิดชอบใหม่ๆให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเขาเชื่อว่าการทำงานคือการพัฒนาความขยันความช่างคิดและภาวะสร้างสรรค์มีได้มีอยู่เฉพาะในตัวบุคคลชั้นผู้นำเท่านั้นแต่ทว่ามีอยู่ในบุคคลทุกคน

๓) ผู้เผด็จการที่มีศิลปะ (Benevolent autocrat) ผู้นำประเภทนี้จะมีความมั่นใจสูงในวิธีการปฏิบัติงานและการดำเนินงานของตนเองลักษณะผู้นำนี้จะมีมากในวงการอุตสาหกรรมซึ่งเป็นบุคคลที่ไต่เต้าจากระดับล่างจนถึงระดับสูงมีความรอบรู้กฎหมายระเบียบต่างๆและวิธีปฏิบัติเป็นอย่างดีและเป็นผู้ที่พัฒนาปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลาทำให้การทำงานมีศิลปะและประสิทธิผลของงานสูงมาก

๔) นักบริหาร (Executive) ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้ที่รู้จักใช้ความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ได้ประโยชน์มากที่สุดและคำนึงถึงประสิทธิภาพในการทำงานโดยคำนึงถึงความสำเร็จของงานและสัมพันธ์ภาพกับผู้ร่วมงานอย่างชัดเจนและพยายามทำงานให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีลักษณะทำงานเป็นทีมโดยนำเอาความสามารถของทุกคนมาใช้ประโยชน์ในการทำงานผลงานที่เกิดขึ้นจึงมีทั้งปริมาณและคุณภาพจึงเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลของงานมากที่สุด

๒. ประเภทผู้นำตามลักษณะการใช้อำนาจ

ผู้นำแต่ละคนจะใช้อำนาจหน้าที่ของตนที่แตกต่างกันนักวิชาการ โรเบิร์ต บี บูเชลเลอร์ (Robert B. Buchele)^{๔๖} ได้กล่าวถึงประเภทของผู้นำตามลักษณะการใช้อำนาจไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

๒.๑ ผู้นำประเภทเผด็จการ (Autocrat) ผู้นำประเภทนี้ยึดมั่นอยู่บนรากฐานที่เชื่อว่าตนเป็นผู้มีความสามารถมากกว่าผู้อื่นมักจะบังคับให้ผู้อื่นทำตามความคิดของตนใช้กฎเกณฑ์การควบคุมตรวจตราหรือการลงโทษและมักใช้พระเดชมากกว่าพระคุณไม่ชอบการโต้แย้ง

๒.๒ ผู้นำประเภทพ่อปกครองลูก (Patrimonial) ผู้นำประเภทนี้ยึดหลักการว่าผู้ใต้บังคับบัญชาถือเสมือนลูกหลานจึงมีความห่วงใยเอาใจใส่เมตตากรุณาแนะนำสั่งสอนและให้อภัยเมื่อมีความผิดพลาดระหว่างผู้นำและคนในองค์กรจะราบรื่นเป็นกันเองเหมือนญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน

๒.๓ ผู้นำประเภทราชการ (Bureaucrat) จะยึดระเบียบกฎเกณฑ์เป็นหลักปฏิบัติงานขาดความคิดริเริ่มการบังคับบัญชาเป็นไปตามขั้นตอนยึดระเบียบกฎเกณฑ์เป็นบรรทัดฐานอย่างเคร่งครัด

๒.๔ ผู้นำประเภทผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วม (Participative man) ผู้นำประเภทนี้จะยึดถือประชาธิปไตยของผู้ร่วมงานให้ออกาสผู้ร่วมงานเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนจนกระทั่งการ

^{๔๖}Robert B. Buchele, *The Management of Business and Public Organization*, (New York : McGraw Hill, 1977), pp. 175-177.

ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายผลของงานจะขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำที่จะประสานการทำงานเข้าใจปัญหา มีการพัฒนาบุคลากรและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความสามารถให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๒.๕ ผู้นำประเภทตามใจท่าน (Laissez – faire) ผู้นำประเภทนี้ยึดเกณฑ์ของความอะลุ่มอล่วยความประนีประนอมไม่ชอบความขัดแย้งใช้กาลเวลาเป็นเครื่องช่วยคลี่คลายปัญหา มอบความรับผิดชอบให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปล่อยให้ทำงานโดยกำหนดนโยบายและเป้าหมายไว้กว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงทำให้ขาดความริเริ่มใหม่ๆ ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่จึงขาดความเป็นระเบียบวินัย

๒.๖ ผู้นำประเภทบารมีจูงใจ (Charismatic man) ผู้นำประเภทนี้อาศัยบารมีสิ่งสมมานานจนมีชื่อเสียงเกียรติคุณสามารถจูงใจผู้ร่วมงานให้ทุ่มเททำหน้าที่รับผิดชอบผู้นำแบบนี้สามารถบริหารงานได้ผลแต่จะมีปัญหาต่อองค์การในกรณีที่ผู้นำประเภทนี้ออกจากองค์กรนั้นไปแล้วหาคนอื่นมาแทนได้ยาก

๒.๗ ผู้นำประเภทเทคนิควิทยาการ (Technocratic man) ผู้นำประเภทนี้จะอาศัยความรู้ทางเทคนิคเป็นเกณฑ์ในการชักจูงผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในงานทำให้งานไม่พัฒนาเท่าที่ควร เพราะผู้นำให้ความสนใจแต่เฉพาะทางเทคนิคอันเป็นปัญหาส่วนหนึ่งขององค์การเท่านั้น

๒.๘ ผู้นำประเภทอุปถัมภ์ (Patronage man) เป็นประเภทผู้นำที่ถือเกณฑ์การประสานงานระหว่างผู้ร่วมงานที่รู้จักมักคุ้นเป็นหลักผู้นำจึงเปรียบเสมือนผู้ประสานงานเป็นเพื่อนร่วมงานมากกว่าการบังคับบัญชาสั่งการโดยเฉพาะในกรณีการเป็นผู้นำมาจากการเลือกตั้งอำนาจบังคับบัญชาลดน้อยลงไปมากกว่าผู้นำที่มาจากแต่งตั้งโดยตรงผลงานขึ้นอยู่กับผู้นำที่จะดึงผู้ร่วมงานให้ความร่วมมือมากน้อยเพียงใด

๒.๙ ผู้นำประเภทการเมือง (Political man) ผู้นำประเภทนี้อาศัยอำนาจและอิทธิพลในเรื่องที่มีฐานะหรืออำนาจที่มาจากบุคคลระดับสูงขององค์การผลงานขององค์การที่มีผู้นำประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของผู้นำและความรับผิดชอบของผู้นำว่าจะทุ่มเทให้แก่องค์การได้มากน้อยเพียงใด และนำองค์การไปในทิศทางใดเพราะอิทธิพลของผู้นำดังกล่าวนี้ทำให้สามารถสั่งใช้ผู้ร่วมงานได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานส่วนตัวหรืองานส่วนรวมข้อที่น่าสังเกตคือผู้นำประเภทการเมืองมักจะประสบผลสำเร็จได้ระยะเวลาหนึ่งเท่าที่ฐานะหรืออำนาจจากระดับสูงหรือพรรคพวกเอื้ออำนวย

๓. ประเภทผู้นำตามลักษณะการเน้นงานหรือเน้นคน

ผลสัมฤทธิ์ของงานที่เกิดจากการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นตัวแปรที่สำคัญในการแบ่งประเภทผู้นำไลเคิร์ต (Rensis Likert)^{๙๗} ได้แบ่งประเภทของผู้นำตามลักษณะการเน้นงานหรือเน้นคน ดังนี้

๓.๑ ผู้นำประเภทเน้นงานเป็นหลัก (Task oriented) ผู้นำประเภทนี้จะให้ความสำคัญกับงานมากจะมอบหมายการงานกำหนดมาตรฐานและสอดส่องดูแลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทุ่มเทกำลังกายกำลังใจทำงานเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์การให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๙๗}Likert Rensis, *New Patterns of Management*, p. 74.

๓.๒ ผู้นำประเภทเน้นคนเป็นหลัก (People oriented) ผู้นำประเภทนี้ให้ความสำคัญกับคนหรือผู้ใต้บังคับบัญชามากเน้นมนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานทั้งในเรื่องส่วนตัวและราชการเพื่อประโยชน์ในการสร้างทีมงานการมอบหมายงานให้สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมในการทำงาน

๔. ประเภทผู้นำตามสถานการณ์

ผู้นำที่ประสบความสำเร็จยังไม่สามารถสรุปได้แน่นอนว่าเป็นผู้นำประเภทไหนที่สามารถนำได้ทุกประเภททุกสถานการณ์ เพราะผู้นำแต่ละประเภทย่อมมีจุดดีเด่นของตนจึงเป็นข้อสงสัยของความเป็นภาวะผู้นำที่จะเกิดขึ้นที่ไหนภายใต้เงื่อนไขอะไรบ้างซึ่งถือเป็นปัจจัยสถานการณ์ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในภาวะผู้นำอย่างมาก อย่างที่วิกเตอร์เฮต วีรูม (Victor H. Vroom) และฟิลิป ดับบิวเยตตัน (Philip W. Yetton)^{๙๘} ได้สรุปประเภทผู้นำตามสถานการณ์และเลือกแบบใช้พฤติกรรมของผู้นำประเภทต่างๆ ให้เหมาะสมซึ่งสามารถสรุปได้ว่ามี ๕ แบบด้วยกันคือ

๔.๑ พฤติกรรมผู้นำแบบที่๑จะแก้ปัญหาหรือตัดสินใจด้วยตนเองโดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ขณะนั้น

๔.๒ พฤติกรรมผู้นำแบบที่๒จะแก้ปัญหาหรือตัดสินใจด้วยตนเองโดยใช้ข้อมูลที่จำเป็นจากเพื่อนร่วมงาน

๔.๓ พฤติกรรมผู้นำแบบที่๓จะชี้ปัญหาให้เพื่อนร่วมงานเห็นเป็นรายๆ พร้อมกับฟังข้อเสนอแนะและความเห็นแล้วตัดสินใจ

๔.๔ พฤติกรรมผู้นำแบบที่๔จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปัญหาและข้อเสนอแนะเป็นกลุ่มๆ แล้วตัดสินใจ

๔.๕ พฤติกรรมผู้นำแบบที่ ๕ จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปัญหากับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นกลุ่มร่วมกันคิดหาทางเลือกและข้อตกลงโดยกลุ่มแล้วปฏิบัติตามข้อยุติที่กลุ่มสนับสนุน

การใช้พฤติกรรมของผู้นำแบบใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๕ อย่างดังกล่าวคือถ้ามีทางแก้ไขปัญหาคิดชัดเจนจากข้อมูลที่มีอยู่และเป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชาก็เลือกใช้พฤติกรรมผู้นำแบบที่ ๑หรือถ้าหากข้อมูลจำเป็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วตัดสินใจเองก็ใช้พฤติกรรมผู้นำแบบที่ ๒หรือให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจเป็นกรณีๆพร้อมกับรับฟังข้อเสนอแนะและความเห็นแล้วตัดสินใจก็เป็นไปตามพฤติกรรมผู้นำแบบที่ ๓หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ พร้อมกับเสนอแนะเป็นกลุ่มแล้วตัดสินใจเป็นการใช้พฤติกรรมผู้นำแบบที่ ๔หรือถ้าปัญหากลุ่มมีทางแก้ไขได้หลายอย่างควรให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมปรึกษาหารือเป็นกลุ่มแล้วเลือกปฏิบัติตามข้อยุติที่กลุ่มเสนอถือเป็นการใช้พฤติกรรมผู้นำแบบที่ ๕

บทบาทหน้าที่ของภาวะผู้นำแบบตะวันตก

บุคคลใดก็ตามเมื่อมีตำแหน่งทั้งในที่เป็นการและไม่เป็นการย่อมจะต้องมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องแสดงตามความรับผิดชอบตามฐานะตามวุฒิภาวะความรู้และความสามารถผู้นำก็

^{๙๘}Victor H. Vroom and Philip W. Yetton. *Leadership and Decision Making*, (Pittsburgh :University of Pittsburgh Press, 1975), p. 155.

เช่นเดียวกันเมื่อได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำของกลุ่มแล้วย่อมจะต้องมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนมีนักวิชาการที่ให้ความหมายได้แสดงทรรศนะบทบาทหน้าที่ของผู้นำไว้ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน กล่าวว่าบทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรเป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๙๙}

ฉลอง มาปรีดา ให้ความหมายคำว่า “บทบาทหมายถึงการทำหน้าที่ที่กำหนดไว้เช่นบทบาทของพ่อแม่บทบาทของครูซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือการแสดงออกตามความคาดหวังของตนหรือผู้อื่นหน้าที่หมายถึงกิจที่จะต้องทำหรือวางแผนกิจการซึ่งอาจเป็นการกระทำด้วยจริยธรรมทำตามกฎหมายหรือทำด้วยความสำนึกของบุคคลนั้นๆ”^{๑๐๐}

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า “บทบาทคือพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพบทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามหน้าที่เช่นเป็นครูต้องสอนนักเรียนเป็นตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ทหารต้องเป็นวีรบุรุษของชาติเป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่ เป็นต้น”^{๑๐๑}

อุทัย หิรัญโต ให้ความหมายว่าบทบาทคือหน้าที่หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหวังของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่งๆบทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นกำหนดขึ้นฉะนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่งๆที่พึงมีต่อบุคคลในสถานะหนึ่งในสังคมเดียวกัน^{๑๐๒}

นพพงษ์ บุญจิตราตุล กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำไว้ ๓ ประการคือ

๑. เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกันหมายถึงผู้นำจะต้องอยู่ใกล้ชิดมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว

๒. เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์หมายถึงผู้นำต้องมีความรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ผู้นำจะต้องทำให้กลุ่มทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

๓. เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มหมายถึงเขาจะปฏิบัติการในหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติกันด้วยดีของสมาชิกในกลุ่มการติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

ผู้นำหรือนักปกครองที่เข้ามาทำหน้าที่ในการจัดทุกข์บำรุงสุขให้จำเป็นต้องใช้ภาวะผู้นำในการปฏิบัติพันธกิจหรือหน้าที่ของตนให้สมกับที่ได้รับความไว้วางใจของผู้ใต้ปกครองหรือประชาชนซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่อันชอบธรรมที่นักปกครองพึงเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนหน้าที่ของนักปกครองโดยทั่วไปคล้ายคลึงกันแต่หน้าที่ของนักปกครองที่ดีนั้นต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์และ

^{๙๙}งามพิศ สัตย์สงวน, การจัดระเบียบทางสังคมในสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๓.

^{๑๐๐}ฉลอง มาปรีดา, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔.

^{๑๐๑}ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๙.

^{๑๐๒}อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๙๗.

ประโยชน์ของประชาชนโดยยึดเอาต้องการของประชาชนเป็นหลักตั้งที่ ประยงค์ สุวรรณบุปผา^{๑๐๓} ได้กล่าวไว้โดยสรุปดังนี้คือ

- ๑) หน้าที่ทางสังคม (Social function)
- ๒) หน้าที่ทางเศรษฐกิจ (Economic function)
- ๓) หน้าที่ทางการบริหารการปกครองและการเมือง (Political function)

หน้าที่ของนักปกครองนับได้ว่าเป็นบทบาทที่สำคัญมากที่สุดที่เดียวถ้าหากนักปกครองบกพร่องหรือไม่ปฏิบัติให้ดีเท่านี้ควรอาจเกิดผลร้ายแก่ประชาชนและประเทศชาติได้เมื่อการเมืองการบริหารและการปกครองมีความมั่นคงหรือมีเสถียรภาพอย่างมากทำให้เศรษฐกิจของประเทศดำเนินไปได้ด้วยดีเพราะการเมืองมั่นคงสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศกล้าเข้ามาลงทุนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่นักปกครองพร้อมทั้งคณะรัฐมนตรีหรือผู้มีอำนาจในการบริหารและการปกครองต้องเอาใจใส่ให้มากเป็นพิเศษ^{๑๐๔}

กวี วงศ์พุด กล่าวว่า “หน้าที่ของผู้นำหมายถึงงานที่ผู้นำต้องรับผิดชอบตามที่องค์กรกำหนดไว้มีลักษณะประเภทงานที่ผู้นำจะต้องทำและจะต้องใช้ผู้อื่นคืองานที่ผู้นำจะต้องทำด้วยตนเองงานประเภทนี้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำไม่ได้เพราะขาดข้อมูลขาดความรู้ประสบการณ์ยังไม่ถึงขาดการยอมรับเป็นต้นงานที่ต้องใช้ผู้อื่นทำแทนเพราะถ้าผู้นำทำเองก็จะไม่สำเร็จตามเวลาที่กำหนดถือว่าเป็นการมอบหมายงานแต่ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่”^{๑๐๕}

น้อย สุปิงคลัต กล่าวว่าหน้าที่ของผู้นำจะต้องกระทำอยู่ ๒ ลักษณะคือหน้าที่หลักและหน้าที่ประกอบดังนี้

๑. หน้าที่หลักเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติจะละเลยขาดตกบกพร่องไม่ได้เพราะหากละเลยแล้วกิจการต่างๆภายในหน่วยงานจะบกพร่องและเกิดความเสียหายทันทีหน้าที่หลักได้แก่

- ๑.๑ หน้าที่ในการตัดสินใจ
- ๑.๒ หน้าที่ในการควบคุมบังคับบัญชา
- ๑.๓ หน้าที่ในการสนับสนุนอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน
- ๑.๔ หน้าที่ในการประสานงานทั้งในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงานและ

๒. หน้าที่ประกอบเป็นหน้าที่ที่เสริมในฐานะที่เป็นผู้นำทำให้ความเป็นผู้นำสมบูรณ์ยิ่งขึ้นแต่หากละเลยไม่ปฏิบัติบ้างจะไม่กระทบต่อกิจกรรมภายในหน่วยงานเช่น

- ๒.๑ การเป็นตัวแทนกลุ่ม
- ๒.๒ เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เป็นต้น^{๑๐๖}

^{๑๐๓} ประยงค์ สุวรรณบุปผา, รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตก, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๓๘.

^{๑๐๔} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๙๖.

^{๑๐๕} กวี วงศ์พุด, ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เสริมวิชาชีพปัญญา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑.

^{๑๐๖} น้อย สุปิงคลัต, ภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๖ - ๓๘.

จิรพรรณ กาจนะจิตรา กล่าวว่าหน้าที่ของผู้นำไว้ดังนี้

๑. เป็นผู้วางแผนในการดำเนินงาน
๒. เป็นผู้จัดการของกลุ่ม
๓. เป็นผู้กำหนดนโยบาย
๔. เป็นผู้เชี่ยวชาญ
๕. เป็นนักการศึกษา
๖. เป็นผู้ตัดสินใจ
๗. เป็นผู้เลือกวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้บรรลุในการทำงาน
๘. เป็นผู้สนับสนุนบุคคลหรือสมาชิกในกลุ่มให้บรรลุในการทำงาน
๙. เป็นนิเทศงาน
๑๐. เป็นผู้ประเมินงาน^{๑๐๗}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวถึงหน้าที่ของผู้นำไว้ว่า

๑. เป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ
๒. เป็นผู้ช่วยเสริมสร้างให้ปริมาณและคุณภาพของงานได้รับผลสูงสุด
๓. เป็นผู้สอนแนะนำการทำงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชา
๔. เป็นผู้สั่งงานและควบคุมงาน^{๑๐๘}

รังสรรค์ ประเสริฐศรี กล่าวว่าบทบาทของภาวะผู้นำ (Leadership roles) ที่ดีขององค์การควรมีลักษณะดังนี้

๑. เป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ (Figure head) ผู้นำที่มีตำแหน่งสูงขององค์การจะต้องเป็นตัวแทนทำกิจกรรมต่างๆคือ ๑) เป็นตัวแทนที่ดีขององค์การ ๒) เป็นตัวแทนที่จะรวบรวมข้อมูลที่อยู่ภายนอกองค์การ ๓) ให้การต้อนรับแขกผู้มาเยือน

๒. เป็นนักพูดที่ดี (Spokes person) ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการพูดและนำเสนอกิจกรรมตลอดจนมีการวางแผนและมีความสามารถในด้านต่างๆ และมีวิสัยทัศน์ที่ดีกับบุคคลหรือฝ่ายต่างๆคือ ๑) ฝ่ายบริหารระดับสูง ๒) ลูกค้ำ ๓) บุคคลภายนอกเช่นสหภาพแรงงาน ๔) เพื่อนร่วมอาชีพ ๕) ชุมชน

๓. เป็นนักเจรจาต่อรอง (Negotiator) ซึ่งมีคุณสมบัติในการเจรจาต่อรองดังนี้

๓.๑ สามารถเจรจาต่อรองกับผู้บริหารผู้บังคับบัญชาที่เหนือกว่าในการเจรจาด้านขอเงินทุนสิ่งอำนวยความสะดวกอุปกรณ์หรือการสนับสนุนอื่นๆ

๓.๒ สามารถต่อรองกับหน่วยงานต่างๆในองค์การเพื่อที่จะต่อรองด้านพนักงานและเจรจากับหน่วยงานภายนอกในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆและรูปแบบการสนับสนุนอื่น

๓.๓ สามารถต่อรองกับลูกค้าผู้ขายปัจจัยการผลิตและผู้ให้บริการเพื่อให้เกิดการซื้อขาย การกำหนดตารางเวลาและเงื่อนไขการขนส่ง

^{๑๐๗} จิรพรรณ กาจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๓.

^{๑๐๘} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริการ, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๑๑.

๔. การสอนงาน (Coach) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีเวลาและความสามารถที่จะสอนทีมงานดังนี้

๔.๑ ต้องพยายามช่วยให้ทีมงานประสบความสำเร็จ

๔.๒ ช่วยให้สมาชิกทีมงานมีการป้อนกลับเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน

๔.๓ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสมาชิกทีมงานมีขั้นตอนการทำงานและมีการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น

๕. เป็นผู้สามารถสร้างทีมงานได้ (Team builder) ซึ่งกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

๕.๑ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสมาชิกทีมงานมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จเช่นมีการใช้จดหมายชมเชยแก่ผู้ปฏิบัติงานดีเด่น

๕.๒ ริเริ่มกิจกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจแก่กลุ่มเช่นการจัดปาร์ตี้และการสนับสนุนด้านกีฬา

๕.๓ จัดประชุมพบปะสังสรรค์เป็นช่วงๆเพื่อกระตุ้นให้สมาชิกในทีมงานมีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องความสำเร็จปัญหาและสิ่งที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

๖. แสดงบทบาทการทำงานเป็นทีม (Team player) มีพฤติกรรมที่ผู้นำจะต้องปฏิบัติ ๓ ประการดังนี้

๖.๑ การวางตัวเป็นสมาชิกทีมและผู้นำทีมที่เหมาะสม

๖.๒ มีความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆในองค์กร

๖.๓ แสดงความจริงใจต่อผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยให้การสนับสนุนแผนการทำงานเป็นทีมและกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

๗. สามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคได้ (Technical problem solver) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บังคับบัญชาระดับต้นและผู้บริหารระดับกลางที่จะช่วยสมาชิกของทีมงานแก้ปัญหาด้านเทคนิคโดยมีกิจกรรม ๒ ประการดังนี้

๗.๑ ผู้นำควรให้บริการในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้แนะนำด้านเทคนิค

๗.๒ เป็นผู้สร้างผลประโยชน์เกี่ยวกับการทำงานประจำเช่นสนับสนุนการสร้างยอดขายหรือปรับปรุงซ่อมแซมเครื่องจักรต่างๆ

๘. การประกอบการ (Entrepreneur) เป็นผู้ให้คำแนะนำความคิดริเริ่มมีความคิดเชิงวิเคราะห์ (Critical thinking) และมีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำประกอบการการพัฒนาเปลี่ยนแปลงธุรกิจถึงแม้จะไม่ใช่งานกิจการของตนเองซึ่งมีกิจกรรมของการเป็นผู้นำที่มีบทบาทเป็นผู้ประกอบการ ๓ ประการดังนี้

๘.๑ หาวิธีการที่จะต้องปรับปรุงการปฏิบัติงานของหน่วยงานซึ่งจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ภายนอกเช่นการเยี่ยมชมธุรกิจการจัดประชุมกลุ่มอาชีพหรือการจัดแสดงสินค้าหรือการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการศึกษา

๘.๒ มีการพูดคุยกับลูกค้าและพนักงานถึงความจำเป็นและความต้องการที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงขององค์กร

๘.๓ มีการอ่านสิ่งตีพิมพ์บทความนิยสารของกลุ่มวิชาชีพเพื่อที่จะรับรู้สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอุตสาหกรรมและในวงการอาชีพนั้น^{๑๐๙}

บทบาทหน้าที่ของผู้นำตามทัศนะของนักวิชาการที่กล่าวมานั้นสามารถสรุป ประเภทของบทบาทได้ดังนี้

๑. บทบาททางสังคม (Prescribed role) ทุกคนต้องทำตามหน้าที่ ที่สังคมกำหนดไว้ ซึ่งบทบาทในนี้หมายถึงระเบียบทางสังคม หรืออาจจะเป็นขนบทำเนียมประเพณีก็ได้

๒. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role expectation) เป็นบทบาทที่คนในสังคมคาดหวังจากบุคคลใดคนหนึ่ง ในสังคม ว่าเขาควรทำหน้าที่หรือบทบาทอย่างไรที่สังคมต้องการ ถึงแม้ว่าบางครั้งต้องมีการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อทำตามบทบาทที่มีสังคมคาดหวังหรือสังคมมอบให้

๓. บทบาทจริง (Actual role) เป็นบทบาทที่แต่ละคนต้องแสดงจริงซึ่งอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวังเพราะเป็นบทบาทที่ถูกกำหนด

ลักษณะผู้นำทางพระพุทธศาสนา

ภาวะผู้นำมีค่านิยมในแต่ละยุคสมัยเป็นตัวกำหนดหรือบ่งชี้ว่าจะสามารถนำพาสมาชิกหรือสังคมให้ประสบความสำเร็จได้และเมื่อใดที่ผู้นำได้แสดงบทบาทหน้าที่โดยการใช้อำนาจหน้าที่หรืออิทธิพลสามารถโน้มน้าวชักจูงชี้แนะให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้แสดงพฤติกรรมอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มลักษณะที่ผู้นำแสดงออกมานั้นก็คือความเป็นภาวะผู้นำในทัศนะของพระพุทธศาสนามีนักปราชญ์ของสถาบันพุทธศาสนาเป็นที่เคารพกับบุคคลทั่วไปได้ให้ความหมายภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่าภาวะผู้นำคือคุณสมบัติเช่นสติปัญญาความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม^{๑๑๐}

ภาวะผู้นำในที่นี้จึงมีความหมายว่าเป็นความดีงามของบุคคลที่สามารถตัดสินใจปัญหาและให้ความเป็นธรรมเกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มากโดยมีคำสอนที่พูดถึงเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ในทศตปิยปาปริกสูตร^{๑๑๑} ว่าผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้

๑) จักขุมาคือเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

๒) วิรุโระคือเป็นผู้ชำนาญในงานรู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ

๓) นิสสยสัมปันโนคือเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น

^{๑๐๙} รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนธัชการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^{๑๑๑} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๐๓.

นอกจากนี้ผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมจะต้องวางตัวในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดในสังฆโศภณสูตรพระพุทธองค์ได้แสดงถึงลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหารไว้ว่า

๑. วิยัตโต เป็นผู้ไม่มีปัญญา
๒. วินีโต เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี
๓. วิสารโท เป็นผู้แก้แค้นล้าง
๔. พหุสุโต เป็นผู้มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก
๕. อัมมานุอัมมปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรมรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร^{๑๑๒}

ผู้นำที่ประกอบด้วยคุณธรรม๕ประการดังกล่าวนี้ย่อมประสบความสำเร็จและได้รับการยกย่องนับถือในองค์กรจนกายปัญญาจิตได้แสดงหลักธรรมสำหรับผู้นำไว้ ๖ ประการคือ

๑. ขมาคือมีความอดทนต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่นไม่ยอมตกในความชั่วไม่เกรงกลัวหรือมีอคติ๔เมื่อจะต้องตัดสินใจและไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม ๘

๒. ซาคตียะคือมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาที่มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการปกครองชีวิตหน้าที่และการงาน

๓. อุฏฐานะคือมีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน
๔. ทยาคือมีจิตใจที่เอ็นดูรักใคร่ห่วงใยเข้าใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน
๕. อิกขนาคือเอาใจใส่ตรวจตรางานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ^{๑๑๓}

หลักธรรมที่ยกมาแสดงไว้เหล่านี้ก็เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดหรือคำสอนเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมกับการบริหารตามทฤษฎีพระพุทธานุศาสนานั่นอีกอย่างหนึ่งค่านักบริหารนี้ไม่ได้หมายเฉพาะเจาะจงเอาเพียงแค่มนุษย์ใดกลุ่มหนึ่งแต่หมายรวมเอาผู้บริหารทุกระดับชั้นตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองรัฐข้าราชการบริษัทเอกชนหรือแม้แต่การบริหารองค์กรที่เล็กที่สุดของสังคมคือครอบครัวย่อมต้องอาศัยหลักธรรมในการบริหารเดียวกันนี้เพราะหลักธรรมเหล่านี้ล้วนมุ่งประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองผู้ปฏิบัติและสังคมรอบด้านดังพระพุทธสุภาษิตที่ว่า “อัมโมหเวรกฺขติมฺมจารีธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”^{๑๑๔} สังคมใดหากไร้ธรรมสังคมนั้นก็สับสนวุ่นวายสังคมใดไร้ธรรมสังคมนั้นก็เป็นสังคมของคนชั่วยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการบริหารการเมืองการปกครองแล้วผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่งเพราะจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนหรือผู้ใต้การปกครองในเขตสภพชาดกได้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติผู้บริหารและผู้ปกครองทั้งหลายซึ่งสามารถสรุปย่อลงได้ดังนี้

๑. ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหาไม่ทอดทิ้งงานมีความเพียรอุตสาหะในการงาน

๒. ฉลาดวางบุคคลให้เหมาะสมกับงานรู้ประโยชน์และโทษรักษาความลับไม่ดำเนินชีวิตในทางที่ผิดรักษาเกียรติประวัติรักษาประโยชน์ส่วนรวมและต้องรอบรู้ในกิจการคลังบริหารการคลังด้วยตนเองไม่ควรไวใจให้คนอื่นจัดการรู้รายรับรายจ่ายของแผ่นดินหรือในกิจการงานนั้นๆที่รับผิดชอบ

^{๑๑๒} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๗/๙-๑๐.

^{๑๑๓} อ.ปญจก (ไทย) ๒๒/๕๓/๕๖.

^{๑๑๔} ช.ช. (ไทย) ๒๗/๑๔๒๐-๑๔๒๑/๒๙๐.

๓. บำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาขอยกย่องบุคคลผู้ควรแก่การยกย่องชมผู้ควรชมรู้ในสิ่งที่ควรทำก่อนทำหลังออกมารับฟังปัญหาหรือพบปะราษฎรอยู่เสมอเพื่อรับฟังปัญหาและทางแก้ไขหรือชี้แนะแนวทาง

๔. ออกติดตามผลงานตรวจตราดูแลความประพฤติของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงมอบภารกิจที่สำคัญๆแก่ผู้อื่นและใช้วิจารณ์ญาณในการบริหาร

๕. ไม่พึงละการบำเพ็ญประกอบตนในศีลธรรมที่ดั่งมาเพื่อเป็นแบบอย่างและยึดมั่นเป็นข้อปฏิบัติไม่สำคัญตนผิดว่ายิ่งในอำนาจ

๖. ไม่ลุ่มหลงในกามคุณและโลกธรรมและมีปัญญาที่กำลังแห่งสติเพราะจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้นำหรือผู้ปกครองสามารถฟันฝ่าอุปสรรคแก้ไขปัญหาไปได้แม้ถึงคราวอัปจน^{๑๑๕}

นอกจากคุณสมบัติที่มีในเตตสกุณชาติกแล้วก็ยังมีคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีที่ปรากฏอยู่ในกปิชาติกสัตตกนิบาตขุททกนิกาย^{๑๑๖}กล่าวไว้ว่า อันคนพาลถึงจะมีกำลังปกครองหมู่คณะไม่ดีเลยเพราะไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลายเหมือนนกกะระท้าวผู้ไม่เป็นประโยชน์แก่พวกนกปกครองหมู่คณะทั้งหลายเหล่านี้ส่วนนักราชผู้มีกำลังปกครองหมู่คณะดีมากเพราะว่าเป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลายเหมือนท้าววสวะผู้เป็นประโยชน์แก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งหลายฉนั้นผู้ใดพิจารณาเห็นศีลปัญญาและสุตะในตนผู้นั้นย่อมประพฤติประโยชน์ได้ทั้งสองฝ่ายคือทั้งตนและผู้อื่น

คุณสมบัติประการสำคัญของผู้นำก็คือธรรมาธิปไตยแปลว่าถือธรรมเป็นใหญ่ยึดเอาธรรมเป็นสำคัญเชิดชูหลักการปฏิบัติการตามและเพื่อเห็นแก่ความเป็นจริงความถูกต้องความดีงามไม่เป็นอัตตาธิปไตยคือไม่ถือตัวเป็นใหญ่และก็ไม่เป็นโลกาธิปไตย^{๑๑๗}

หากพิจารณาข้อความที่ยกมากล่าวนี้แล้วชี้ให้เห็นว่าผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้มีศีลเพราะศีลเป็นของผู้มีปัญญาแต่ถ้าผู้นำและผู้ปกครองเป็นผู้ไม่มีศีลและปัญญาแล้วก็จะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีไม่ได้มีแต่ความเลวลงแม้แต่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็พากันรังเกียจในทางตรงข้ามแล้วผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีทั้งศีลปัญญาและสุตะอยู่ในตนแล้วก็จะจะเป็นประโยชน์ในการเป็นผู้ที่ตีญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็ให้ความเคารพด้วยความอ่อนน้อมอย่างแท้จริงและในกฎทันตสูตรศีลชั้นธรรคที่ฆนิกาย^{๑๑๘}ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระเจ้ามหาราชิตะผู้ปกครองนครที่ดีประการดังนี้คือ

๑. ทรงเป็นอุกโทสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดามีพระครรภ์เป็นที่ปฏิสนธิหมจดดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนด้วยอ้างถึงพระชาติกำเนิดได้

๒. ทรงมีพระรูปร่างน่าดูน่าเลื่อมใสประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักมีพระฉวีวรรณคล้ายพรหมมีพระรูปคล้ายพรหมน่าดูน่าชมไม่น้อย

๓. ทรงมั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคสมบัติมากมีทองและเงินมากมีเครื่องใช้สอยอันน่าปลื้มใจมากมีทรัพย์และธัญญาหารมากมีพระคลังและฉางเต็มบริบูรณ์

^{๑๑๕} พ. ช. (ไทย) ๒๗/๒๔๓๘-๒๔๔๕/๔๓๐-๕๔๓.

^{๑๑๖} พ. ช. (ไทย) ๒๗/๓๖๗-๓๖๘/๒๖๗-๒๖๘.

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๗.

^{๑๑๘} ที. ส. (ไทย) ๙/๒๑๓-๒๑๔/๒๐๓-๒๐๔.

๔. ทรงมีกำลังทรงสมบูรณ์ด้วยเสนาเมืองค์๔ซึ่งอยู่ในวินัยคอยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติตามพระราชบัญญัติ
พระบรมเดชาภาพดั่งจะเผาผลาญราชศัตรูได้ด้วยพระราชอิสริยยศ

๕. ทรงพระราชศรัทธาเป็นทายกเป็นทานบตมิได้ปิดประตูเป็นดุจโรงทานของสมณ
พราหมณ์คนกำพร้าคนเดินทางวณิกและยากทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

๖. ได้ทรงศึกษาทรงสดับเรื่องนั้นๆ มาก

๗. ทรงทราบรรถแห่งข้อที่ทรงศึกษาและภาษิตนั้นๆ ว่านี้หรือรตแห่งภาษิตนี้

๘. ทรงเป็นบัณฑิตเฉียบแหลมทรงพระปรีชาสามารถทรงพระราชดำริอรรถอันเป็นอดีต
อนาคตและปัจจุบัน

สรุปคุณสมบัติของพระเจ้ามหาวชิตรราชได้ดังนี้คือ

๑. ทรงมีชาติตระกูลดี

๒. ทรงมีรูปร่างงาม

๓. ทรงมีพระราชทรัพย์มาก

๔. มีกำลังรบที่พร้อมพรั่ง

๕. ทรงมีพระราชศรัทธาในการบริจาคทาน

๖. ทรงมีการศึกษาอบรมมาก

๗. ทรงมีความรู้กว้างขวางละเอียดลึกซึ้งเข้าใจความหมายภาษิตต่างๆ สามารถอธิบาย
ความหมายได้

๘. ทรงเป็นผู้ฉลาดมีปัญญา

คุณสมบัติ ๘ ประการที่พระเจ้ามหาวชิตรราชมีนี้ทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองได้
เพราะพระองค์ทรงปกครองแผ่นดินโดยอาศัยพระปัญญาและการศึกษาเป็นสำคัญนอกจากนี้พระองค์
ยังทรงมีข้าราชการที่มีคุณสมบัติของพราหมณ์บุโรหิตที่ดี๔ประการคือ

๑. เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดามีครรถ์เป็นที่ปฏิสนธิหมดจดดีตลอด
เจ็ดชั่วบรรพบุรุษไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนด้วยอ้างถึงชาติกำเนิดได้

๒. เป็นผู้คงแก่เรียนทรงจำนตรู้จบไตรเภทพร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนตคัมภีร์เกตุกะพร้อมทั้ง
ประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติหตเป็นที๕เป็นผู้เข้าใจตัวบทเป็นผู้เข้าใจไวยากรณ์ข่านาญในคัมภีร์โลกายตะ
และมหาปุริสลักษณะ

๓. เป็นผู้มึศีลมีศีลจำเรียมั่นคง

๔. เป็นบัณฑิตเฉียบแหลมมีปัญญาเป็นที๑หรือที๒ของพวกปฎิคาหกผู้รับการบูชาด้วยกัน
คุณสมบัติข้าราชการที่ดีของพระเจ้ามหาวชิตรราชทั้ง๔ประการโดยสรุปได้แก่

๑. ความเป็นผู้มีชาติตระกูลดี

๒. ความเป็นผู้มีการศึกษาสูงข่านาญในหน้าที่ของตน

๓. ความเป็นผู้มีศีล

๔. ความเป็นผู้ฉลาดมีปัญญามาก

คุณสมบัติ ๔ ประการของพวกพราหมณ์บุโรหิตซึ่งเป็นทีปรึกษาทางการเมืองการปกครอง
ต่อพระเจ้ามหาวชิตรจะอันนับเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ส่งผลต่อการถวาคำแนะนำที่ก่อคุณประโยชน์ต่อ
ชาติบ้านเมืองจากที่ยกตัวอย่างมานี้จะเห็นได้ว่าลักษณะของผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองนั้นย่อมมีความสำคัญ

ยิ่งเช่นเดียวกันกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอกเพราะฉะนั้นผู้ปกครองจึงเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความสามารถพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่าผู้นำมีคุณสมบัติอยู่ ๒ ด้านคือ

๑. คุณลักษณะภายในตัวของผู้นำได้แก่
 - ๑) รู้หลักของสัปปริสธรรมมีการรู้หลักเหตุผล
 - ๒) มีสติปัญญาไม่ประมาท
 - ๓) ตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์
 - ๔) มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลเป็นเข็มแข็ง
๒. คุณลักษณะภายนอกในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกันได้แก่
 - ๑) มีความรู้ความสามารถ
 - ๒) มีพรหมวิหารธรรม
 - ๓) หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม
 - ๔) นำรักนำเคารพเป็นธรรมาธิปไตยไม่ลำเอียง ในอุลลุกชาตกปทุมวรรคกุกุทนิกาโยได้

กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำแบ่งเป็น ๒ ลักษณะเช่นกันคือ

๑. ลักษณะภายนอกการเป็นผู้ปกครองนั้นถ้าลักษณะภายนอกไม่ดีเช่นการเดินทางและการวางตัวไม่สม่ำเสมอแล้วหรือตรงข้ามกับคนที่รู้วิธีชี้แหล่และเป็นคนพิการก็ไม่อาจเป็นผู้ปกครองที่ดีได้ กล่าวได้ว่าหน้าตาไม่ดีไม่ควรให้เป็นใหญ่โดยนำไปเปรียบกับนกเค้าว่า “... จงมองดูหน้าตาของนกเค้าผู้ไม่โกรธเถิดนกเค้าโกรธแล้วจักทำหน้าตาเป็นอย่างไร”^{๑๑๙}

หากพิจารณาข้อความนี้ชี้ให้เราเห็นว่าการเป็นผู้ปกครองนั้นจะต้องมีลักษณะทางกายงดงามสง่างามจากลำหยาญมากในลักษณสูตรปฏิภวรรคที่ขนิกาโยได้กล่าวถึงมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการซึ่งถือว่าบุคคลใดที่มีอวัยวะทั้ง ๓๒ ประการย่อมเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการมากและมีความรู้ความสามารถในการปกครองบ้านเมืองด้วยคุณธรรมและสามารถนำมาซึ่งความเจริญและความสงบสุขมาสู่บ้านเมืองซึ่งลักษณะมหาปุริสลักษณะดังกล่าวมีดังต่อไปนี้คือ

- ๑) พื้นฝ่าเท้าเรียบเสมอกัน
- ๒) ฝ่าเท้ามีลายจักรมีซี่กำข้างละพันพร้อมทั้งกงและกระดุม
- ๓) สันเท้ายาวสมส่วน
- ๔) นิ้วมือและนิ้วเท้าเรียวยาวสมส่วน
- ๕) ฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม
- ๖) ลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจตาข่าย
- ๗) รูปเท้าดุจสังข์คว่ำ
- ๘) แข้งดุจแข้งเนื้อทราย
- ๙) แม้นยืนไม่ย่อตัวลงก็สามารถเข้าได้ด้วยมือทั้งสอง
- ๑๐) องคชาติตั้งอยู่ในฝัก
- ๑๑) สีผิวกายดุจทอง
- ๑๒) ผิวหนังละเอียดดุจลู่อองจึงไม่เกาะติดกาย
- ๑๓) ขนชุมละเอียด
- ๑๔) ปลายขนซ้อนขึ้นมีสีดุจดอกอัญชันขึ้นเวียนขวา
- ๑๕) กายตรงเหมือนกายพรหม
- ๑๖) เนื้อเต็มในที่๗แห่งได้แก่ที่หลังมือ๒ , หลังเท้า ๒ , บ่า ๒ และคอ
- ๑๗) กิ่งกายท่อนบนเหมือนกิ่งกายท่อนหน้าสีหะ

^{๑๑๙} พ.ช. (ไทย) ๒๗/๓๓๖-๓๓๗/๑๓๖-๑๓๗.

- ๑๘) หลังเต็มบริบูรณ์ไม่เป็นร่อง
 ๑๙) ทรวดทรงดูตั้งนทรีคือกายก็บวาเท่ากัน ๒๐) คอกลมเกลี้ยง
 ๒๑) ประสาทรับรสอันเลิศ ๒๒) คางดูคางราชสีห์
 ๒๓) ฟัน๔๐ซี่บริบูรณ์ ๒๔) ฟันเรียบเสมอกัน
 ๒๕) ฟันไม่ห่าง ๒๖) เขี้ยวสีขางาม
 ๒๗) ลิ้นใหญ่ (สามารถแผ่ออกได้) ๒๘) เสียงดูเสียงพรหมสำเนียงดังนการเวก
 ๒๙) นัยน์ตาดำสนิท (ดำคม) ๓๐) ขนตาอุดจขนตาโค
 ๓๑) อุณาโลมระหว่างคิ้วขาวอ่อนเปรียบดังปยุ่นุ่น
 ๓๒) ศีรษะดูประดับด้วยกรอบหน้า (สดใสมีประกาย)^{๑๒๐}

๒. ลักษณะภายในคุณธรรมของผู้ปกครองผู้ปกครองจะต้องก่อปรด้วยธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองได้แก่พรหมวิหาร๔คือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหมคือ

๑) เมตตา (ความรัก) คือความปรารถนาดีมีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒) กรุณา (ความสงสาร) คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ไข้ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีใจชื่นชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือมองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงเที่ยงตรงดูจตุราข้างมองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม^{๑๒๑}

เมื่อมีคุณธรรมสมบูรณ์การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นอีกด้วยละอคติ๔ความลำเอียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร้ความสามัคคีกันได้ง่ายผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมจักต้องไม่เป็นผู้มีความลำเอียงโดยเด็ดขาดในปุราเภทสุตตนิทเทศอัฐกัวรรคชุกทกนิกายว่าด้วยผู้ไม่มีความลำเอียงว่า

คำว่า “ละ” ไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลายคือไม่ถึงฉันทาคติไม่ถึงโทสาคติไม่ถึงโมหาคติไม่ถึงภยาคติไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคะโทสะโมหะมานะทิฐิอุทธัจจะวิจิกิจฉาอนุสัยไม่ไปออกไปพาไปนำไปด้วยธรรมทั้งหลายอันทำให้เป็นพรรคพวกเพราะฉะนั้นจึงชื่อว่าไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลายอคติมี๔ประการที่นักปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วพึงละเว้นคือ

- ๑) ฉันทาคติลำเอียงเพราะชอบ
- ๒) โทสาคติลำเอียงเพราะชัง
- ๓) โมหาคติลำเอียงหลงหรือเขลา

^{๑๒๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๖/๑๕๗-๑๕๙.

^{๑๒๑}ที.ม. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

๔) ภายาคติลำเอียงเพราะขาดกลัว^{๑๒๒}

ในโคบาลสูตรพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสเปรียบเทียบผู้นำเหมือนนายโคบาลที่ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการจึงสมควรที่จะเป็นผู้ปกครองหมู่คณะทำให้หมู่คณะมีความเจริญบรรลุถึงความมุ่งหมายได้คือ

- ๑) รู้จักรูป คือผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา
- ๒) ฉลาดในลักษณะ คือรู้จักใช้คนให้เหมาะกับงาน
- ๓) เป็นผู้เสียใจขัง คือรู้จักการแก้ปัญหาหรือข้อบกพร่องต่างๆ
- ๔) เป็นผู้ปิดบังผล คือระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงาน
- ๕) เป็นผู้สุมควันให้ คือสามารถอธิบายหลักการต่างๆแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้
- ๖) เป็นผู้รู้จักทำน้ำ คือผู้นำเข้าใจในระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์แนวคิดให้ชัดเจน
- ๗) รู้ว่าโคตีมน้ำหรือยังคือผู้นำจะต้องรู้จักการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ
- ๘) การรู้ทางคือผู้นำจะต้องมีการวางแผนงานจัดการบริหารเพื่อเป็นแนวทางในอนาคต
- ๙) ฉลาดในสถานที่โคจรคือผู้นำรู้จักกำหนดนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

๑๐) เป็นผู้ริตนมให้เหลือไว้คือผู้นำต้องรู้จักประโยชน์ส่วนรวมรู้ประมาณในการให้และการรับไม่เอาเปรียบผู้ใต้บังคับบัญชา

๑๑) บูชาโคที่เป็นหัวหน้าคือผู้นำควรยกย่องหรือให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำงานดีซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในหน่วยงาน^{๑๒๓}

จากการศึกษาเอกสารสรุปลักษณะของผู้นำได้ว่าผู้นำนั้นมีลักษณะทางกายภาพดีมีบุคลิกภาพที่ดีประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓๒ ประการมีรูปลักษณะที่ดีเช่นมีรูปทรงสมส่วนและเป็นผู้ฉลาดในหลักการมีความรู้ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเหตุแห่งความเสื่อมคืออบายมุข ๖ ประการและเหตุแห่งความเจริญคือมงคลสูตร ๓๘ ประการรู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองการปกครอง

๒.๔.๑ ความหมายของการพัฒนาการเมืองการปกครอง

ลิจิต ซีระเวคิน^{๑๒๔} ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า การพัฒนาการเมือง (Political development) เป็นศัพท์ทางรัฐศาสตร์ที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หลังจากที่เจ้าอาณานิคมได้ถอนกำลังออกไปจากประเทศที่ตนเคยเป็นเจ้าอาณานิคมมาก่อน ทันทีที่มีการถอนออกจากรัฐอาณานิคมหลายประเทศกลับตกอยู่ในสภาพสงครามกลางเมือง มีการสู้รบกันระหว่างฝ่ายต่างๆ จนแยกออกเป็นหลายประเทศ ตัวอย่างที่ชัดที่สุดคืออินเดียซึ่งแยกออกเป็นอินเดียและปากีสถาน ต่อมาก็แยกเป็นประเทศบังคลาเทศอีกประเทศหนึ่ง สิ่งซึ่งทำให้เจ้าอาณานิคมหลายประเทศไม่เข้าใจก็คือ ก่อนการถอนออกไปนั้น

^{๑๒๒}วิ.ม.(ไทย) ๘/๓๒๔/๔๖๐

^{๑๒๓}ม.ม.(ไทย) ๑๙/๓๘๓ - ๓๘๗/๕๒-๕๘.

^{๑๒๔}ลิจิต ซีระเวคิน, "การพัฒนาการเมือง," หนังสือพิมพ์สยามรัฐ (วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒)

ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญและข้อตกลงต่างๆ ไว้เป็นอย่างดี แต่ทันทีที่ถอนกำลังออกไปกลับกลายเป็นการต่อสู้ระหว่างเผ่าพันธุ์ ระหว่างกลุ่มซึ่งมีศาสนาต่างกัน และระหว่างกลุ่มซึ่งมีความขัดแย้งทางการเมืองและอุดมการณ์ เมื่อมีการพยายามหาคำตอบจากปรากฏการณ์ดังกล่าวโดยนักรัฐศาสตร์ก็ได้คำตอบสั้นๆ ว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการขาดการพัฒนาการเมือง

ในวงวิชาการอเมริกันนั้น นิยามของการพัฒนาการเมืองเกิดขึ้นในช่วงที่พายเป็นประธานคณะกรรมการการเมืองเปรียบเทียบในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาการพัฒนาการเมืองมาตั้งแต่แรกเริ่มในช่วงต้นทศวรรษที่ ๑๙๖๐ พาย ได้พยายามศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมือง และพบว่าประเด็นที่สำคัญ ๆ มากมายและค่อนข้างสลับซับซ้อนกว่าที่เขาคาดไว้ พาย จึงได้สรุปการพยายามนิยามการพัฒนาการเมืองที่มีอยู่ในวงวิชาการอเมริกันไว้ ๑๐ ประการ คือ^{๑๒๕}

๑. การพัฒนาการเมือง เป็นพื้นฐานทางการเมืองของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในแง่นี้ การเมืองที่พัฒนาแล้วจะเปรียบเสมือนปัจจัยที่สำคัญที่จะเอื้ออำนวยต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ เช่น ช่วยให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น แต่ปรากฏว่าการพัฒนาการเมืองในแง่นี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าแคบไป ทั้งความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในระบบการเมืองที่แตกต่างกัน และจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏให้เห็นในหลายประเทศปัจจุบันว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจหาได้มีที่ท่าว่าจะเกิดขึ้นในช่วงอายุของเราไม่ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองถึงขนาดที่เราอาจจัดได้ว่าเป็นการพัฒนาการเมืองแล้วก็ตาม แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า หากระบบการเมืองมีการพัฒนาสูง จะส่งเสริมให้เกิดความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาการเมืองของแต่ละสังคม

๒. การพัฒนาการเมือง เป็นการเมืองของสังคมอุตสาหกรรม นั่นคือมีการมองกันว่าการเมืองในประเทศอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการจะมีแบบแผนของพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมในลักษณะที่มีเหตุผล รัฐบาลมีความยอมรับผิดชอบต่อความสงบสุขและมีความกินดีอยู่ดีของประชาชน ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับว่าการเมืองเป็นเพียงเครื่องมือในการแก้ปัญหา หาได้เป็นเป้าหมายในตัวเองไม่ การเมืองของสังคมอุตสาหกรรมจึงนับได้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะในปัญหาหลักคือ การแจกแจงความกินดีอยู่ดีให้กับสมาชิกอย่างเป็นธรรมกว่าในสังคมอื่น ๆ แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าสังคมที่พัฒนาจนก้าวเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมได้นั้น ระบบการเมืองจะต้องมีระดับการพัฒนาสูง ดังนั้นลักษณะระบบการเมืองของสังคมอุตสาหกรรมคือรูปธรรมของระบบการเมืองที่พัฒนาแล้ว

๓. การพัฒนาการเมือง เป็นความเป็นทันสมัยทางการเมือง เนื่องจากแนวความคิดที่พยายามโยงการพัฒนาการเมืองกับการเมืองของสังคม อุตสาหกรรมได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นแนวความคิดที่ที่ลำเอียง ไม่ให้ความสำคัญกับประเพณีและปทัสถานของสังคมอื่น ๆ มาตรฐานของ

^{๑๒๕} สมบัติ อารังธวังศ์, **ทัศนคติทางการเมืองของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓-๓๔.

สังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมตะวันตกนั้น ไม่สามารถใช้วัดได้ในทุกระบบสังคม ซึ่งจากข้อแย้งเหล่านี้ก็เนื่องมาจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และผลจากความเจริญทางวิทยาการเหล่านี้เองจะช่วยสนับสนุนให้มนุษย์ได้มองเห็นแง่มุมต่างๆ ของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้กว้างขวางยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การเรียกร้องให้มีกฎหมายที่เป็นสากล สามารถให้ความยุติธรรมกับสมาชิกของสังคมโดยทั่วหน้ากัน มีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพล แต่ละกลุ่มต่าง ก็พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมุ่งหวังที่จะใช้อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายนั้นๆ ออกมาในรูปของการเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มตนให้มากที่สุด และความเป็นทันสมัยทางการเมืองเหล่านี้เองจึงเป็นประเด็นที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางการเมืองในความหมายนี้ แนวคิดนี้เชื่อมั่นว่า การพัฒนาการเมืองจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้มีความทันสมัย (Political modernization) กล่าวคือ จะต้องมีการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างซับซ้อน จะต้องสร้างสรรคิให้เกิดเอกภาพในอำนาจทางการเมืองปกครอง และจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง เรามักเกิดความสงสัยกันบ้างว่า การพัฒนาการเมืองกับการสร้างความทันสมัยทางการเมือง (Political modernization) นั้นเป็นสิ่งเดียวกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ในประการนี้ บิลล์และฮาร์ดเกรฟ^{๑๒๖} ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ความหมายของการพัฒนาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงหรือทำให้เป็นความทันสมัยทางการเมือง นั้น มีความหมายที่แตกต่างกันไม่มาก และมีการใช้แทนกันได้บ้าง แต่กระนั้น จุดเน้นของการพัฒนาจะพิจารณากันที่ความสามารถในการตอบสนองของระบบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความสัมพันธ์กับข้อเรียกร้องเป็นด้านหลัก แต่การเปลี่ยนแปลงหรือการทำให้เกิดความทันสมัยนั้น มุ่งดูที่การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์ควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องทางเทคนิควิทยาที่ตกทอดกันมาในช่วงระยะเวลาราว ๔๐๐ ปีผ่านมานี้เอง

๔. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องการดำเนินงานของรัฐชาติความคิดนี้เกิดจากความเห็นว่าแนวปฏิบัติทางการเมืองที่เกิดขึ้นอันถือได้ว่ามีลักษณะที่พัฒนาแล้วนั้นจะคล่องจงกับมาตรฐานของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในรัฐชาติยุคใหม่ กล่าวคือ รัฐชาติเหล่านี้สามารถที่จะปรับตัวและดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ในระดับหนึ่ง แถมยังสร้างลัทธิชาตินิยมอันถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ อีกนัยหนึ่งการพัฒนาการเมืองในแง่นี้ก็คือการสร้างชาติ (Nation-building) นั่นเอง แนวคิดนี้หมายถึง การทำให้รัฐบาลมีอำนาจครอบคลุมทั้งประเทศ ประชาชนมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้นโยบายชาตินิยมเห็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้เกิดความเป็นชาติอย่างแท้จริง

๕. การพัฒนาการเมือง หมายถึงเรื่องราวของการพัฒนาระบบบริหารและกฎหมาย แนวความคิดต่อเนื่องมาจากความเห็นดีว่าการพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องการสร้างชาติ โดยแบ่งรูปแบบของการสร้างชาติออกเป็น ๒ รูปแบบคือ การสร้างสถาบัน และการพัฒนาพลเมืองซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบนี้จะคล่องจงกันลักษณะหนึ่ง แนวความคิดนี้มุ่งที่การพัฒนาสถาบันบริหารและพัฒนาเครื่องมือของสถาบันนี้ไปพร้อมๆ กันด้วยนั่นคือการพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยและประสิทธิภาพ

^{๑๒๖}Bill, James A., and Hardgrave, Robert L. Comparative Politics: The Quest for Theory. Columbus Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company (1973), p. 67.

ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แนวทางนี้ชี้ให้เห็นว่า ระบบบริหารเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจะมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาการเมือง ระบบการเมืองที่มีระดับการพัฒนาสูง จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหาร ตลอดจนถึงชี้ให้เห็นว่า ระบบกฎหมายจะได้รับการพัฒนา เพื่อดำรงความยุติธรรมของสังคมและตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ภายใต้ระบบการเมืองที่มีการพัฒนา

๖. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการระดมพลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แนวความคิดนี้อ้างว่าการฝึกฝนและการให้ความสำคัญกับสมาชิกของสังคมในฐานะเป็นราษฎร ตลอดจนการส่งเสริมให้พวกเขาเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อรัฐชาติใหม่ และถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเมือง และประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งในการศึกษาการพัฒนาการเมืองในแง่ก็คือ เรามักจะผูกพันลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองกับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยมากเกินไปจนมองข้ามการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะอื่นๆ ด้วย หัวใจสำคัญของแนวคิดนี้คือ อำนาจทางการเมืองเป็นของประชาชน ดังนั้นประชาชนจะต้องแสดงบทบาทในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบระบบการเมือง เพื่อให้แน่ใจว่าระบบการเมืองที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว คือระบบการเมืองที่พัฒนา หรืออาจกล่าวได้ว่า แนวทางการพัฒนาทางการเมือง คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง และทั่วถึง

๗. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการพัฒนาประชาธิปไตย แนวความคิดนี้ค่อนข้างจะแคบ คือ มองว่าการพัฒนาการเมืองมีอยู่รูปแบบเดียว คือ การสร้างประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการหลายท่านวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นค่านิยมที่ลำเอียง มุ่งที่จะยึดเหยียดค่านิยมทางการเมืองแบบตะวันตกให้กับประเทศด้อยพัฒนาซึ่งควรจะสนใจว่า “พัฒนา” ให้การเมืองของชาติก้าวหน้าได้อย่างไร มากกว่าที่จะสนใจว่าจะสร้างประชาธิปไตยอย่างตะวันตกได้อย่างไรในขณะที่ค่านิยมของตนเองไม่เอื้อประโยชน์ให้เลย แนวคิดนี้สรุปอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาทางการเมืองคือ การพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย ยิ่งระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตยมากเท่าใด ก็ย่อมแสดงว่ามีการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

๘. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการมีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระเบียบ แนวทฤษฎีนี้มีความลำเอียงในแง่ของค่านิยมแบบประชาธิปไตยน้อยลง คือมองว่าลักษณะการเมืองที่พัฒนาแล้วจะเกิดขึ้นในระบอบการเมืองใดก็ได้ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ นอกจากนี้ยังมองว่าประชาธิปไตยนั้นไม่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว และไม่อาจก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองได้ การพัฒนาการเมืองในแง่นี้จึงเป็นลักษณะของการดำเนินชีวิตทางการเมืองที่ไม่วุ่นวายและเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนนั่นเอง แนวคิดนี้สรุปให้เห็นได้ว่า ลักษณะของระบบการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกฎเกณฑ์กติกา จะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง ทั้งนี้เพราะประชาชนจะเกิดความเชื่อมั่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ

๙. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการระดมพลและอำนาจ แนวความคิดนี้พัฒนามาจากความเห็นเก่าๆ ทั้งในเรื่องของสถาบันและเสถียรภาพทางการเมืองโดยมองว่าเหตุสำคัญที่จะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองและทำให้สถาบันดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ขึ้นอยู่กับ

ความสามารถของระบบการเมืองเอง กล่าวคือ ถ้าระบบการเมืองใดสามารถที่จะระดมพลและอำนาจเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถทำให้คนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของระบบ และระบบเองก็สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ รวมทั้งสามารถแจกแจงทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างเป็นธรรมโดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนแล้ว ระบบการเมืองนั้นถือได้ว่าพัฒนาแล้ว

๑๐. การพัฒนาการเมือง เป็นแง่หนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังที่เราได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การพัฒนาการเมืองนั้น จะผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม การที่ด้านใดด้านหนึ่งของสังคมแปรเปลี่ยนไปจนกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ด้วย การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ก็ถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทั้งปวงของสังคม ฉะนั้นในการศึกษาการพัฒนาการเมืองจึงจำเป็นต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมพร้อมกันไปด้วย

นิยามของคำว่าพัฒนาการเมืองทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้ พาย ไม่ได้พูดว่านิยามใดผิด หรือถูกมากกว่านิยามอื่นๆ แต่เป็นเพียงเขาต้องการเน้นถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมืองที่สำคัญๆ ตามแนวทฤษฎีของนักวิชาการในสำนักต่างๆ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้แต่ละทฤษฎีจึงย่อมที่จะต้องมียุคที่อยู่บ้างเป็นธรรมดา เช่น มองเพียงแต่ว่าการเมืองที่พัฒนาแล้วเป็นการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นต้น

นอกจากนี้ พาย พร้อมด้วยสมาชิกคณะกรรมการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ (Committee on comparative politics) ได้สรุปแนวความคิดของสำนักงานต่าง ๆ และสร้างลักษณะร่วม หรือสาระสำคัญของความหมายของการพัฒนาการเมือง จำแนกออกได้เป็น ๓ ประการ โดยเรียกรวมกันว่า "โรคติดต่อนของการพัฒนา (Development syndrome)" ประกอบด้วย

๑. ความชำนาญงาน (Differentiation) หมายถึง การที่องค์กรหรือหน่วยงานใด ๆ มีโครงสร้างที่แตกต่างกันไป มีหน้าที่จำกัดและมีความชำนาญงานเฉพาะด้าน โคลแมน (Coleman) กล่าวไว้ว่า Differentiation หมายถึง "กระบวนการซึ่งบทบาท ส่วนต่าง ๆ ของสถาบันและสมาคมที่มี การแยกแยะและมีความชำนาญงานเฉพาะด้านเพิ่มมากขึ้นในสังคมที่ดำเนินการสู่ความเป็นทันสมัย" นั่นคือ สังคมใดที่มีการพัฒนาการเมืองมาก จะยังมีโครงสร้างทางการเมืองที่สลับซับซ้อน ทำหน้าที่อันจำกัดตามความชำนาญเฉพาะด้าน แต่ลักษณะของการแยกแยะโครงสร้างย่อมๆ ออกเป็นหน่วยเล็กๆ จำนวนมากนี้ไม่ใช่เป็นการก่อให้เกิดความแตกแยกหรือแต่ละหน่วยเล็กๆจะดำเนินการเป็นอิสระ เอกเทศแต่ประการใด หน่วยเล็กๆเหล่านี้ยังคงต้องประสานงานกับหน่วยใหญ่ของโครงสร้าง เพื่อร่วมมือการดำเนินงานให้บรรลุสู่จุดประสงค์หรือเป้าหมายที่องค์กรนั้นๆ วางไว้ เราจึงพบว่าในสังคมดั้งเดิมจะมีความชำนาญงานเฉพาะด้านและระดับของความซับซ้อนขององค์กรน้อยกว่าสังคมสมัยใหม่ที่พัฒนาแล้วมาก ผู้ปกครองของสังคมดั้งเดิมจะทำหน้าที่ทั้งนิติบัญญัติ บริหารบัญญัติ และตุลาการบัญญัติ คือเป็นทั้งผู้ออกกฎหมาย นำกฎหมายมาบังคับใช้ และตัดสินความไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่ โดยเฉพาะ หรือถ้าเราจะนำโครงสร้างของสังคมศักดินามาเปรียบเทียบกับสังคมสมัยใหม่ นั้นจะพบว่าในสังคมศักดินาจะมีระดับของความซับซ้อนขององค์กรย่อน้อยมาก ในสมัยก่อนรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ของไทยนั้น เรามีองค์กรทางการเมืองซึ่งเทียบเท่ากระทรวงในปัจจุบันเพียง ๔ องค์กร คือ เวียง วัง คลัง และนา เท่านั้น แต่ปัจจุบันสังคมเราได้วิวัฒนาการมีการแจกแจงหน้าที่ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น

ให้กับองค์กรซึ่งตั้งขึ้นมาใหม่เพื่อที่จะสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการใหม่ๆที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้เราจึงมีกระทรวงต่าง ๆ มากมาย และแต่ละกระทรวงยังแยกหน่วยงานย่อยออกไปอีกมาก จึงนับได้ว่าสังคมปัจจุบันพัฒนาการมากกว่าสังคมในอดีตมาก

๒. ความเท่าเทียม (Equality) หมายถึง ความเสมอภาคเท่าเทียมกันแยกออกเป็น ๓ ประการ คือ ประการแรก เป็นความเสมอภาคในฐานะที่เป็นราษฎรซึ่งมีสิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะหรือรูปแบบต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน ประการที่สองคือ ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎระเบียบที่เป็นสากลอันเดียวกัน หมายความว่า ราษฎรที่ทำผิดก็จะต้องได้รับโทษไม่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดที่เป็นอภิสิทธิ์ชนอยู่เหนือกฎหมายได้ ส่วนประการที่สามคือ ปทัสถานที่มีหลักเกณฑ์อยู่บนความสัมฤทธิ์ผล กล่าวคือ การเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นเรื่องของความสามารถของบุคคล ไม่ใช่เป็นเรื่องของชาติตระกูลสูงหรือต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่า ราษฎรในสังคมที่พัฒนาแล้วจะมีความเท่าเทียมกันในโอกาสบนเงื่อนไขของความสามารถนั่นเอง

๓. ความสามารถ (Capacity) หมายถึง ความสามารถของระบบการเมือง ในการที่จะสนองตอบต่อข้อเรียกร้องจากเหล่าสมาชิก สามารถกำจัดข้อขัดแย้ง แก้ไขความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในสังคมและยังก่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ หรือนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงยังไม่ขาดสายด้วย จึงเห็นได้ว่าค่าความสามารถของระบบในแง่นี้หาได้มีความหมายเฉพาะในเรื่องของความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไป แต่ยังหมายถึงความสามารถของระบบในการที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมบางอย่างเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของระบบเอง ความสามารถในการสร้างสิ่งใหม่ๆ ปรับปรุงแก้ไขและสามารถดำเนินการให้การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆนี้เอื้ออำนวยต่อเป้าหมายใหม่ๆ ของระบบอีกด้วย รัฐบาลของประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น จะมีประสิทธิภาพในการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในด้านต่างๆ ได้ดี สามารถที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการของความเป็นเหตุเป็นผล และหลักการทางโลกในการบริหารงานด้วย

๒.๔.๒ องค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง

สมบัติ อารังธัญวงศ์^{๑๒๗} ได้สรุปองค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง จากแนวคิดข้างต้นออกเป็น ๕ ประการดังนี้

๑. ความเท่าเทียมกัน (Equality) ซึ่งมีความหมายครอบคลุมทั้งความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย ความเท่าเทียมกันในสิทธิทางการเมือง และความเท่าเทียมกันที่ประชาชนจะได้รับจากการให้บริการของรัฐ ทั้งทางบริการด้านการศึกษา สาธารณสุข ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ความสามารถของระบบการเมือง (Capacity) หมายถึง ความสามารถที่ระบบการเมืองจะตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยที่ระบบการเมืองจะต้องเปิดรับการควบคุม กำกับและตรวจสอบจากประชาชน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการตัดสินใจใดใดทางการเมือง จะเสริมสร้างให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีโดยเสมอภาคกัน

^{๑๒๗} สมบัติ อารังธัญวงศ์, ทศนคติทางการเมืองของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๙), อ้างแล้ว, หน้า ๓๕ - ๓๖.

๓. การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะ ในประการนี้ สอดคล้องกับทัศนะของอัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond and Powell ๑๙๖๖, ๒๙๙-๓๐๐) ที่เห็นว่า องค์ประกอบสำคัญด้านหนึ่งของการพัฒนาการเมืองก็คือ การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะ (Differentiation and specialization) เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงเฉพาะทาง ส่วนการจัดแบ่งโครงสร้างทางการเมืองออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ เป็นต้นนั้น เป็นไปเพื่อให้แต่ละฝ่ายสามารถจัดหาบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะในการปฏิบัติงานตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุมีผล (Secularization of political culture) โดยทั่วไปนั้น สังคมแบบดั้งเดิมที่ปกครองแบบอำนาจนิยมมักจะปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นใจจารีตประเพณีอย่างขาดเหตุผล ยึดถือเรื่องโชคกลาง รวมไปถึงการปลูกฝังให้ประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบุญญาบารมี การพัฒนาทางการเมืองจึงเป็นไปในทางมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนให้เหตุผลในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความเป็นเหตุเป็นผลที่ประชาชนจะต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบการเมืองอย่างใกล้ชิด อัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond and Powell ๑๙๖๖, ๒๙๙-๓๐๐) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเป็นเหตุเป็นผลนี้ มักจะพบได้ทั่วไปในสังคมอุตสาหกรรม

๕. ความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem autonomy) คือ ผลผลิตของการกระจายอำนาจทางการเมือง เพื่อให้ระบบย่อยมีอำนาจในการพิจารณาปัญหา สาเหตุความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชน รวมไปถึงการกำหนดแนวทางในการที่จะแก้ไขปัญหา หรือเสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒.๔.๓ การพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นโดยมีรากศัพท์จากภาษา ต่างประเทศ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Democracy ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก คือ Demos หมายถึง ประชาชน Kratia หมายถึง การปกครอง เมื่อมารวมกัน และรวมกันเป็นภาษาอังกฤษ คือ Democracy ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ รากศัพท์มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย คือ ประชาชน + อำนาจสูงสุด คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุด รวมทั้งหมายถึง การที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ในด้านต่าง ๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนา ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ภายในขอบเขตกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบประชาธิปไตย จะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตย ไม่ได้หมายถึง สิทธิเสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และ ต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชน ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ หน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี นายปรีดีพนมยงค์ ให้นิยามว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึงหมู่คนคือปวงชน กับคำ ว่า “อธิปไตย” หมายถึงความเป็นใหญ่คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ ของปวงชน” ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมของทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชน

เป็นใหญ่” ๑๐ การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย Etzioni-Halevy ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า เป็นระบบ การปกครองที่มีอำนาจในการปกครองของรัฐบาลมาจากการยินยอม ของประชาชนส่วนใหญ่ การยินยอมนี้แสดงออกโดยการดำ เนินการให้ ประชาชนได้รับ และใช้อำนาจโดยสม่ำเสมอ เสรี มีการเลือกตั้ง ทุกคน มีสิทธิเท่าเทียมในการเลือกตั้ง ซึ่งหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ เสรีภาพของประชาชนที่รวมเสรีภาพในการพูด และมีส่วนร่วมในการแข่งขัน ทางการเมือง ทั้งนี้คำ ว่าประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นพลวัต เนื่องจาก มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และยังมีการอภิปรายกันถึงความหมายที่แท้จริงกันอยู่กว้างขวาง แต่มีติ ที่สำคัญของประชาธิปไตยคือ การแข่งขัน การมีส่วนร่วม และเสรีภาพ ในทางการเมือง ทั้งนี้พึงเข้าใจว่าการที่ประชาชนจะมีความเป็นใหญ่ในการแสดง ความคิดเห็นได้นั้น จำ เป็นที่ประชาชนนั้นต้องมี “สิทธิและหน้าที่ของ มนุษยชน” อันเป็นสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของทุกคนที่เกิดมาเป็น มนุษย์ คือ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคซึ่งมนุษย์จะต้องใช้พร้อมกัน กับหน้าที่ มิให้เกิดความเสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและหมู่คนอื่นหรือ ประชาชนเป็นส่วนรวม ถ้าชนส่วนมากซึ่งเป็น “สามัญชน” ถูกตัดสิทธิ มนุษยชนโดยให้มีหน้าที่แต่อย่างเดียว สามัญชนก็มีลักษณะเป็นทาส หรือ ข้าไพร่ของชนส่วนน้อยซึ่งมีสิทธิใหญ่ยิ่งหรือ “อภิสิทธิ์ชน” แบบการปกครองจึงไม่ใช่ประชาธิปไตย ถ้าสามัญชนมีสิทธิมนุษยชน อย่างเดียว โดยไม่มีหน้าที่ มนุษยชนแบบการปกครองก็เกินขอบเขตของประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย (Principles of democracy)

๑. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน ประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันและประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง

๒. หลักเสรีภาพ หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และอิสรภาพ (Freedom) สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำ หรือไม่ทำ ระหว่างทางเลือกหลายทาง ตามปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่ โดยกฎหมายเท่านั้น ส่วนอิสรภาพ หมายถึง การทำ หรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของ คนที่จะกระทำ หรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายในขอบเขตข้อกำหนด ของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเอง โดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้น เป็นลักษณะของเผด็จการ ๑๒ การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๓. หลักเสมอภาค ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน พื้นฐานในเรื่องสำคัญๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

๔. หลักภราดรภาพ ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคม มีโอกาสและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำ ได้อย่างสันติและ หาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน และมีความเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติ

พี่น้อง ฉะนั้น หลักการเรื่องภราดรภาพและหลักเหตุผล จึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐาน ของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย ๑๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง การพัฒนาทางการเมือง (Political development) หมายถึง กระบวนการทางการเมือง อันได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การทางการเมือง และกิจกรรมทางการเมืองที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการเมือง ที่ปรารถนานอกจากนี้การพัฒนาทางการเมืองยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลง ระบบการเมืองให้ทันสมัย การพัฒนาระบบการเมือง ระบบบริหาร ระบบ เศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน ลูเซียน ไพย์ (Lucian w. Pye) ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเสริมสร้างให้ระบบ การเมืองเอื้อ หรือส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม สมบัติ อารังธัญวงศ์ ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า ระบบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ก็คือ ระบบการเมือง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุม กำกับ ตรวจสอบนักการเมืองและผู้บริหารอย่างใกล้ชิด ระบบการเมืองดังกล่าวจึง จะถือว่าเป็น “ระบอบประชาธิปไตย” ที่แท้จริง เฮาเว็ด ริกกินส์ (Howard Wriggins) ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า เป็นความเจริญก้าวหน้าของสถาบันและวิธีการดำเนินงานทางการเมือง ซึ่งสามารถช่วยให้ระบบการเมืองได้จัดการกับปัญหาพื้นฐาน ทางการเมืองได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถปฏิบัติงานได้ตรงกับ ความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น ๑๔ การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง การพัฒนาทางการเมืองไม่ว่าจะพิจารณาในทัศนะใดก็ตาม จะต้อง ประกอบไปด้วยคุณลักษณะสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองดังนี้คือ

๑. ความเสมอภาค (Equality) คือ ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาค ในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งในการใช้สิทธิทางการเมือง และใน การร่วมกิจกรรมทางการเมือง นอกจากนี้ ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาค ตามกฎหมาย กฎหมายจะต้องมีผลบังคับใช้ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะฐานะร่ำรวย หรือยากจนจะต้องได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ความเสมอภาค ยังครอบคลุมไปถึงความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๒. ความสามารถของระบบการเมือง (Capacity) หมายถึง ความสามารถที่ระบบการเมืองจะสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ถ้าระบบการเมืองมีสมรรถนะสูง นโยบาย สาธารณะที่เกิดจากกระบวนการตัดสินใจของระบบการเมืองจะผลักดัน ให้มีการพัฒนาประเทศทุกด้าน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิต ที่ดี นอกจากนี้สมรรถนะของระบบการเมืองยังครอบคลุมไปถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency and effectiveness) ๑๖ การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๓. การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่าง และ มีความชำนาญเฉพาะ (Differentiation and specialization) เป้าหมาย ของการพัฒนาระบบการเมือง จะต้องส่งเสริมให้โครงสร้างทางการเมือง มีความแตกต่างกันตามภารกิจ และมีความชำนาญเฉพาะในการปฏิบัติภารกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล จะต้องจัดตั้งให้

เหมาะสมกับภารกิจที่รับผิดชอบ จะได้ปฏิบัติงาน อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจจากบริการ ของรัฐบาล

๔. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุผล (Secularization of political culture) โดยทั่วไปสังคมแบบดั้งเดิม ที่ปกครองแบบอำนาจนิยม มักปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในจารีตประเพณี โดยไม่มีเหตุผล ยึดถือโชคลาง ปลูกฝังให้ประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองเป็น ผู้มีบุญบารมี ส่วนประชาชนที่ยากจนเป็นเพราะกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน ดังนั้นการพัฒนาทางการเมืองจึงเน้นส่งเสริมให้ประชาชนใช้เหตุผล ในการดำรงชีวิต มีเหตุผลในการกำ กับดูแล ตรวจสอบระบบการเมืองอย่างใกล้ชิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุผลจะพบในสังคมอุตสาหกรรม ที่ประชาชนค่อนข้างมีการศึกษาดีและประชาชนเป็นชนชั้นกลางมาก

๕. ความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem autonomy) องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ความเป็นอิสระของระบบย่อย ระบบการเมืองใดก็ตามที่มีระบบย่อย ที่มีความเป็นอิสระน้อยหรือไม่มีความเป็นอิสระเลยแสดงว่าระบบการเมืองนั้น เป็นระบบศูนย์รวมอำนาจ (Centralization) ลักษณะการรวมศูนย์อำนาจ จะทำให้ประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของประชาชนและการให้บริการ ล่าช้า เพราะผู้บริหารอยู่ห่างไกลจากสภาพปัญหาอันแท้จริงของประชาชน และความผูกพัน (Commitment) ในการตอบสนองความต้องการของ ประชาชน หากระบบการเมืองเป็นการกระจายอำนาจ (Decentralization) จะทำให้ระบบย่อยมีความเป็นอิสระสูง เช่น หน่วยงานระดับล่างมีอิสระ ในการปกครองตนเอง ตลอดจนมีอิสระในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชีวิตและชุมชนของตน ดังนั้นความเป็นอิสระของหน่วยย่อยต่างๆ ได้แก่การให้อิสระแก่หน่วย การปกครองท้องถิ่น ระบบพรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แนวทางในการพัฒนาทางการเมืองของไทยให้เป็นประชาธิปไตย การพัฒนาทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย เกี่ยวข้องกับ องค์ความรู้ในเรื่องระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งจะต้องบูรณาการให้สอดคล้องประสานเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

๑. การปฏิรูปทางการเมืองอันได้แก่การแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ให้เป็นประชาธิปไตย การพัฒนาระบบรัฐสภาการพัฒนาระบบพรรคการเมือง การพัฒนาระบบการเลือกตั้ง การพัฒนาระบบ การตรวจสอบทางการเมือง การป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง ฯลฯ

๒. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประเด็นนี้สำคัญมากถือว่าเป็น “หัวใจของการพัฒนาทางการเมือง ให้เป็น ประชาธิปไตย” นั่นคือต้องปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ ความเข้าใจคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย และหวงแหนระบอบ ๑๙ ประชาธิปไตยต่อต้านระบอบเผด็จการ แต่การเสริมสร้างวัฒนธรรมทาง การเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและต้องมี มาตรการที่มีประสิทธิภาพ และมีความตั้งใจจริงจากผู้นำ ทาง การเมือง และ ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ใช้ความพยายาม ความอดทน ความจริงใจ และ ความจริงใจ

๓. การพัฒนาระบบการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากระบบการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาคน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และกล่อมเกลา ทางการเมือง (Political socialization) ได้ดีที่สุดวิธีการหนึ่ง ทั้งรูปแบบ การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ในทางทฤษฎีและ ในทางปฏิบัติในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ซึ่งการศึกษาใน ระบบโรงเรียนในทางทฤษฎีนั้นเป็นการศึกษา

เรียนรู้เรื่องปรัชญา หลักการ รูปแบบของประชาธิปไตย ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันในทางปฏิบัติต้องมี การฝึกปฏิบัติวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน เสริมหลักสูตรต่างๆ เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียน นักศึกษาได้ซึมซับคุณค่าของ ๒๐ การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยโดยตรง ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถให้ความรู้ เรื่องประชาธิปไตยผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งครอบครัวต้องสามารถ ให้การเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตกับสมาชิกในครอบครัวได้ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น การประชุมปรึกษาหารือ การรับฟังความคิดเห็น การฟังเสียงข้างมากที่มีเหตุผล ฯลฯ

๔. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองจะบรรลุ ผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจด้วย นั่นคือ ถ้าประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจปานกลาง พอกินพอใช้ ไม่มีหนี้สิน ประชาชนจะให้ความสนใจการเมือง และจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มากขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจะต้องมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจทั้งชนบทและเมือง ให้มีความแตกต่างกันน้อยลง ลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสามารถกระทำ ได้ดังนี้

๔.๑ การส่งเสริมอาชีพ และรายได้แก่ประชาชนในชุมชน และเกษตรกรให้เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะ “เกษตรกรแบบพึ่งตนเอง” หรือ “เกษตรกรแบบใหม่” หรือ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง”

๔.๒ การกระจายความเจริญไปสู่ชนบทและภูมิภาคต่าง ๆ ให้ทั่วถึง

๔.๓ การกระจายรายได้ด้วยความเป็นธรรม และเสมอภาค

๔.๔ การพัฒนาปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร ในชนบท ให้ทั่วถึง เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่น ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ถนน ฯลฯ

๔.๕ ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ภาคพาณิชยกรรม และการบริการ โดยเน้นการมีวินัย ทางการเงินการคลัง และการตรวจสอบได้^{๑๒๘}

ในจำนวนปัญหาที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาทางการเมือง คือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) เมื่อพิจารณาจากขอบเขตและความหมายของการพัฒนาทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันของประชาชน ความสามารถของระบบการเมืองที่จะดูดซับกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ที่มีความต้องการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล การพัฒนาประชาธิปไตย ตลอดจนการเสริมสร้างระบบการเมืองสมัยใหม่ ทั้งหมดนี้มีส่วนเกี่ยวพันกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งสิ้น^{๑๒๙}

การที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นระบอบการปกครองที่ดีจะต้องมุ่งเน้นที่ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ถูกเลือกโดยประชาชนให้เข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศจะต้องทำหน้าที่โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ไข่เพื่อตนเองและพวกพ้อง หรือกลุ่มที่สนับสนุนตนเองเพียงเท่านั้นการที่จะทำให้เป็นเช่นนั้นได้จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนต้อง

^{๑๒๘} การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย, กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์, (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท: กรุงเทพมหานคร) ๑๐๔๐๐

^{๑๒๙} สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗)

ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนทั้งในการเลือกผู้แทนที่ดีและตรวจสอบติดตามการทำงานของตัวแทนที่เลือกเข้าไปทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงการถอดถอนตัวแทนหรือผู้ปกครองที่ไม่ดีไปด้วย หากภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจก็จะทำให้ให้ตัวแทนที่ถูกเลือกเข้าไปทำหน้าที่ต้องทำหน้าที่อย่างเต็มที่^{๑๓๐}

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประสิทธิ์ เชี่ยวศรี ได้กล่าวถึง คุณลักษณะผู้นำ ไว้ในวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต เรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ว่า “ลักษณะผู้นำเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวหรือคุณลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก ความร่าเริง สติปัญญา เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีติดตัวผู้นำมาตั้งแต่กำเนิดซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างผู้นำ กับบุคคลที่ไม่ใช่ระหว่างผู้นำกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ได้ผลจากการศึกษาคุณลักษณะดังกล่าวจึงเกิดทฤษฎีมหาบุรุษยิ่งใหญ่ (Great man theories) โดยมีความเชื่อว่า การเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิด มีลักษณะเด่นพิเศษกว่าคนอื่น ดังนั้น ผู้นำ ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าบุคคลธรรมดา และจากการศึกษางานวิจัยตามทฤษฎีนี้ได้สรุปผลลักษณะส่วนตัว ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลบรรลุถึงความ เป็นผู้นำ และเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ^{๑๓๑}

เกรียงไกร จงเจริญ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน ว่าผู้นำจะมีอิทธิพลต่อประชาชนในระดับพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนในชุมชนนอกจากนั้นแล้วประเด็นในเรื่อง ของฐานะทางเศรษฐกิจและขนาดของครอบครัวยังมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง^{๑๓๒}

ปกรณ สุริวรรณ ศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน ผลการศึกษาพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้เชื่อมผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชนลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” โดย นักการเมืองจะให้ช่วยเหลือแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะช่วยสร้าง ความนิยมแก่นักการเมืองที่ช่วยเหลือท้องถิ่นของตนความสัมพันธ์ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” มีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนหลายประการ กล่าวคือ ทำให้ประชาชนขาดความสนใจตรวจสอบการ

^{๑๓๐}บทความทางวิชาการ ของนาย บิติกร์ พูลภัทรชีวิน ใน <https://www.gotoknow.org/posts/322379> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๐

^{๑๓๑}ประสิทธิ์ เชี่ยวศรี, “การเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”, รายงานการวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔, หน้า ๔๕-๔๖.

^{๑๓๒}เกรียงไกร จงเจริญ, “ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน”, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), บทคัดย่อ.

ทำงานของนักการเมืองทำให้ ขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของนักการเมือง และขาดจิตสำนึกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง^{๑๓๓}

สมชาย ตีลังการณ ศึกษา พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๓๕ : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง พบว่ากลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สามารถต่อรองได้การไปเลือกตั้งจึงเป็นการไปเพื่อตอบแทน ผู้อุปถัมภ์และปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่การลงคะแนนเสียงจะพิจารณาจากความสามารถที่ผู้สมัครจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆได้เป็นลำดับแรกสามารถสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในลักษณะต่างๆ ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน^{๑๓๔}

พระณัต วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัพบุริธรรม ๗ ไว้ว่า ผู้นำคือผู้มีบุคลิกลักษณะมีคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นในหน่วยงานทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานได้นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งรับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานผลประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มมีอิทธิพลและอำนาจ สามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติตามบรรลุผลตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ได้^{๑๓๕}

ทองใบ สุตชาดา ได้ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ได้สรุปแนวคิดทฤษฎีผู้นำเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำมี ๒ มิติคือด้านกิจสัมพันธ์และด้านมิตรสัมพันธ์โดยได้อธิบายดังนี้

๑. ด้านกิจสัมพันธ์หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นผู้นำกับสมาชิกของกลุ่มและเน้นดำเนินงานให้เป็นระเบียบช่องทางการติดต่อสัมพันธ์ให้เป็นไปตามสวยงาม

๒. ด้านมิตรสัมพันธ์หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงความสัมพันธ์การเป็นผู้นำกับสมาชิกของกลุ่มในลักษณะการเป็นมิตรเคารพนับถือซึ่งกันและกันจากการที่นักวิชาการได้เสนอแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำต่างๆไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยคุณลักษณะส่วนตัวหรือสถานการณ์ใดๆก็ตามจุดมุ่งหมายคือต้องการให้เกิดการยอมรับของผู้ตามเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของความ ต้องการของผู้นำฉะนั้นผู้นำจึงสรุปได้ว่ามี ๒ ประเภทดังนี้

๑. พฤติกรรมที่มุ่งงานเป็นพฤติกรรมที่มุ่งให้ความสนใจว่าผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานได้ดี

๒. พฤติกรรมที่ให้ความสนใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นพฤติกรรมที่เน้นให้ความร่วมมือและทำงานกันเป็นทีมแนวคิดทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีของนักวิชาการจากต่างประเทศซึ่งได้เสนอแนวคิดในเรื่อง

^{๑๓๓} ปกรณ์ สุริวรรณ, การหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน, *รายงานการวิจัย*, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๖), บทคัดย่อ

^{๑๓๔} สมชาย ตีลังการณ, พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๓๕ : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง, *รายงานการวิจัย*, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

^{๑๓๕} พระณัต วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์), การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัพบุริธรรม ๗, *รายงานการวิจัย*, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

นี้ไว้มากมายซึ่งผู้วิจัยได้นำมารวบรวมเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการของตะวันตกมีดังต่อไปนี้^{๑๓๖}

สมชาย เหล็กเพชร ศึกษาวิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำในชุมชน ได้สรุปบทบาทและหน้าที่ของผู้นำที่น่าสนใจซึ่งมี ๒ ลักษณะดังนี้

๑. บทบาทที่เป็นจริงเป็นบทบาทที่จะต้องแสดงพฤติกรรมตามสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายซึ่งจะต้องแสดงพฤติกรรมตามขอบเขตหน้าที่ในตำแหน่งที่ระบุไว้เท่านั้นไม่สามารถแสดงบทบาทอื่นใดที่นอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งบทบาทที่เป็นจริงนั้นมักจะกำหนดไว้เป็นเพียงกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างกว้างๆและกำหนดอำนาจตามตำแหน่งที่ได้รับเช่นอำนาจในการอนุมัติการใช้จ่ายของหน่วยงานอำนาจในการปฏิบัติงานตามที่ตนเองรับผิดชอบ

๒. บทบาทที่คาดหวังเป็นการคาดหวังของบุคคลต่างๆ ที่มีต่อผู้นำต้องการที่จะให้ผู้นำไปได้แสดงบทบาทต่างๆนอกเหนือจากบทบาทที่แท้จริงตามที่กฎหมายหรือข้อกำหนดต่างๆที่กำหนดให้ผู้นำจะต้องปฏิบัติความคาดหวังในบทบาทต่างๆของผู้นำนั้นส่วนมากจะคาดหวังในทางที่ดีเกี่ยวกับตัวผู้นำซึ่งจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสังคมและส่วนบุคคลเช่นคนในองค์กรคาดหวังหัวหน้างานคนใหม่จะมาช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการผลิตที่ตกต่ำให้สามารถสร้างความร่วมมือร่วมใจกับบุคคลกลุ่มต่างๆในหมู่บ้านหมีความสามัคคีร่วมมือร่วมแรงใจในการทำการพัฒนาหมู่บ้านของตนให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับหมู่บ้านอื่นๆบทบาทที่คาดหวังเกี่ยวกับตัวผู้นำนั้นแต่ละคนก็มีความคาดหวังแตกต่างกันออกไปตามสภาพของแต่ละคนแต่ละกลุ่มซึ่งไม่สามารถกำหนดให้ชัดเจนได้^{๑๓๗}

สุวิน สุขสมกิจ ได้ศึกษา พุทธปรัชญาเกี่ยวกับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำหรือผู้ปกครองในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอัครคัมภีร์ โดยกล่าวถึงความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่สงบสุขไม่มีการแก่งแย่งเอาเปรียบซึ่งกันและกันเพราะมีความอุดมสมบูรณ์แต่ต่อมาความขัดแย้งเนื่องจากการกระทำความชั่วมีการลักขโมยของบุคคลในสังคมในขั้นแรกจะเป็นการกล่าวตักเตือนกันเองแต่เมื่อมีการประพฤติชั่วอีกจึงมีการลงโทษแก่ผู้กระทำผู้ที่จะลงโทษหรือกล่าวตักเตือนได้จะต้องเป็นหัวหน้าหรือผู้นำที่มีอิทธิพลให้เกิดการยอมรับจากสังคมและยอมรับคำตัดสินการให้คุณและโทษตลอดจนให้ความไว้วางใจในคำตัดสินปัญหาต่างๆดังปรากฏข้อความว่า

^{๑๓๖}ทองใบ สุตขาดา, อ่างโนวาสนา สุขประเสริฐ, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร”, รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๗), หน้า๒๙.

^{๑๓๗}สมชาย เหล็กเพชร, “วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำในชุมชน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๘.

ครั้งนั้นเหล่ามนุษย์ทั้งหลายจึงประชุมกันครั้นแล้วต่างก็ปรับทุกข์กันว่า การถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ จักเกิดขึ้นเพราะความชั่วจากการกระทำเหล่าใด การกระทำเหล่านั้น จักเกิดขึ้นแก่พวกเรา ออย่างกระนั้น เราจักสมมติให้มนุษย์ที่มีศีลธรรมผู้หนึ่ง เป็นผู้ว่ากล่าวโดยธรรม ให้เป็นผู้เตือนลงโทษโดยชอบธรรม ให้เป็นผู้ขับไล่บุคคลผู้ที่ควรถูกขับไล่ ส่วนพวกเราจักแบ่งข้าวสาทิให้แก่ผู้นั้น ครั้นแล้วจึงแสวงหาบุคคลผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีศีลธรรม และคุณธรรม เป็นผู้นำส่วนพวกตน ก็แบ่งข้าวสาทิให้แก่ผู้นั้น^{๑๓๘}

^{๑๓๘} สุวิน สุขสมกิจ, พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๗๗.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการมีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ
- ๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทฤษฎี ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) โดยมีรูปแบบการวิจัย ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย และ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ บทบาท รูปแบบ ปัจจัย ของผู้นำไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย บทความ และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีภาวะผู้นำที่สามารถนำพาประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ในการพัฒนาการเมืองการปกครองตามบทบาทที่เป็นจริง

(๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์บทบาทการเป็นผู้นำไม่เป็นทางการในการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ในการให้ความรู้ เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ ปัจจัย และวิธีของผู้นำไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่นในมิติต่างๆ

(๔) สรุปผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ รูปแบบ ปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการในการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๒) การศึกษาในภาคสนาม (Field study) เพื่อทราบถึงบทบาท ภาวะความเป็นผู้นำ รูปแบบ ปัจจัย วิธีการ ในการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ทั้งในด้านการนำพาชุมชน การให้ความรู้ ร่วมทั้งการกำหนดนโยบายการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ในการทำวิจัยโดยการคัดเลือก ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอ บ้านไผ่ อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมือง โดยการคัดเลือกจากอำเภอที่มีประชากรจำนวนมากและเป็น อำเภอที่มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่เด่นชัดชัดและมีจำนวนมาก

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักใน ๓ อำเภอ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ อำเภอละ ๕ คน รวมเป็น ๑๕ คน ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ อำเภอละ ๕ คน รวมเป็น ๑๕ คน และประชาชน อำเภอละ ๕ คน รวมเป็น ๑๕ คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทางการเมือง

(๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์บทบาท รูปแบบ ปัจจัย ของผู้นำไม่เป็นทางการต่อการ พัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการ ดำเนินการศึกษาวิจัย

(๔) สรุปและนำเสนอผลการวิจัยที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดย นำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ บทบาท รูปแบบ ปัจจัย วิธีการของผู้นำไม่เป็น ทางการในการนำพาประชาชนพัฒนาการเมืองจังหวัดขอนแก่นในมิติต่างๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการ ศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ประชาชน นักการเมือง รัฐบาล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นและ ในระดับประเทศได้รับทราบ

(๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่การวิจัย ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นอำเภอที่มีขนาดใหญ่และมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนา การเมืองการปกครองที่สามารถเป็นแบบอย่างทางการเมืองได้

๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการ เมือง มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่าง ๔ ปีขึ้นไป เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทาง การเมืองได้เป็นอย่างดี และเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอน้ำ พอง และอำเภอเมือง รวมทั้งสิ้น จำนวน ๔๕ คน โดยการจำแนกออกเป็นดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นทางการจำแนกดังนี้

๑. อำเภอบ้านไผ่ จำนวน ๕ คน
๒. อำเภอน้ำพอง จำนวน ๕ คน
๓. อำเภอเมือง จำนวน ๕ คน

๓.๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ไม่เป็นทางการจำแนกดังนี้

๑. อำเภอบ้านไผ่ จำนวน ๕ คน
๒. อำเภอน้ำพอง จำนวน ๕ คน
๓. อำเภอเมือง จำนวน ๕ คน

๓.๓.๓ ประชาชน จำแนกออกเป็นดังนี้

๑. อำเภอบ้านไผ่ จำนวน ๕ คน

๒. อำเภอน้ำพอง จำนวน ๕ คน

๓. อำเภอเมือง จำนวน ๕ คน

รวมทั้งสิ้น จำนวน ๔๕ คน

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑. นางลำไผ่ วรรณศรีเมือง บ้านสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อาชีพ เกษตรกร สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๒. นายบุญธิ ผลมาตย์ ผู้ใหญ่บ้านเหล่าใหญ่ หมู่ ๑๓ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อาชีพ เกษตรกร สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๓. นางนุจรี นวลเจริญ บ้านเหล่าใหญ่ หมู่ ๑๓ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อาชีพ เกษตรกร สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๔. นายทองคำ หลอดแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเหล่าใหญ่ หมู่ ๑๓ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อาชีพ เกษตรกร สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๕. พระครูธรรมนิวิฐ เจ้าคณะตำบลบ้านข้าม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๖. นายประสิทธิ์ วงศ์ก่อ ประธาน อสม. อาชีพ นักธุรกิจอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๗. นายสิงโต ตงใหญ่ อาชีพ พ่อค้า (หมอธรรม) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๘. นายไพโรจน์ บอมโคตร กำนันตำบลบ้านข้าม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๙. พ.อ.อ ชัยณรงค์ กัณหา นายองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านข้าม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๑๐. นางนิมนวล โสหา บ้านข้าม อาชีพเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐

๑๑. พระยัญเพ็ง รุ่งยะลิตร นิสิต มจร. วิทยาเขตขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

๑๒. นางสิริมา สมชาติ ๑๖๕๘/๒๖๒ บ้านรุ่งเรืองวิลเลจ ถ. ประชาสโมสร ต. ในเมือง อ. เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

๑๓. พระอธิการสำรวย ธิตญาโณ จำคณะตำบลโคกสี อำเภอเมือง ขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

๑๔. พระมหาพิสิฐ วิสิฐปญโญ วัดธาตุพระอารามหลวง อำเภอเมือง ขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล ในเขตพื้นที่อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

๑. พระวิยะกร นาถกโร เจ้าอาวาสวัดโสภคสังโฆภณาราม ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๒. พระหาญศึก พร้อมพรัง เลขานุการเจ้าคณะตำบล บ้านหนองแขงไร่ ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๓. พระครูปริยัติสารวิสุทธิ (จันทร์เรือง) รองเจ้าคณะอำเภอบ้านไผ่ ตำบลในเมือง อำเภอ บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๔. นางณัฐพร แก้วเพียร นักธุรกิจ ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๕. นางสิรินภา ปัญญา ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๖. นายสำราญ ปัญญา พ่อค้าสินค้าด้านการเกษตร ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๗. แม่จันทร์คำ สุกคำ สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๘. นายพุทธ ปมหิน ผู้นำชุมชน อาชีพเกษตรกร ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๙. พ่อสมาน แสนสุขเจริญ มัคทายก (ผู้นำด้านศีลธรรม) อาชีพเกษตรกร ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๑๐. นามบุญโฮม จูสีเฒ่า ผู้นำชุมชนด้านความมั่นคง อาชีพเกษตรกร ตำบลในเมือง อำเภอ บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๑๑. นางวนิดา แสนมีสุข กลุ่มแม่บ้าน อาชีพเกษตรกร ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๑๒. นานทิน นาคำ มัคทายก อาชีพเกษตรกร ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๑๓. นางสีดา ปาทำนา กลุ่มแม่บ้าน อาชีพเกษตรกร ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๑๔. นายจิระ ทรเสนา นักวิชาการ ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

๑๕. นายสีมา สอนใส ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในเขตพื้นที่อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๑. พระสุทธิดล ภูนอก นิสิต มจร. วิทยาเขตขอนแก่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. พระมงคลปริยัติธาดา (อุเทียน จีรวฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดชัยศรี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๓. พระมนชัย นิสิต มจร. วิทยาเขตขอนแก่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๔. พระครูสุตศาสนการ เจ้าอาวาสวัดพุทธเกษม อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๕. นายคมกฤษ บุชราคม กำนันตำบลวังชัย อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๖. นายสุคนธา แก้วคำ อาชีพเกษตรกร อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๗. นางสิริโสภา บุญมาก สตรีกลุ่มแม่บ้าน อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๘. นายคำภา แก้วจุทา มัคทายก ตำบลวังชัย อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๙. นางวิไล สิริจันทร์ กลุ่มแม่บ้าน อาชีพเกษตรกรอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑๐. นายแท้ ทองทิพย์ มัคทายก อาชีพเกษตรกรอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑๑. นายนายไสว แก้วมา อาชีพเกษตรกรอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑๒. นายประสงค์ ยางนา อาชีพเกษตรกรอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑๓. นายทวี แก้วขาว อาชีพเกษตรกรอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑๔. นายสุทธิ ทองท่ามา อาชีพเกษตรกรอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑๕. นายสายยันต์ สุธงษา นักวิชาการอิสระ อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท รูปแบบ ปัจจัยของผู้ที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนา การเมืองการปกครอง และบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้ที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง

๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ (๑) ผู้นำไม่เป็นทางการ (๒) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับผู้นำไม่เป็นทางการ และ (๓) ผู้ที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับผู้นำไม่เป็นทางการแต่เป็นผู้มีความรู้ทางการเมืองเป็นอย่างดี เพื่อนำข้อมูลจาก ๓ กลุ่มมายืนยันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและไม่ลำเอียงโดยไม่เข้าข้างของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง

๒) แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) ผู้วิจัยใช้สังเกตพฤติกรรมของผู้นำไม่เป็นทางการและผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมทางการเมืองกับผู้นำไม่เป็นทางการ ว่าเป็นผู้นำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วมหรือเพื่อประโยชน์ของตนเอง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ใช้เก็บข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง

๓.๕ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๒) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑) มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญการวิจัยเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จัดพิมพ์คำสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูล

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้นำที่ไม่เป็นทางการในการสัมภาษณ์เชิงลึกและผู้นำที่เป็นทางการ

๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยและแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(๑) การลงพื้นที่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมือง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก คน ๓ กลุ่ม คือ ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ และประชาชน โดยที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

(๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้นำที่ไม่เป็นทางการในมิติต่างๆ โดยการทำความคุ้นเคยกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เป็นตัวแทนในพื้นที่ และผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่เป็นกรณีศึกษาเพื่อเห็นบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการในการชักนำประชาชนด้านการเมือง

(๓) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองใน ๓ อำเภอ

(๔) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับบทบาท ภาวะผู้นำ รูปแบบ ปัจจัย และวิธีการ ของผู้นำไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้บทบาท รูปแบบ และวิธีการของผู้นำไม่เป็นทางการที่พึงประสงค์ในการนำพาประชาชนพัฒนาการเมืองการปกครอง

๓.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารที่แสดงให้เห็นถึงบทบาท ภาวะผู้นำ รูปแบบ และวิธีการของผู้นำไม่เป็นทางการในการนำพาประชาชนในการพัฒนาการเมืองการปกครอง ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยบทบาท รูปแบบ ปัจจัยและวิธีการของผู้นำไม่เป็นทางการ

๒) ศึกษาวิเคราะห์ผู้นำไม่เป็นทางการในการนำพาประชาชนในการพัฒนาการเมืองการปกครองในมิติต่างๆ

๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงบทบาท รูปแบบ และวิธีการของผู้นำไม่เป็นทางการในการพัฒนาการเมืองการปกครอง

๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต นำมาจัดหมวดหมู่ แล้วแปรความ ตีความ แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ในการอธิบายบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ใน ๔ ด้านดังนี้

๑. การให้ความรู้ทางการเมือง

๒. การเลือกพรรคการเมือง

๓. การรณรงค์หาเสียง

๔. การเลือกตั้ง

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

บทบาทผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัด ขอนแก่น จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

ผู้นำไม่เป็นทางการจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้ชนชุมชน ผู้นำชมรม ผู้นำกลุ่มต่างๆ และแกนนำในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งหรือที่เรียกว่าหัวคะแนน ซึ่งผู้นำเหล่านี้จะไม่มีคำสั่งแต่งตั้งที่เป็นทางการ ไม่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าในหน่วยงานใดๆ หรือองค์กรใดๆ และไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาใคร แต่เป็นบุคคลที่ประชาชนหรือชุมชนให้การยอมรับ และยกย่องให้เป็นผู้นำในด้านต่างๆ เช่น เป็นผู้นำในด้านการเมืองการปกครอง ด้านกฎระเบียบ ด้านข้อบังคับ ด้านการให้ทุนและโทษ การดำเนินชีวิต ฯลฯ

บทบาทผู้นำไม่เป็นทางการจังหวัดขอนแก่นในการนำพาประชาชนพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ผู้นำแต่ละคนจะมีบทบาทในการนำพาที่แตกต่างกันไปตามความเห็นของตนเองแต่ก็สามารถสรุปบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการดังนี้

๑. บทบาทด้านการให้ความรู้ ผู้นำไม่เป็นทางการเป็นผู้นำที่มีไม่อำนาจในการบังคับบัญชาใครให้มาเรียนรู้หรือสั่งให้ใครกระทำตามความคิดเห็นของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นำไม่เป็นทางการ ต้องเป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชนตามที่ประชาชนต้องการและอาศัยความสะดวกเป็นหลักในการให้ความรู้ ดังนั้น บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการเบื้องต้นต้องอาศัยศรัทธาเป็นตัวนำจึงจะสามารถให้ความรู้ได้เพราะถ้าคนไม่มีศรัทธาก็จะไม่มีใครยอมรับและปฏิบัติตาม

พระครูสมุห์สุทธิรักษ์ รกขิตจิตโต (นามสมมติ)^๑ กล่าวว่า ผู้นำไม่เป็นทางการหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าผู้นำแบบสมมติ ที่เรียกว่าผู้นำแบบสมมติเพราะผู้นำประเภทนี้ไม่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานใดหรือองค์กรใดๆ แต่เป็นเพียงการสมมติขึ้นมาเป็นตัวแทน โดยการเห็นชอบจากสมาชิกหรือประชาชนในกลุ่ม และผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองของจังหวัดขอนแก่น ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ปรารถนาให้สังคมที่ตนเองอยู่หรือประชาชนในจังหวัดขอนแก่นได้อยู่ดีกินดี ส่วนการให้ความรู้แก่ประชาชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความรู้และให้ทิศทางที่สร้างสรรค์ และทิศทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม ด้วยการทำให้สังคมอยู่ดี มีสุข มีความไม่เห็นแก่ตน โดยการยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก โดยเอาอคติของตนเองออกไป

^๑สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สุทธิรักษ์ รกขิตจิตโต (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๐.

หรือไม่ถือเอาผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกและญาติพี่น้อง แต่มองเห็นประชาชนหรือสาธารณชนเป็นหลัก

ในยุคปัจจุบันของไทยเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การพัฒนาการเมือง โดยการให้ความรู้ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ จำเป็นจะต้องยึดเสาหลักของประเทศ คือการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ทรงมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพราะฉะนั้น ในการให้ความรู้ต้องแนะนำให้ประชาชนไปใช้สิทธิ และเสรีภาพของตนเองในกรอบของประชาธิปไตย ส่วนรูปแบบของการให้ความรู้ ให้การแนะนำต่อการพัฒนาการเมือง เพื่อให้การเมืองในจังหวัดขอนแก่นมีการพัฒนา นำไปสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริง รูปแบบการให้ความรู้ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ที่เหมาะสำหรับอย่างยิ่งคือการพูดคุยสนทนาในกลุ่ม ไม่ว่าจะพูดคุยในวงสภากาแฟ การชุมนุมกัน การทำบุญเข้าวัด การพบปะสังสรรค์ตามที่ต่างๆ แล้วก็ยกคำแนะนำทางด้านการเมือง โดยเฉพาะการรณรงค์หาเสียง การไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง โดยการเลือกเอาผู้แทนที่ดีของตนเองเข้าไปบริหารบ้านเมือง

ในระบบการปกครองประชาธิปไตย จุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศก็คือความเข้าใจระบบการเมืองการปกครอง การมีความรู้ในระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งต้อง พิจารณาหาคนดี เลือกสรรคนดีที่มีความรู้ความสามารถ เป็นคนที่มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ประโยชน์พวกพ้อง โดยการยึดเอาประชาธิปไตยหรือสังคมเป็นหลัก เพราะฉะนั้น ถ้าได้บุคคลในทัศนะนี้เข้าไปบริหารบ้านเมือง เขาก็จะทำหน้าที่แทนตัวเราโดยการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนส่วนมากได้อยู่ดีกินดีมีความสุขปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหลักถ้าผู้นำได้ทำอย่างนี้จะทำให้มีผลต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองของจังหวัดขอนแก่นสืบต่อไป

ข้อจำกัดอย่างหนึ่งของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ เป็นผู้นำที่ไม่มีค่าตอบแทน และไม่มีงบประมาณในการจัดกิจกรรม ดังนั้น ผู้นำที่ไม่เป็นทางการจึงมีแต่ผู้ที่มีจิตอาสาเท่านั้น ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งผู้นำต้องหางบประมาณมาใช้จ่ายเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้นำที่ไม่เป็นทางการจึงต้องหางบประมาณมาจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่ประชาชน สำหรับบทบาทในการให้ความรู้ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการสามารถสรุปได้ดังนี้

๑.๑ การให้ความรู้โดยการจัดอบรมสัมมนา ผู้นำที่ไม่เป็นทางการบางคนใช้รูปแบบการให้ความรู้ด้วยการจัดอบรมหรือจัดสัมมนา แต่ก็มีน้อยมากเพราะข้อจำกัดด้านงบประมาณดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ผู้นำที่ไม่เป็นทางการบางคนที่มีจิตอาสาพยายามหางบประมาณโดยการชักชวนให้คนบริจาคบ้าง หากจากนักการเมืองบ้าง หากจากภาครัฐและภาคเอกชนบ้างเพื่อนำงบประมาณมาจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนของตนเพื่อพัฒนาให้ชุมชนได้มีความอยู่ดี กินดีและความสงบสุข ดังที่ นายมิโชค สีดี้ (นามสมมติ)^๒ ผู้นำชุมชน กล่าวว่า “เงินเป็นปัจจัยสำคัญสำคัญมากในการทำงานทางการเมืองหรือพัฒนาการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะทำกิจกรรมอะไรต้องใช้เงิน เพราะคนที่มาร่วมกิจกรรมต้องข้าวกิน ต้องน้ำดื่ม และต้องมีค่าพาหนะในการเดินทาง สิ่งเหล่านี้เราต้องหางบประมาณมาสนับสนุนในการจัดกิจกรรมทางการเมืองแต่ละครั้ง”

^๒นายมิโชค สีดี้ (นามสมมติ) ผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

การจัดอบรมสัมมนาในการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองตามสถานที่ต่างๆ ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการ เป็น การ ใ้ ความรู้ ทาง ด้าน การ เมือง การ ปก ครอง ใน ระบบ ประชาธิปไตย ของ จังหวัด ขอนแก่น ถือว่า เป็นการ ใ้ ความรู้ ที่มี ประสิทธิภาพ มาก การจัด อบรม สัมมนา เป็น การ กระทำ ที่ ง่าย เพียง แค่ ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ จัด หา บุคคล ให้ เข้า มา ร่วม ชุมนุม สัมมนา ด้วย และ บุคคล ที่ ตก ลง เข้า ร่วม สัมมนา ก็ จะ เป็น บุคคล ที่ มีความ ชื่นชอบ ใน ตัว ผู้นำ เชื่อ ถือ ใน ตัว ผู้นำ ที่ มีความ คิด เห็น ตรง กัน และ ชื่นชอบ พรรคการเมือง เดียวกัน เมื่อ คน มี ทักษะ คติ ที่ ตรง กัน จึง ง่าย ต่อ การ ชักชวน อย่าง เช่น การ ชักชวน ให้ คน ไป ร่วม ชุมนุม ต่อ ต้าน รัฐบาล เผด็จการ มี ประชาชน ที่ เดิน ทาง จาก จังหวัด ขอนแก่น เป็น จำนวน มาก ที่ เข้า ไป ร่วม ต่อ ต้าน หรือ กด ดัน ใน รัฐบาล เผด็จการ ลา ออก เพราะ ประชาชน มีความ คิด ว่า ถ้า ได้ เข้า ร่วม แล้ว ก็ จะ ทำ ให้ ตนเอง มี พลัง และ ก็ จะ มีความ รู้ ใน การ ต่อ สู้ ใน การ พัฒนา ใน การ สนับสนุน และ เป็น เครือข่าย ของ พรรคการเมือง ที่ ตนเอง ชื่นชอบ และ พรรคการเมือง ที่ ตนเอง หวัง ว่า จะ ชนะ การ เลือก ตั้ง และ พรรคการเมือง ที่ ตนเอง อยาก จะ ให้ เข้า ไป เป็น รัฐบาล ใน การ บริหาร ประเทศ

การจัด สัมมนา ใน การ ใ้ ความรู้ ทาง การ เมือง ถือว่า เป็น การ รวม คน ได้ ดี ที่ สุด และ เป็น การ ใ้ ความรู้ ที่ ได้ ผล ดี การ สัมมนา ต้อง มี สถานที่ และ มี คน ไป ร่วม อบรม สัมมนา เป็น จำนวน มาก เมื่อ คน ไป ร่วม เป็น จำนวน มาก ก็ แสดง ว่า ได้ สมาชิก ทาง การ เมือง มาก หรือ ได้ จำนวน บุคคล ที่ ตนเอง ต้อง การ ที่ ตนเอง สามารถ ชักชวน และ ความ ง่าย ต่อ การ ชักชวน ง่าย ต่อ การ ใ้ ความรู้ และ เป็น การ ใ้ ความรู้ ที่ ได้ ประสิทธิภาพ และ เป็น การ ใ้ ความรู้ ที่ ได้ มวลชน มาก มาย เลย ที่ เดียว

๑.๒ การ ใ้ ความรู้ โดยการ สนทนา ซึ่ง เป็น รูปแบบ ที่ เหมาะ กับ ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ เพราะ เป็น การ ใ้ ความรู้ ได้ ทุก ที่ ทุก เวลา ตาม ความ เหมาะ สม ของ โอกาส ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ จังหวัด ขอนแก่น มี การ ใ้ ความรู้ ที่ หลาก หลาย เช่น การ ใ้ ความรู้ ใน วง กาแฟ เมื่อ มี คน มา ร่วม วง กาแฟ จะ มี การ สนทนา ทาง การ เมือง เกิด ขึ้น ถ้า เป็น คน กลุ่ม ที่ มีความ คิด เห็น ตรง กัน หรือ ทิศ ทาง เดียว กัน ก็ จะ มี การ สนทนา กัน และ เกิด การ ยอมรับ กัน และ กัน แต่ เมื่อ ไต่ การ สนทนา การ เมือง การ ปก ครอง ครอง ที่ มี ผู้ ร่วม วง มี ทิศ ทาง การ เมือง ไม่ ตรง กัน หรือ มีความ ชอบ การ เมือง คน ละ พรรค หรือ นัก การ เมือง คน ละ คน จะ เกิด การ ขัดแย้ง และ ทะเลาะ เกิด ขึ้น ซึ่ง สิ่ง เหล่า นี้ ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ ควร ระ วัง เมื่อ มี การ สนทนา ต้อง พู ด แบบ เป็น กลางๆ เป็น กลาง ไม่ ฝัก ใฝ่ ด้าน ไต่ ด้าน หนึ่ง

สถานที่ ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ จังหวัด ขอนแก่น ใช้ ใน การ สนทนา ใน การ ใ้ ความรู้ ที่ เหมาะ อีก ที่ หนึ่ง คือ วัด เมื่อ คน มา ทำ บุญ ใน ชีวิต ประจำ วัน ใน วัน พระ หรือ ใน โอกาส ต่าง ๆ เป็น เวลา ที่ เหมาะ สำหรั บ การ ใ้ ความรู้ ด้วย การ สนทนา หรือ แม้ แต่ พระ สงฆ์ ท่าน ก็ ถู ก โอกาส นี้ ใน การ ใ้ ความรู้ ทาง การ เมือง การ ปก ครอง ไป ด้วย ขณะ ที่ ประชาชน มา เข้า วัด ปฏิบัติ ธรรม ซึ่ง เป็น โอกาส เหมาะ สำหรั บ พระ สงฆ์ ใน ใ้ ความรู้ กับ ญาติ โยม ที่ เข้า มา ทำ บุญ ตัก บาตร เป็น การ ใ้ ความรู้ โดย ไม่ ต้อง เสีย งบประมาณ ใน การ จัด อบรม และ เป็น การ ใ้ ความรู้ ที่ ได้ ผล มาก เพราะ มี ศรัทธา เป็น ที่ ตั้ง อยู่ แล้ว จึง เป็น การ ใ้ ความรู้ ที่ มี ประสิทธิภาพ

๒. บทบาท ด้าน การ ประสาน งาน ใน พื้นที่ ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ เป็น ผู้ ประสาน งาน ใน พื้นที่ และ นำ พา ปฏิบัติ เช่น พา ประชาชน วาง แผน กำหนด นโยบาย การ บริหาร หรือ พัฒนา การ เมือง การ ปก ครอง โดย ฉะ เพราะ การ เมือง ท้อง ถิ่น ผู้นำ ไม่ เป็น ทาง การ เป็น ผู้ พา กำหนด หลัก การ ไม่ ว่า จะ เป็น การ กำหนด กฎ เกณฑ์ การ อยู่ ร่วม กัน ใน สังคม ใน ชุมชน เกณฑ์ การ คัด เลือก ผู้นำ ที่ เป็น ทาง การ หรือ แม้ กระ ทิ้ง การ คัด เลือก นัก การ เมือง ที่ เป็น ตัว แทน เข้า มา ทำ การ ใน กา บริหาร ดัง ที่ กำนัน ตำบล วงษ์ ชัย อำเภ

น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น กล่าวว่า “ในชุมชนหรือในหมู่บ้านเขามีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้นำในหมู่บ้านเขาเองโดยมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา อย่างเช่น เกณฑ์ในการคัดเลือกคนเข้ามาบริหารหมู่บ้านเสียว ตำบลวังชัย หมู่บ้านเขากำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคือ เลือกคนเก่ง คนดี และมีเวลา (มีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีว้อบาย และรู้จักสามัคคี)”^๓

นายแบม จิตอาสา (นามสมมติ)^๔ กล่าวว่า “สำหรับตัวกระผมเองเป็นผู้นำด้านสุขภาวะ โดยเฉพาะจิตอาสาด้านสุขภาพ ในการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะสุขภาพผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุการดูแลสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น การที่คนใดคนหนึ่งจะมีสุขภาพที่ดีต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักสุขภาพลามัย ในเรื่องเหล่านี้ คือ ๑) การพักผ่อนต้องพักผ่อนให้ตรงเวลาและอย่างน้อยต้องนอนวันละ ๘ ชั่วโมง ๒) การกินต้องกิน ต้องกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ๓) การออกกำลังกายเพื่อให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงเพื่อต่อต้านโรคร้ายไข้เจ็บ ๔) ผู้สูงอายุต้องได้รับอากาศบริสุทธิ์ และอีกประการหนึ่งก็คือการดื่มน้ำให้มากๆ เพราะน้ำเป็นสิ่งที่ไปทำให้เกิดความสมดุลในร่างกาย

การเป็นผู้นำและเป็นที่ยอมรับของสังคม สิ่งที่จะต้องยึดถือปฏิบัติสิ่งแรกก็คือการดูแลสุขภาพของตนเองให้สมบูรณ์ เพื่อให้คนอื่นได้ประพฤติปฏิบัติตาม ส่วนตัวกระผมเอง ถ้าเทียบกับผู้สูงอายุคนอื่นๆ ที่อยู่ในวัยเกษียณราชการด้วยกัน ผมถือว่าเป็นบุคคลที่มีสุขภาพที่ดี คุณสมบัติของผมนอกจากนี้คือเป็นผู้ที่มีความเสียสละ จึงถูกยอมรับในสังคม สุขภาพของผมนั้นประการหนึ่งคือการได้ช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะช่วยเหลือผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ การได้ช่วยเหลือคนอื่นด้านสุขภาพ ด้วยการให้คำแนะนำและเห็นเขาปฏิบัติตาม และสุขภาพของเขาดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวกระผมเองมีความสุขกับการให้ โดยเฉพาะการให้ความรู้ด้านสุขภาพ

ส่วนการเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการทางการเมืองนั้น ตัวกระผมเองเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำอยู่ห่างๆ และให้คำแนะนำในทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการใช้การสิทธิเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย โดยมีความคิดว่าถ้าเลือกคนดีมีความรู้ ความสามารถเข้าไปเป็นผู้แทนแล้วเราก็จะได้รับผลประโยชน์จากการเลือกผู้แทนที่ดีเข้าไปเป็นตัวแทนทำหน้าที่ในสภา เขาก็จะเป็นปากเป็นเสียงให้กับเรา สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผมจะแนะนำประการแรกเลยดีเดียวถือว่าเป็นขั้นต้นของการพัฒนาประชาธิปไตยเลยทีเดียวนั้น ประชาธิปไตยคือการเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ถ้าเรามีความรู้สามารถ เลือกผู้นำโดยความบริสุทธิ์ใจ โดยเอาผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไป เพราะฉะนั้น ยังไงประเทศก็พัฒนาแน่ๆ

๓. บทบาทการเป็นผู้นำด้านความประพฤติ คือ เป็นผู้มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ มีจิตอาสา ไม่เห็นแก่ตัว และทำงานโดยการมองที่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ผู้นำไม่ใช่ว่าต้องการต้องสร้างให้คนเกิดศรัทธา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าผู้นำต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทำตาม ซึ่งภาษาธรรมเรียกว่าฝึกตนเองให้เป็นคนดีก่อนค่อยสอนให้คนอื่นทำดี หรือใครก็ตามถ้ามีจิตอาสาจะมีพรรคพวกมากและมีคนศรัทธามาก คนเราเมื่อมีศรัทธาเยอะๆ คนๆ นั้นก็จะกลายเป็นผู้นำไปโดยอัตโนมัติ อย่างเช่น ผู้นำด้านการพัฒนาหมู่บ้าน แพทย์จิตอาสา เป็นต้น ดังที่หมอนา แพทย์จิตอาสา ผู้ที่มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนายอมเสียตนเองโดยทุ่มให้กับพระพุทธศาสนา

^๓สัมภาษณ์ นายคมกฤษ บุษราคม กำนันตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

^๔สัมภาษณ์ นายแบม จิตอาสา (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

ในการสอนธรรมและรักษาผู้ป่วยด้วยแพทย์ทางเลือก โดยการใช้จ่ายสมุนไพรกับใช้ธรรมในการรักษาโรค ดังที่ หมอนา แพทย์จิตอาสา กล่าวว่

“สาเหตุการเกิดโรคประการที่ ๑ โรคเกิดจากพฤติกรรมผู้บริโภค คนส่วนมากบริโภคตามใจตนเองหรือที่เรียกว่าบริโภคตามกิเลส โดยไม่คำนึงว่าบริโภคอย่างไรถึงมีประโยชน์และมีโทษต่อร่างกาย สาเหตุของการเกิดโรคประการที่ ๒ โรคที่เกิดจากจิตใจ คนส่วนมากไม่รู้ว่าจิตใจนั้นแหละคือสาเหตุที่สำคัญของการเกิดโรค คือ โลภ โทสะ โมหะ สามอย่างนี้เป็นสาเหตุของการเกิดโรคที่สำคัญๆ ได้แก่ โรคความ ความเครียด สูดทำยนำไปสู่โรคร้ายต่างๆ สาเหตุการเกิดโรคประการที่ ๓ โรคที่เกิดจากกรรมเก่าที่เราได้ทำในอดีตและกรรมในอดีตชาติได้ย้อนกลับมาให้ผลปัจจุบัน

ดังนั้น การรักษาโรคต้องรักษาตามหลักปฏิจจสมุปปาท หรือใช้กระบวนการรักษาแบบอริยสัจ ๔ ก็คือการรักษาตามสมมติฐานของโรคหรือสาเหตุของโรค ในการรักษาแต่ละครั้งต้องค้นหาสาเหตุของโรคก่อนแล้วรักษาที่สาเหตุของการเกิดโรคจึงมีวิธีการรักษา ๓ ประการดังนี้

การรักษาโรคประการที่ ๑ โรคที่เกิดจากการประพฤติการบริโภค ต้องรักษาโดยการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและไม่บริโภคอาหารที่เป็นสารพิษเข้าสู่ร่างกาย ส่วนโรคที่เป็นอยู่แล้วก็รักษาด้วยสมุนไพร โดยการดื่มยาขับสารพิษ ใช้ยาทา และแช่น้ำยาอายุอนพิช เป็นต้น

การรักษาโรคประการที่ ๒ โรคที่เกิดจากจิตใจ คือ โลภ โทสะ โมหะ ต้องรักษาโดยธรรมโอสธ โดยการให้ศึกษาธรรม ฟังธรรม อบรมธรรม เพื่อให้ละโลภ โทสะ

การรักษาโรคที่ ๓ โรคที่เกิดจากกรรมเก่าที่ตามมาแต่ในอดีต จะรักษาด้วยยาสมันไพรหรือแพทย์แผนปัจจุบันไม่หา ต้องรักษาด้วยการปฏิบัติธรรมเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้การรักษาโรคกรรมเก่าต้องรักษาด้วยการปฏิบัติตามกรรมฐานวิปัสสนากรรมฐานเพื่อละกรรมเก่า ดังนั้น ศูนย์เราจึงใช้การรักษาโรคด้วย การล้างพิษกายสลายพิษใจ”^๕

๔. บทบาทด้านการเชื่อมโยงเครือข่าย คือ การเชื่อมโยงประชาชน หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้เกิดการร่วมมือกันในการสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข บทบาทนี้ผู้นำที่ไม่เป็นทางการโดยเฉพาะพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่ายระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ เพราะพระสงฆ์สามารถเป็นสื่อกลางของประชาชนได้ดี ไม่ว่าประชาชนจะอยู่ในหน่วยงานไหน ไม่ว่าหน่วยงานรัฐบาล รัฐวิสาหกิจ เอกชน ล้วนแล้วแต่ให้ความเคารพศรัทธา เพราะสังคมไทยประมาณ ๙๕ เปอร์เซ็นต์เป็นชาวพุทธ

ดังนั้น พระสงฆ์หรือองค์กรสงฆ์จึงสามารถเข้าถึงได้ทุกหน่วยงานและสามารถเจรจาและให้ความรู้ ให้คำแนะนำแก่ประชาชนในหน่วยงานในหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ สำหรับการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่นนั้น พระสงฆ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เพื่ออบรมคนในหน่วยงานมีความเห็นที่ถูกต้องทางด้านการเมือง โดยไม่เอาสิทธิของตนเองเป็นที่ตั้ง และไม่เอาผลประโยชน์ของพรรคพวกของตนเป็นที่ตั้ง แต่ให้คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน สังคมและประเทศชาติเป็นหลัก จึงจะทำให้สังคม การเมือง เศรษฐกิจ พัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทันนานาอารยประเทศ

^๕สัมภาษณ์ หมอนา แพทย์จิตอาสา เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

๔.๒ รูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นที่มาของการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๔.๒.๑ รูปแบบผู้นำไม่เป็นที่มาของการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

รูปแบบผู้นำไม่เป็นที่มาของการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ที่ประชาชนให้การยอมรับ คือผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ของพรรคพวกของตนเอง แต่ยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก สามารถเป็นที่พึ่งของชุมชน เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองที่เป็นไปในทางบวก เป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหา และเป็นผู้ที่มิวินิจฉัยได้รับการยอมรับจากชุมชน จากประเด็นดังกล่าวมาสามารถสรุปลักษณะผู้นำไม่เป็นที่มาของการจังหวัดขอนแก่น ออกเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้

๑. รูปแบบการเป็นผู้นำกลุ่มการเมือง คือผู้นำกลุ่มคนที่มีความชื่นชอบในพรรคการเมืองหรือนักการเมืองเดียวกัน มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แล้วมารวมตัวกันทำกิจกรรมทางการเมืองเพื่อให้พรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบได้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มตนเองต้องการ จึงมารวมกลุ่มกันโดยมีการสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ในกลุ่มของตนเอง เช่น กลุ่มการเมืองที่ใช้สัญลักษณ์เสื้อสีเหลือง เสื้อสีแดง กลุ่มไม่พักไฟในเสื้อสีแดง คือเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่าการประเทศไทยไม่ควรจะแบ่งสีหรือแบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นต้น

ผู้นำทางการเมืองกลุ่มนี้จะมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคนในกลุ่มมาก เพราะผู้นำกลุ่มนี้เป็นผู้นำที่ประชาชนให้การยอมรับในการนำพาทางการเมืองเพื่อให้การเมืองที่ตนเองชื่นชอบหรือศรัทธาได้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำกลุ่มนี้สามารถนำพาประชาชนไปทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ได้เพราะทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน อย่างเช่น กลุ่มเสื้อแดงจังหวัดขอนแก่นไปประท้วงเพื่อล้มรัฐบาลเผด็จการ ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมประชาชนก็จะทำตามผู้นำอย่างไม่แตกแยก เพราะว่าผู้นำเหล่านี้คือผู้นำที่เขาเลือกมาด้วยความเต็มใจ ดังนั้นเขาจะทำตามคำสั่งทุกประการแม้แต่ชีวิตก็สามารถสละได้ อย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อครั้งกลุ่มเสื้อแดงไปประท้วงรัฐบาลเผด็จการที่ราชประสงค์ ประชาชนที่เป็นกลุ่มการเมืองที่ใช้สัญลักษณ์เสื้อสีแดงสามารถเสี่ยงชีวิตและสละชีวิตด้วยความภาคภูมิใจเพราะเขาเชื่อว่าชีวิตที่สละไปเขาจะได้มาซึ่งความถูกต้อง ซึ่งมันก็คุ้มค่ากับการที่เขาสละชีวิตไป อย่างคำกล่าวของญาติผู้เสียชีวิตคนหนึ่งเมื่อครั้งประชาชนจังหวัดขอนแก่นไปประท้วงรัฐบาลเผด็จการว่า “การสูญเสียชีวิตของหลานชาย ก็เสียใจอยู่แต่ก็มีความเชื่อว่าเขาไม่ตายฟรีแน่นอน เพราะสิ่งที่เขาทำลงไปคือการเรียกร้องความถูกต้องให้กับประเทศ ให้กับประชาชน ไม่ได้เรียกร้องเพื่อประโยชน์ส่วนตนแต่ประการใด ในตระกูลเราก็ยกย่องเขาว่าเป็นผู้กล้า เขาไม่กลัวตายที่จะสู้กับความไม่ถูกต้องและความไม่เป็นธรรม เมื่อเวลาทำบุญไปหาเขาก็จะบอกเขาเสมอว่าลูกได้ทำถูกต้องแล้ว ลูกเป็นผู้กล้า เป็นผู้ที่ทำเพื่อชาติและประชาชน”^๖

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างประชาชนจังหวัดขอนแก่นกับรัฐบาลเผด็จการที่ต่อเนื่องมาจากการประท้วงที่กรุงเทพมหานคร ได้มีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่ผู้นำพาไปต่อสู้ทางการเมืองและสั่งให้เผ่าบ้านรัฐมนตรีชุดเผด็จการท่านหนึ่งที่จังหวัดขอนแก่น ประชาชนก็ไปเผ่าตามคำสั่งของผู้นำ และประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งก็ไปเผ่าศาลา

^๖สัมภาษณ์ นางแก้ว คำใส (นามสมมติ) ญาติผู้เสียชีวิต จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

กลางจังหวัดขอนแก่นตามคำสั่งของผู้นำ อย่างที่ นายบุญมา รักษาดี (นามสมมติ) กล่าวว่า “ประชาชนกลุ่มเสื้อแดงในจังหวัดขอนแก่นที่ร่วมกิจกรรมทางการเมืองทุกอย่างนั้นหวังให้นักการเมืองที่ตัวเองชื่นชอบได้รับชนะ ส่วนการไปเผาสถานที่ต่างๆ เพื่อกดดันรัฐบาลนั้นล้วนแล้วแต่มาจากคำสั่งของแกนนำที่ไม่เป็นทางการทั้งสิ้น ถ้าไม่มีแกนนำประชาชนเหล่านี้ก็จะไม่กล้าทำเพราะกลัวความผิดเพราะตามธรรมชาติของคนอีสานแล้วเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตาเป็นพื้นฐาน และเป็นคนที่ชอบสงบ รักความยุติธรรม แต่เหตุที่ทำลงไปเพราะเขามีความเชื่อว่รัฐบาลอีกฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความยุติธรรมแก่พวกเขา และไม่ให้ประโยชน์แก่พวกเขา กลุ่มคนที่มาร่วมกิจกรรมประท้วงรัฐบาลที่รัฐบาลนั้น เพราะเขาเห็นว่ารัฐบาลบริหารประเทศโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น ไม่สนใจปากท้องของประชาชนที่เป็นชาวไร่ชาวนาหรือประชาชนระดับรากหญ้า นั่นก็หมายความว่ารัฐบาลกดดันความเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิตของประชาชนในระดับรากหญ้ามามากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้ประชาชนทนไม่ไหวต้องออกมาต่อสู้เพื่อปากท้องของตนเอง ที่ประชาชนที่มาร่วมชุมนุมและที่กระทำตามต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มาจากความตั้งใจจริงของประชาชนทั้งสิ้นออกมาต่อสู้เพื่อปากท้องของตนเองและเพื่อปกป้องครอบครัวทรัพย์สินและสิทธิของตนที่ถูกรัฐบาลเผด็จการยึดอำนาจไป”^๗ ดังนั้นผู้นำไม่เป็นทางการในจังหวัดขอนแก่น จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทมากทางการเมืองและในการดำเนินชีวิตประจำวันมาก

๒. รูปแบบการเป็นผู้นำกลุ่มที่มีสถานภาพเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เป็นกลุ่มที่มีลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกัน เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น บุคคลที่มีลักษณะงานประเภทเดียวกัน บุคคลที่มีอายุเท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกัน บุคคลที่มีพื้นฐานการศึกษาเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสภาภาพ กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม กลุ่มสหภาพแรงงาน กลุ่มนักกฎหมาย เป็นต้น

ในการเป็นผู้นำของกลุ่มดังกล่าว ผู้นำกลุ่มสหภาพแรงงานจะเป็นผู้นำที่มีบทบาททางการเมืองค่อนข้างมาก เพราะกลุ่มสหภาพแรงงานเป็นกลุ่มที่มีการต่อสู้การต่อสู้เพื่อการหยุดหรือเพื่อปากท้องของตนเองและครอบครัว เมื่อใดที่รัฐบาลเอาไรด์เอาเปรียบประชาชน หรือรัฐบาลใดที่ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของพวกเขาตน เมื่อนั้นกลุ่มสหภาพแรงงานจะออกมาเรียกร้องหรือออกมาต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและความถูกต้อง ซึ่งการต่อสู้ของคนกลุ่มนี้ถือว่าการต่อสู้ที่มีพลังมากกลุ่มหนึ่ง เพราะเขาต่อสู้เพื่อการหยุดหรือต่อสู้เพื่อปากท้อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการต่อสู้บางครั้งต้องแลกมาด้วยชีวิตเขาก็ยอมและการแลกด้วยชีวิตก็ถือว่าการคุ้มกับการต่อสู้ และการที่จะทำการเรียกร้องให้ชนชั้นนั้นต้องมีผู้นำที่แข็งแกร่ง และผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ เมื่อเป็นเช่นนี้การต่อสู้แต่ละครั้งต้องมีแกนนำที่เก่ง แข็งแกร่งและอดทนจึงจะสามารถที่จะเอาชนะได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

ดังนั้น ผู้นำกลุ่มนี้จึงมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคนมากเพราะผู้นำกลุ่มนี้เป็นผู้นำที่ประชาชนให้การยอมรับในการนำพาทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้การเมืองการปกครองตามที่พรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบหรือศรัทธาบรรลุเป้าหมาย ซึ่งผู้นำของคนกลุ่มนี้สามารถพาประชาชนไปตายเขาก็ยอมเพราะบุคคลเหล่านี้คือผู้ที่เขาเลือกมาเป็นผู้นำ เมื่อเขาเลือกมาแล้วเขาจะทำตามคำสั่งทุกประการแม้แต่ชีวิตก็สามารถสละได้ อย่างที่เห็นได้ชัดเจน เมื่อครั้งกลุ่ม

^๗สัมภาษณ์ นายบุญมา รักษาดี (นามสมมติ) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

เสื้อแดงจังหวัดขอนแก่นพากันไปประท้วงรัฐบาลเผด็จ การเขาสามารถเสี่ยงชีวิตและสละชีวิตด้วยความภาคภูมิใจเพราะเขาเชื่อว่าชีวิตที่สละไปเพื่อให้ได้มาของสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งมันก็คุ้มค่ากับการที่เขาสละชีวิตไป ดังที่ นายพล คนสู้ (นามสมมติ) กล่าวว่า “พวกเราชาวจังหวัดขอนแก่นควรลงไปช่วยกันในการขับรัฐบาลเผด็จการให้ออกไปจากบ้านเรา เมืองเรา เพราะมันทำให้คนอยาก คนจนโดยเพราะคนอีสานซึ่งจะต้องเป็นเครื่องมือเขา ถ้าเราปล่อยไปพวกมันก็จะนำการเมืองการปกครองย้อนกลับไปสู่เผด็จการที่เป็นมาอดีต ดังนั้น พวกเราต้องร่วมกันเอาชนะให้ได้ ถึงแม้ว่าจะแลกด้วยชีวิตก็ตาม เราต้องทำถ้าเราไม่ทำอย่างนี้เราจะไม่ชนะ เหมือนกับการปล่อยให้พวกอำนาจปกครองเมือง พวกอำนาจทำอะไรลงไปพวกมันก็จะไม่มีความผิด ที่ไม่มีความผิดก็อาศัยช่องทางของกฎหมายโดยการออกกฎหมายมาคุ้มครองหรือปกป้องกันตนเอง ถ้าใครรู้ทันก็จะจับไปลงโทษโดยการยึดเหยียดข้อหาให้ หรือไม่ก็นำไปปรับทัศนคติ บ้างครั้งถึงกับจับไปขังที่ทึบโดยที่กฎหมายเอาผิดไม่ได้ เหมือนกับบ้านนี้เมืองนี้เป็นของพวกมันอย่างนั้นแหละ”^๘

นายขันติ ขอบยุดิธรรม (นามสมมติ) กล่าวว่า “การที่เข้ามาเข้าร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์กับเพื่อนเนื่องจากมีเวลาว่าง ซึ่งขณะนี้ตัวของผมเองก็มีอายุมากแล้วจัดได้ว่าเป็นผู้ที่อยู่ในวัยสูงวัยก็ว่าได้ หรือจะเรียกว่าเป็นวัยที่ได้ผ่านโลกและประสบการณ์มามากก็ได้ ถ้าพูดถึงช่วงชีวิตแล้วก็ถือว่าเหลือเวลาในการดำเนินชีวิตอีกไม่มาก สำหรับครอบครัวก็เป็นครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จครอบครัวหนึ่งก็ได้ ซึ่งในขณะนี้ลูกทุกคนก็เรียนจบสูงกันทุกคนและได้งานทำที่เป็นหนักเป็นฐานและมีครอบครัวที่ดีกันทุกคน ลูกทุกคนต่างย้ายไปอยู่กับครอบครัวของตน ซึ่งในขณะนี้ผมก็อยู่กับแม่บ้านสองคนเวลาว่างก็ออกไปทำกิจกรรมต่างเพื่อสังคม เข้าวัดทำบุญ ออกกำลังกาย ที่เข้ากลุ่มออกกำลังกาย มีสภากาแฟ เพราะต้องการเพื่อนคุยที่อยู่ในวัยเดียวกัน เพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกันก็จะคุยกันเป็นภาษาเดียวกัน หรือเป็นบุคคลที่มีอาชีพเดียวกันจะคุยกันสนุกสนาน เพราะการคุยทำให้ระบายความรู้สึกที่เก็บไว้ในใจอย่างหนึ่ง เมื่อมาพบเพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกันก็ได้ปรึกษาปัญหาครอบครัวบ้าง ปัญหาสุขภาพบ้าง ปัญหาลูกหลานบ้าง ปัญหาความเป็นอยู่ต่างๆ ก็มีความสุขสบายใจ ถ้าไม่มาพบเพื่อนหรือไม่เข้ากลุ่มก็จะอยู่บ้านก็จะทำให้เจิบเหงาซึ่งนำไปสู่การคิดมาก”^๙

นายสู้ จริงใจ (นามสมมติ) กล่าวว่า “เมื่อมีการได้มาพบกลุ่มก็จะมีอะไรแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนด้านความรู้ด้านสุขภาพการแนะนำการดำเนินชีวิต ซึ่งได้รับประโยชน์มากจากเพื่อนต่างๆ เพราะฉะนั้น ชมรมหรือกลุ่มของพวกเราก็เรียกว่าสภากาแฟ คือตอนเช้ากว่าเราก็ไปออกกำลังกายหลังจากนั้นก็มานั่งชุมนุมหรือพักผ่อนโดยการกินกาแฟ น้ำชาด้วยกันและก็คุยกันเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเรื่องสุขภาพ เรื่องครอบครัวปัญหาบ้านเมืองยามใดที่บ้านยังมีปัญหาพวกเราก็ได้แสดงออกถึงการเมือง และเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ในกลุ่มกลุ่มสภากาแฟของพวกเราก็จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกัน ถึงแม้ว่าบางครั้งก็อาจจะมีการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันไปบ้าง แต่พอสรุปแล้วก็ยังเป็นบุคคลที่มีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า ประเทศไทยต้องปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและบุคคลที่จะมา

^๘สัมภาษณ์ นายพล คนสู้ (นามสมมติ) แกนนำเสื้อแดง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

^๙สัมภาษณ์ นายขันติ ขอบยุดิธรรม (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

ส่วนรัฐบาลที่จะมาบริหารประเทศ และรัฐบาลที่จะมาช่วยเหลือเรื่องปาก เรื่องท้องของชาวไร่ชาวนา หรือคนในระดับรากหญ้า นั่นก็คือผู้นำหรือนักการเมืองที่เป็นกลุ่มของเสื้อแดง”^{๑๐}

๓. กลุ่มศรัทธาหรือกลุ่มผู้นำจิตวิญญาณ เป็นกลุ่มที่ประชาชนให้ความเคารพ ย้ำเกรง และศรัทธาในด้านความประพฤติและความรู้ ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ นักบวชต่างๆ หมอพราหมณ์ ผู้สื่อวิญญาณหรือผู้สื่อกับสิ่งที่มองไม่เห็นตัว (เทวดา ภูมิดี ปีศาจ ฯลฯ) หน้าที่ของพระสงฆ์คือช่วยแนะนำสั่งสอนและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อเป็นเช่นนี้พระสงฆ์จะเป็นผู้นำไปโดยอัตโนมัติ

ผู้นำกลุ่มศรัทธาจะเป็นผู้นำตามธรรมชาติ บุคคลใดเมื่อได้รับการยอมรับและเคารพนับถือจากชาวบ้านเขาผู้นั้นก็จะกลายเป็นผู้นำไปโดยอัตโนมัติ ผู้นำในตำแหน่งนี้จะได้มาจากหลายสาเหตุด้วยกันคือตำแหน่งผู้นำได้มาโดยการเปลี่ยนสถานะหรือเพศ ได้มาโดยการคัดเลือก และได้มาโดยการสืบเชื้อสาย เช่น การเปลี่ยนเพศจากคฤหัสถ์เป็นเพศบรรพชิต การคัดเลือกในกลุ่มให้ดำรงตำแหน่งผู้นำ และการได้เป็นผู้นำมาโดยการสืบเชื้อสาย เช่น ตาจำซึ่งเป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวบ้าน

ผู้นำทางจิตวิญญาณเหล่านี้เมื่อพูดอะไรไปคนในชุมชนส่วนมากก็จะเชื่อ แม้แต่การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองการปกครองก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณในจังหวัดขอนแก่นจึงมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่นอย่างมาก โดยเฉพาะการเมืองการปกครองท้องถิ่นหรือภายในชุมชน ผู้นำด้านจิตวิญญาณจะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของสมาชิกของสังคมในระดับท้องถิ่นว่าจะตัดสินใจว่าเลือกใครเป็นผู้แทนของตนไปทำหน้าที่ทางการเมืองการปกครอง ดังที่ พระสมเด็จ สุจริตธมโม (นามสมมติ)^{๑๑} กล่าวว่า “มีคนพูดกันว่าเพศบรรพชิตมีผลต่อความน่าเชื่อถือของบุคคลในสังคมไทย อาตมาก็เห็นด้วยเพราะตั้งแต่สมัยที่อาตมายังไม่ได้บวชพระพูดอะไรไปคนเขาก็ไม่เชื่อถือ หาวว่าเป็นคนโกหก ประพฤติตนไม่ดี เป็นคนหัวแข็ง เขามองว่าอาตมาเป็นคนที่มีปัญหา กับสังคม ดังนั้นพูดอะไรไปเขาก็ไม่เชื่อ เหตุที่ไม่เชื่อก็คือมาจากความผิดของเราที่เป็นวัยรุ่น ในสมัยที่ยังครองเพศคฤหัสถ์นั้นคนในสังคมถือว่าเป็นคนไม่ดี จึงขาดความเชื่อถือ ต่อมาได้เข้ามาบวชและได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ เวลาพูดอะไรไปญาติโยมก็เชื่อถือที่ญาติโยมเชื่อเพราะว่าเปลี่ยนเพศจากคฤหัสถ์มาเป็นเพศบรรพชิต ซึ่งเพศบรรพชิตสามารถโน้มน้ำหนักหรือสามารถทำให้คนเชื่อถือได้ โดยธรรมชาติของคนไทยแล้วจะนับถือพระไม่ว่าพระรูปนั้นจะมาจากตระกูลไหน เชื้อชาติ ประเทศไหน หรือชนชั้นใดก็ตาม แต่แต่ถ้าเขามาวบชในทางพระพุทธศาสนาโดยถือศีล ๒๒๗ ข้อแล้ว คนไทยก็จะให้ความเคารพและเชื่อถือ เพราะฉะนั้นพระจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นผู้นำของสังคม และการเป็นผู้นำของสังคมของพระนั้นต้องขึ้นนำญาติโยมในทางที่ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นการขึ้นนำทางการเมืองก็ต้องชี้แนะทางที่ถูกต้องโดยไม่มีอคติต่อนักการเมืองหรือพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง

ถ้าเราแนะนำญาติโยมในทางที่ผิดก็จะทำให้น่าไปสู่สังคมที่เสื่อมเสีย เพราะสิ่งที่พระแนะนำไปนั้นญาติโยมคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่ชอบ และมีความถูกต้อง ญาติโยมเชื่อว่าพระเป็นผู้ที่คิดดี คิด

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายสุ จริ่งใจ (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระสมเด็จ สุจริตธมโม (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

ในทางที่ถูกที่ควร ควรแก่การปฏิบัติตาม เหมือนกับคำกล่าวที่ว่า พระสงฆ์เป็นเนื่อนาบุญของโลก เปรียบพระเหมือนนาที่สามารถปลูกบุญให้เกิดขึ้นได้กับตนเองได้ตนสามารถรับผลบุญจากนาผืนนี้ได้ นั่นเอง”

๔. รูปแบบการเป็นผู้นำกลุ่มในการให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองของผู้ทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการ โดยการให้ความรู้แนะนำทางการเมืองในชุมชนตนเองอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการให้ความรู้โดยการไม่เอาอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ตนเองมีอยู่มาใช้บังคับทางการเมืองเพื่อให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ ผู้นำกลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก ส่วนตำแหน่งผู้นำนั้นเป็นตำแหน่งที่ได้มาโดยการสืบเชื้อสายบ้าง โดยการคัดเลือกบ้าง ผู้นำระดับกลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของสมาชิกของสังคมหลายๆ เรื่อง เช่น เป็นผู้นำความด้านสาธารณสุข ด้านสังคม เศรษฐกิจ ความสามัคคี การบริหารชุมชน และการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น

นายขันติ ขอบยุติธรรม (นามสมมติ)^{๑๒} กล่าวว่า “ผู้นำไม่เป็นทางการที่แท้จริงนั้น ต้องเป็นคนที่ประชาชนหรือคนในกลุ่มให้ความเคารพนับถือด้วยความจริงใจ มิใช่ได้มาเพราะการชักนำ ด้วยการบังคับ หรือด้วยอำนาจเงินตรา นั่นก็แสดงว่าคุณคนนั้นต้องเป็นคนที่ประพฤติปฏิบัติดีมีความเห็นหรือมีความคิดที่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่ลำเอียง ไม่เห็นแก่ส่วนตัว เป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อสังคมเพื่อสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข

สิ่งที่ผู้นำไม่เป็นทางการควรระวังก็คือ ในการแนะนำในทางที่ถูกที่ควร และนำพาในการกระทำกิจกรรมในทางที่สร้างสรรค์กับสังคม โดยเฉพาะทางกิจกรรมทางการเมือง ผู้นำที่ไม่เป็นทางการต้องมีความจริงใจ มีความเสียสละและไม่ถือคติ คิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่เอาความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปเป็นเป้าหมายในการกระทำกิจกรรม หรือเอาอคติส่วนตัวเข้าไปนำพาของคนอื่นมาก ถ้าผู้นำที่ไม่เป็นทางการต้องการให้สังคมเกิดสันติสุขก็ต้องแนะนำในสิ่งที่ดี อย่าถือคติส่วนตัวไปนำพาจะทำให้สังคมเกิดสันติสุข แต่เหตุการณ์ที่วุ่นวายอยู่ ณ ปัจจุบันนี้ที่เห็นได้ชัดเจนก็เพราะว่าผู้นำเอาความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่มีอยู่ในจิตใจจึงนำพามือบหรือนำพาประชาชนไปชุมชน ไปทำกิจกรรมทางการเมือง และสุดท้ายก็นำไปสู่ความรุนแรง เหตุเกิดความรุนแรงต่างๆ ของมือบไม่ว่าจะเป็นการฆ่ากัน การเผาทรัพย์สินต่างๆ การทำร้ายร่างกายฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากความพุดหรือคำสั่งของผู้นำแทบทั้งสิ้น ถ้าผู้นำนำพาไปด้วยบริสุทธิ์ใจก็จะทำให้การกระทำกิจกรรมทางการเมืองไม่เกิดความวุ่นวาย ไม่เกิดรุนแรง เช่น มือบอหิงสา คือเป็นการต่อสู้หรือประท้วงด้วยหลักอหิงสา โดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยการเสนอข้อคิดเห็น พุดกันด้วยเหตุด้วยผลทางการเมืองการกระทำทางด้านทางการเมืองอย่างนี้จะทำให้การเมืองไทยพัฒนาขึ้น แต่ถ้าใช้แต่ความรุนแรงการเมืองก็จะไม่พัฒนามิแต่จะถอยหลังไปเรื่อยๆ และสังคมก็จะมี ความรุนแรง สร้างปัญหาให้กับสังคม เกิดความอาฆาต เกิดการแบ่งพรรค แบ่งพวก แบ่งสี ปัญหาเหล่านี้เนื่องมาจากผู้นำที่ไม่มีความยุติธรรม มองเห็นประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก โดยใช้เงินบ้าง โดยใช้การปันหัวบ้าง โดยใช้การปรับทัศนคติบ้าง เพื่อให้คนที่ตัวเองนำมาทำตามทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนเองต้องการเพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายทางด้านการเมือง”

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายขันติ ขอบยุติธรรม (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

๔.๒.๒ ปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น

ปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการจังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้นำแต่ละคนจะมีปัจจัยที่แตกต่างกันไป แต่สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการในการพัฒนาการเมืองในจังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

๑) ปัจจัยที่ผู้นำที่ไม่เป็นทางการด้านการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครอง เกิดจากปัจจัย ๒ ประการคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ แรงผลักดันจากนิสัยตัวของผู้นำเอง เช่น ผู้นำมีจิตอาสาแม่แต่กำเนิดและเป็นผู้ที่ชอบระบบการเมืองการปกครอง นักการเมือง พรรคการเมือง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้นำที่ไม่เป็นทางการออกไปทำกิจกรรมทางการเมืองการปกครองด้วยการให้ความรู้ทางการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นตามระบบการเมืองการปกครองที่ตนเองชื่นชอบ ปัจจัยอีกประการหนึ่งได้แก่ ปัจจัยส่วนสาธารณสุข เป็นแรงผลักดันจากสาธารณสุขหรือเป็นความคาดหวังของประชาชน จึงทำให้ผู้นำที่ไม่เป็นทางการต้องทำตามความคาดหวังของประชาชน จึงยอมเป็นผู้นำที่มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข

พระครูสุนทรศีลวงค์ (นามสมมติ)^{๑๓} กล่าวว่า “ปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาการเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา คือปัจจัยภายในของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ปัจจัยภายในถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการนั้นจะต้องเลือกผู้นำที่มีปัจจัยภายใน ซึ่งประกอบไปด้วย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตอาสา อยู่ภายในจิตใจ เป็นผู้มีจิตอาสาต่อสาธารณะประโยชน์ ผู้นำที่มีปัจจัยเหล่านี้อยู่ในจิตใจซึ่งถือว่าเป็นคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา ถ้าบุคคลใดมีคุณธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจแล้ว บุคคลนั้นก็จะกลายเป็นคนดี เมื่อมีผู้นำที่เป็นคนดี ย่อมให้ความรู้ต่อการพัฒนาสังคมประเทศไปในทิศทางที่ดี

ผู้นำที่มีปัจจัยภายในเหล่านี้แล้ว จะเป็นเกาะป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา ปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบให้ปัจจัยภายในเปลี่ยนไปหรือเรียกว่าเสียงจากภายนอกที่จะมาปรับเปลี่ยนข้างในจากการเป็นคนดีให้กลายเป็นคนเลวนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมาก บุคคลที่มีปัจจัยที่ดีก็จะเป็นบุคคลที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองของจังหวัดขอนแก่น ผู้นำหรือผู้แทนในปัจจุบันนี้ที่เห็นชัดเจนก็ว่าบุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ไปเพราะปัจจัยภายนอกซึ่งปัจจัยภายนอกก็เนื่องมาจากสภาพของสังคมซึ่งสังคมในปัจจุบันนี้เป็นสังคมที่มีการแก่งแย่งแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันหรือเรียกว่าเป็นระบบการแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันสังคมอยู่ในยุคแข่งขันทางด้านวัตถุนิยม คนส่วนมากที่เห็นกันอยู่ในสังคมจะเอาวัตถุเป็นตัวชี้วัดความสุข ความสะดวก ความเจริญก้าวหน้า และความมั่งคั่ง และการพัฒนา เพราะฉะนั้นบุคคลใดที่มีทรัพย์สมบัติมากมาย ถือว่าบุคคลนั้นเป็นคนประสบความสำเร็จ ทำให้สังคมสังคมไทย ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับทรัพย์สินภายนอกมากกว่าทางด้านจิตใจ หรือให้ความสำคัญกับคุณค่าทางด้านจิตใจน้อยมาก เพราะฉะนั้น จึงมีการแข่งขันทางด้านวัตถุนิยม เมื่อมีการแข่งขันกันทางด้านวัตถุจึงเป็นเหตุนำไปสู่สังคมวุ่นวาย อย่างที่เราเห็นกันในยุคปัจจุบัน สังคมจึงเต็มไปด้วยความรุนแรง มีปัญหาตามมามากมาย ปัญหาการลักขโมย การฆ่ากัน การพุดเท็จ การประทุพถุติผิดในกาม ปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มาจากการสังคมนิยมวัตถุนิยมทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้การเมืองก็อิงวัตถุไปด้วย

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูสุนทรศีลวงค์ (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

นักการเมืองส่วนมากจึงใช้การเมืองเป็นฐานอำนาจหนึ่งที่จะก้าวไปสู่ความมั่งคั่ง การแข่งขันด้วยหรือการใช้อำนาจทางการเมืองสร้างทรัพย์สินให้กับตนเอง

เราจะเห็นได้ว่านักการเมือง ผู้นำที่ถูกเลือกเข้าไปเป็นผู้แทน ส่วนมากจะเป็นบุคคลที่มีเงินหรือมีทรัพย์สิน มีหน้ามีตาทางด้านสังคม คนที่มีหน้ามีตาทางด้านสังคมคือบุคคลที่มีเงินเป็นจำนวนมาก ส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถแต่ยากจน บุคคลนั้นก็จะได้ไม่ได้รับการเลือกตั้งหรือเลือกตั้งเข้าไปเป็นผู้แทน เพราะไม่มีเงินมาแจก การปกครองระบบประชาธิปไตยที่เลือกบุคคลที่มีอำนาจทางการเงิน เพราะมีเงินมากก็สามารถซื้อเสียง หรือแจกเงินเพื่อให้เขาเลือกตนเอง สิ่งที่เราเห็นอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน และบุคคลเหล่านี้เมื่อจ่ายเงินไปเป็นจำนวนมาก เมื่อเข้าไปเป็นผู้แทนก็ต้องเลือกทุนของตัวเองคืน โดยการคดโกงบ้าง โดยการใช้อำนาจในการค้าบ้าง ใช้อำนาจในการปกป้องธุรกิจของตนเองบ้าง หรือใช้อำนาจในการขยายธุรกิจของตนเองและพรรคพวกของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาธิปไตยไม่พัฒนา”

๒) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการด้านการเลือกพรรคการเมือง ส่วนใหญ่มาจากปัจจัยส่วนบุคคลมากกว่า ได้แก่ แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการขอระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้น ในการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นดีตามตนเอง

ส่วนรูปแบบการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะใช้รูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว สนทนาเป็นกลุ่มย่อย หรือแม้กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม

นายมิโชค สีสี่ (นามสมมติ)^{๑๔} กล่าวว่า “ผู้นำไม่เป็นทางการจะมีอยู่ ๒ ระดับ คือ ๑ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการระดับสูง ผู้นำในกลุ่มนี้เป็นผู้นำที่มีหน้ามีตาในสังคมและเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมือง ผู้นำระดับนี้เป็นผู้นำที่มีความมั่นคงทั้งในด้านสังคม และในด้านทรัพย์สินเงินทอง ผู้นำกลุ่มนี้จะเลือกสังกัดพรรคการเมืองที่ตนเองมีผลประโยชน์ร่วมเป็นหลัก และยึดการเมืองนั้น เพื่อตนเองจะได้ประโยชน์จากนักการเมืองกลุ่มดังกล่าว ส่วนผู้นำไม่เป็นทางการที่ยังไม่มีความมั่นคงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ผู้นำกลุ่มนี้ส่วนมากจะมีผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจ การเมืองพรรคการเมืองจึงเลือกตามกระแสเงินก็ว่าได้ ผู้นำในระดับนี้เปรียบเสมือนคนงานใครมาว่าจ้างก็จะรับงาน เช่นเดียวกันผู้นำไม่เป็นทางการส่วนมากก็จะ รับจ้างในการหาเสียงบ้าง ในการนำหาคคนเข้ารับฟังนโยบายบ้าง เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองบ้าง หาคคนไปประท้วงบ้าง เป็นต้น ถ้ารับเงินพรรคการเมืองใดมาก็จะทำตามนโยบายหรือคำสั่งที่ของพรรคการเมืองนั้น ผู้นำประเภทนี้เรียกว่าเป็นผู้รับจ้างก็ว่าได้ ถ้าพรรคการเมืองใดหรือกลุ่มนักการเมืองใดต้องการไปร่วมกิจกรรมหรือพาคนไปร่วมกิจกรรมใดๆ ก็จะได้รับเงินมาแล้วก็จะเอาเงินนั้นไปบริหารจัดการในการทำกิจกรรมทางการเมือง โดยการไปว่าจ้างผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม หรือจ้างให้ไปรับฟังนโยบาย แม้กระทั่งจ้างให้ลงคะแนนในการเลือกตั้ง \r\nรูปแบบการชักชวนหรือหาความรู้ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่จะนำพาบุคคลเข้ามาร่วมทางการเมืองเขาจะมุ่งไปยังบุคคล ๓ กลุ่ม คือ ๑ กลุ่มเพื่อน ๆ ๒ กลุ่มญาติพี่น้อง ๓ เครือข่าย เพราะง่ายต่อการเจรจาให้เข้ามาเป็นพรรคพวกของตนเอง ให้มาเข้าร่วมกิจกรรม และง่ายต่อการจ่ายเงิน ส่วนรูปแบบในการชักชวนให้

^{๑๔}นายมิโชค สีสี่ (นามสมมติ) ผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เข้าสังกัดหรือให้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น จะเป็นลักษณะการเข้าไปคุยตัวต่อตัว หรือเรียกว่า การเข้าไปตีสนิทหรือพูดชักนำแนะนำเสนอแนะในส่วนที่ตนเองต้องการโดยเอาเงินเป็นตัวล่อ โดยการ เสนอผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินการเข้าร่วมแต่ละครั้งแต่ละวัน หลายคนเห็นดีด้วยเพียงแค่ว่าไปร่วม กิจกรรมทางการเมืองเฉยๆ ก็ได้วันละสามร้อยบาท โดยไม่ต้องเหนื่อย ดีกว่าการไปรับจ้างรายวันๆ ละสามร้อยบาททำให้เหนื่อย แต่การไปร่วมกิจกรรมทางการเมืองไม่เหนื่อยซ้ำซ้ำเข้าก็เลี้ยงอย่างดี”

๓) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการด้านการรณรงค์หาเสียงผู้นำส่วนใหญ่มาจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการขอระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมือง และนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้น ในรณรงค์หาเสียงการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการ ปกครองพรรคการเมืองและนักการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นดีตามตนเอง

ส่วนรูปแบบการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและ นักการเมืองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะใช้รูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว เข้าหาตามบ้านที่ตนเองคิดว่า จะสามารถชักจูงได้โดยเฉพาะก่อนวันเลือกตั้งที่จะมาถึง ถ้าใครได้ติดตามหรือชักจูงถึงบ้านก็จะมี โอกาสให้เข้าเลือกตามที่ตนเองต้องการได้มาก สนทนาเป็นกลุ่มย่อย หรือแม้กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม

นายกกล้า ยอดคนสู้ (นามสมมติ)^{๑๕} กล่าวว่า รณรงค์หาเสียงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากใน ระบบประชาธิปไตยและการรณรงค์หาเสียงในระบบประชาธิปไตยของประเทศไทยนั้น ซึ่งต่างจาก ประเทศที่ปกครองโดยระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบอย่างสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การรณรงค์หา เสียงของพรรคการเมืองในประเทศไทย ในระบบการเลือกตั้งนั้นเป็นการหาเสียงโดยการตั้งเป้าหมายไว้ อย่างเดียวก็คือการชนะการเลือกตั้ง ทำอย่างไรก็ได้ขอให้ชนะในการเลือกตั้ง ส่วนชัยชนะที่ได้มานั้นจะ ได้มาโดยวิธีการใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการใส่ร้ายผู้อื่นหรือฝ่ายตรงข้ามที่ตนเองคิดว่าจะมาเป็นคู่แข่ง ของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ในการเสียงก็จะเป็นการใส่ร้ายฝ่ายตรงข้ามและยกความดีของตนเอง ถ้าพูด เป็นภาษาชาวบ้านเรียกว่าสาดโครนใส่กัน บางครั้งถึงจะเป็นการสร้างสถานการณ์ขึ้นมาเอง แล้วก็โยน ความผิดให้กับฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเราจะเห็นบ่อยในสังคมไทยในการหาเสียงเลือกตั้ง

รูปแบบการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของประเทศไทย โดยเฉพาะการรณรงค์หาเสียงในการ เลือกตั้งในจังหวัดขอนแก่น จะเป็นการต่อสู้กันอย่างหนัก เพราะเป็นจังหวัดใหญ่และมีสมาชิก ผู้แทนราษฎรจำนวนมาก และประชาชนก็มากถ้าใครได้เป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่นแล้ว ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางด้านการเมือง ทางด้านทรัพย์สินเงินทอง เพราะฉะนั้นทุกคนก็ อยากจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น นักการเมืองแต่ละพรรคจึงมีการต่อสู้แย่งชิง อำนาจเพื่อตนเองจะชนะในการเลือกตั้ง ซึ่งเราจะเห็นตามหนังสือพิมพ์ ข่าวทางโทรทัศน์ เป็นต้น ว่ามี การฆ่าหวัคะแนนบ้าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบ่อยในจังหวัดขอนแก่น ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก ๒ สาเหตุ ด้วยกันคือประการที่ ๑ หวัคะแนนหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการรับเงินจากพรรคการเมืองใดพรรค การเมืองหนึ่งไปแล้ว พร้อมกับขอตกลงจะหาเสียงและจะให้ชนะเลิศในการเลือกตั้ง หรือจะได้คะแนน เสียงตามที่ตกลงกันไว้ แล้วผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็ไม่สามารถที่จะทำตามขอตกลงกันไว้จึงเป็นเหตุใน การนำไปสู่การฆ่าหวัคะแนน

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายกกล้า ยอดคนสู้ (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

การฆ่าหัวคะแนนหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการอีกประการหนึ่ง คือเป็นผู้นำที่มีความรู้ เป็นคนเก่งและเป็นผู้ที่มีความสามารถในการชักชวน หรือโน้มน้าวชักจูงบุคคลให้เขาพรรคการเมือง หรือให้เลือกตั้งตามเจตนารมณ์ของตนเองได้ ฝ่ายตรงข้ามเห็นว่าถ้าไม่ฆ่าผู้นำคนนี้ทิ้งหรือปล่อยให้ เป็นหัวคะแนนให้กับพรรคการเมืองซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับตนเองแล้ว ตนเองจะแพ้ในการเลือกตั้ง เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฆ่าบุคคลนั้นทิ้ง ส่วนรูปแบบในการหาเสียงของผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะเป็นการชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางด้านการเมือง การเข้าไปชักชวนคนให้เข้าฟังรับนโยบายโดยใช้เงินในการว่าจ้าง ส่วนโค้งสุดท้ายของการเลือกตั้ง โดยเฉพาะคืนสุดท้ายก่อนการเลือกตั้ง ผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็จะประเมินผู้ที่จะไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งว่าจะเลือกลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองของตนเองแนะนำหรือไม่ ถ้าไม่มั่นใจใครก็จะเข้าไปพบส่วนตัวในคืนก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่าคืนหมาหอน โดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ โดยเฉพาะที่สำคัญก็คือการว่าจ้างให้ลงคะแนนนั้นเองซึ่ง ในอดีตที่ผ่านมาการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ในจังหวัดขอนแก่นถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงมากที่สุดจังหวัดหนึ่งก็ว่าได้ จนมีสโลแกนที่กล่าวไว้ว่า “เงินไม่มากก็ไม่เป็น” เพราะวาทะคนภาคอีสานถ้ารับเงินใครมาแล้วก็จะเลือกให้กับพรรคการเมืองนั้นๆ เพราะเป็นคนที่มีมีใจซื่อสัตย์ คือรับเงินมาแล้วต้องตอบแทนเขาโดยการลงคะแนนให้เขา ถ้าไม่ลงคะแนนให้เขาก็จะเกิดบาป เพราะตัวเองได้รับเงินและรับปากเขาแล้วว่าจะลงคะแนนให้

๔) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการในจังหวัดขอนแก่นในการเลือกตั้ง ผู้นำส่วนใหญ่มาจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการขอระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้น ในเลือกตั้งผู้นำจะชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นดีตามตนเอง ดังที่ นายกล้า ยอดคนสู (นามสมมติ) กล่าวว่า^{๑๖} “การรณรงค์หาเสียงนั้นการโน้มน้าวจิตใจโดยเฉพาะการเข้าไปพูดคุยกันหรือที่เรียกกันว่าไปเคาะประตูบ้านคุยกันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากในการเลือกตั้งในอดีตที่ผ่านมา ผู้นำไม่เป็นทางการจึงมีบทบาทต่อการตัดสินใจของประชาชนในการที่จะเลือกใคร ดังนั้น พรรคการเมืองจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องซื้อหัวคะแนน ถ้าพรรคการเมืองใดมีหัวคะแนนมากพรรคนั้นจะชนะการเลือกตั้ง”

หัวใจของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็คือการเลือกตั้ง ถ้าเราวางรากฐานการเลือกตั้งที่ถูกต้องก็จะนำไปสู่ขบวนการพัฒนาประเทศไทยอย่างถูกต้องเพราะประชาธิปไตย คือการวางพื้นฐานของประชาชน เพราะว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นการปกครองเป็นการปกครองโดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนทุกคนไม่สามารถที่จะเข้าไปออกเสียงในสภาได้ เพราะฉะนั้นจำเป็นที่จะต้องเลือกผู้แทนหรือตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นในสภาในการบริหารประเทศ ในการออกกฎหมาย ในการควบคุมดูแลความยุติธรรมทางด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาของประชาชน ถ้าประชาชนเข้าใจในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และเลือกบุคคลที่ถูกต้องตามระบบประชาธิปไตย โดยไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายกล้า ยอดคนสู (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

โดยการเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละพร้อมที่จะไปทำหน้าที่แทนประชาชนทั้งประเทศ เพื่อดูแลผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเป็นหลัก

การปกครองระบอบประชาธิปไตย การเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน ในการเลือกผู้แทนในจังหวัดขอนแก่นก็จะมีหลายระดับ เริ่มจากการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นคือการเลือกผู้แทนเข้าไปเป็นผู้บริหารส่วนท้องถิ่น เช่น การเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อเขาไปทำหน้าที่บริหารในตำบล บางแห่งก็จะเป็นนายกเทศบาล หรือนายกเทศมนตรีตามลำดับความน้อยใหญ่ของพื้นที่การปกครอง ถ้าสูงขึ้นมาก็จะเป็นการเลือกตั้งในผู้แทนในระดับอำเภอ สูงขึ้นมาก็จะเป็นการเลือกสมาชิกสภาจังหวัด (สจ.) ระดับสูงคือการเลือกผู้แทนราษฎรเข้า(ส.ส.) เข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชนในการบริหารประเทศ

ส่วนรูปแบบการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกตั้งตามระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองของผู้ที่ไม่เป็นทางการก็จะใช้รูปแบบการสนทนาวัดต่อตัว เข้าหาตามบ้านที่ตนเองคิดว่าจะสามารถชักจูงได้โดยเฉพาะก่อนวันเลือกตั้งที่จะมาถึง ถ้าใครได้ติดตามถึงบ้านก็จะมีโอกาสให้เข้าเลือกตั้งตามที่ตนเองต้องการได้มาก และที่สำคัญคือการใช้เงินในการซื้อเสียง ถ้าพรรคการเมืองใดมีเงินมากโอกาสที่จะได้รับการเลือกตั้งก็จะมีมาก ซึ่งประชาชนในจังหวัดขอนแก่นส่วนหนึ่งยังคิดถึงระบบบุญคุณหรือที่เรียกว่าบาปบุญ คือเมื่อรับเงินเขามาแล้วจะซื่อสัตย์ต่อผู้ให้เงินคือต้องลงคะแนนเลือกผู้ที่ให้เงิน หรืออีกพวกหนึ่งก็มีแนวคิดว่าเลือกพรรคการเมืองไหนก็ไม่ทำให้ชีวิตตนเองดีขึ้น ไม่ว่าจะเลือกระบบไหน เลือกใครเป็นรัฐบาลหรือผู้บริหาร ชีวิตตนเองและครอบครัวตนเองยังเหมือนเดิม ดังนั้นจึงมีแนวคิดที่ว่า เอาเงินดีกว่า ถ้าใครให้เงินมากก็เหลือคนนั้น หรือถ้าใครให้เงินมากกว่าก็ลงคะแนนให้คนนั้น จนมีวาทกรรมทางการเมืองหนึ่งว่า “เงินไม่มากไม่เป็น”

๔.๓ บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้ที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

ผู้ที่ไม่เป็นทางการที่พึงประสงค์ คือเป็นผู้ที่มีความสามารถ ในการเป็นผู้ นำ เช่น มีความรู้ มีคุณธรรม มีความสามารถรอบด้าน หรือมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมแล้ว ย่อมทำให้งานสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ที่ทำหน้าที่ผู้นำนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งจะต้องศึกษาทักษะต่างๆ ในการเป็นผู้ นำ การที่จะเป็นผู้ นำที่ดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ใช่เรื่องยาก หากผู้นำมีคุณธรรม มีความสามารถ มีทักษะ และประสบการณ์สามารถพัฒนาการเมืองการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต้องอาศัยผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่เป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม ซึ่งปัจจัยที่ไม่เป็นทางการเป็นกลุ่มหรือองค์การที่เกิดจากการรวมตัวของปัจเจกบุคคลโดยอาศัยพื้นฐานทางด้านผลประโยชน์และสายสัมพันธ์ความเป็นเพื่อน ลักษณะของความสัมพันธ์ภายในจึงไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่แน่นอน สรุป บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้ที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีอยู่ ๔ ด้านด้วยกันดังนี้

๔.๓.๑ การให้ความรู้ทางการเมือง การเมืองเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับประเทศที่อยู่ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และประชาชนทุกคนจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระบบการปกครอง ถ้าประชาชนมีความรู้จะทำให้การเมืองการปกครองขับเคลื่อนประเทศให้ไปสู่จุดมุ่งหมายของประเทศและจะทำให้ประเทศมีความเจริญ เมื่อใดประชาชนให้ความร่วมมือและมีความรู้ทางการเมืองการปกครองจะทำให้ระบบการบริหารประเทศขับเคลื่อนไปด้วยดี เมื่อเป็นเช่นนี้

ผู้นำประเทศจึงมีระบบการให้การศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในสถาบันการศึกษาโดยการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กหรือให้กับนักเรียนตามวัยหรือตามระดับของการศึกษา สำหรับการศึกษาระดับสูงคือการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็จะมีการเปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรการเมืองการปกครอง เพื่อให้องค์ความรู้สำหรับประชาชน หรือมีสถาบันทางการเมืองที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยตรงซึ่งเป็นการให้ความรู้อย่างเป็นทางการ

การให้ความรู้ทางการเมือง ผู้นำต้องคำนึงถึงพื้นฐานของผู้รับโดยเฉพาะด้านวุฒิภาวะ เพราะบุคคลที่ยังมีอายุน้อยหรือยังอยู่ในช่วงวัยรุ่น ต้องให้ความรู้ที่ถูกต้องและไม่มีอคติต่อนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม เพราะบุคคลที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น วุฒิภาวะในการตัดสินใจ เขาจะตัดสินใจอย่างฉับพลันหรือเรียกว่าเป็นการตัดสินใจด้วยอารมณ์ ส่วนมากแล้วไม่มีการไตร่ตรองก่อน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในวัยนี้ถ้าให้ความรู้หรือให้แนวคิดในทางที่ผิดหรือปลุกฝังในทางที่ผิดบุคคลเหล่านี้ก็จะรับสิ่งที่ผิดเข้าไปอยู่ในสมอง และจะเป็นการกระทำทางการเมืองที่แสดงออกทางด้านการเมืองที่ผิด สำหรับบุคคลที่อยู่ในวัยนี้ถ้าเขารักใคร่ ชอบใคร่เขาจะถือเป็นแบบอย่าง และคนที่อยู่ในวัยนี้น้อยคนที่จะพิจารณาและใช้เหตุผล บุคคลกลุ่มนี้ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยไม่กลัวตาย ถ้าใช้เขาเป็นแนวหน้าบุคคลเหล่านี้ก็จะเป็นการกำลังสำคัญมากทางด้านการเมือง โดยเฉพาะในการต่อสู้ในการใช้กำลังเพราะบุคคลอยู่ในวัยนี้ก็จะถนัดและชอบใช้กำลัง ขาดผู้นำไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีกรอบในการกระทำที่ชัดเจนแล้วการเข้าไปร่วมกิจกรรมทางด้านการเมืองโดยเฉพาะการร่วมการประท้วงหรือการชุมนุมที่มีความรุนแรงต่อผู้นำที่ไม่มีสิทธิ์ทำหรือไม่มีความยุติธรรมก็จะปลุกฝังบุคคลที่อยู่ในวัยนี้ให้เกลียดฝ่ายตรงข้ามหรือนักการเมืองที่ตนเองไม่ชอบและขอให้บุคคลเหล่านี้ไปทำลายหรือสร้างสถานการณ์ต่างๆ ทางด้านการเมืองอย่างที่พบเห็นอยู่บ่อยๆ ในสังคมไทย เช่น การสร้างสถานการณ์ขึ้นมาเพื่อให้ตัวเองได้เปรียบทางด้านการเมืองเท่านั้น โดยไม่คิดถึงประโยชน์ของประเทศชาติของสังคมของส่วนรวมแต่คิดเห็นอย่างเดียวก็คือประโยชน์ของตนเพื่อที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้ทางการเมืองเท่านั้น

อีกประการหนึ่ง การให้ความรู้ทางการเมืองถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของผู้นำไม่เป็นทางการ ในการให้ความรู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ ซึ่งวิชาดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นวิชา รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ หรือนิติศาสตร์ แต่เป็นการให้ความรู้นอกห้องเรียนโดยมีคนที่คอยแนะนำในการให้ความรู้ตามสถานที่ต่างไม่ว่าจะเป็นวงสนทนาหรือการจับกลุ่มโดยมีผู้นำที่เกิดจากการยอมรับกันในหมู่คณะหรือในวงพรรคพวก จึงทำให้เกิดมีผู้นำทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ สำหรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการต้องเป็นผู้ที่มีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยตรง ในการให้ความรู้ในทางการเมืองที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่จำเป็นต้องมีข้อมูลข่าวสารและมีความรู้ เพื่อการมีส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ทางการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการลงเลือกตั้งในทางการเมืองส่วนท้องถิ่น การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ กลายเป็นคนมีความรู้และทักษะทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่แม้จะมีการศึกษาระดับสูงกว่าตนก็ตาม

การสนทนาในวงชุมชน เกี่ยวกับประชาธิปไตยและปัญหาบ้านเมือง เป็นการจับกลุ่มคุยกันเกี่ยวกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ที่ตนเองถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทางการเมือง โดยการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นตามโอกาสที่ได้มีเวลาพบปะกันก็เป็นโอกาสในการพัฒนา

สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองได้อย่างดี ดังที่ นางสิริ แก้วกล้า (นามสมมติ)^{๑๗} ผู้นำกลุ่มสตรี กล่าวว่ “ การพูดคุยกันเกี่ยวกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง จะทำให้เรามองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาสังคมโดยเฉพาะสังคมท้องถิ่น เศรษฐกิจเราก็จะเห็นช่องทางการทำงานหาเงิน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้การพูดคุยกันยังเป็นการสร้างกำลังใจให้กันและกันด้วย ณ ปัจจุบันก็ลายมมิตรเริ่มหายไปจากสังคมไทย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าสังคมไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านวัตถุมากเกินไป ทำให้คนชิงดีชิงเด่นกันทางด้านวัตถุ จนกระทั่งนำไปสู่การฆ่าฟันกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าเราลืมนพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นเหตุให้คนไทยห่างเหินศีลธรรม จนมีคำกว่าว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ป่วยทางจิต ถ้าอยากจะให้สังคมไทยเกิดความสงบสุขต้องพัฒนาวัตถุกับจิตใจไปพร้อมๆกัน ให้เกิดความสมดุลกัน ”

๔.๓.๒ การเสนอเลือกพรรคการเมือง ในอดีตที่ผ่านมาการเลือกพรรคการเมือง ประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชนบทมีความเชื่อว่า การเลือกพรรคการเมืองเป็นการเลือกที่ไม่ได้ผลทางการเมืองการปกครอง นั่นก็หมายความว่า การเลือกพรรคการเมืองไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองได้เท่ากับการเลือกที่ตัวบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนจะเลือกตัวบุคคลเป็นอันดับแรก ดังนั้น ประชาชนในจังหวัดขอนแก่นจึงให้ความสำคัญกับนักการเมืองมากกว่า การเลือกพรรค จึงตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่ตนเองคุ้นเคยหรือที่ตนเองรู้จักหรือนักการเมืองที่เคยช่วยเหลือตนเองมากกว่าจะคำนึงถึงพรรคการเมือง

นายพล คนสู้ (นามสมมติ)^{๑๘} อธิบายว่า “ การเลือกพรรคการเมืองจะแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ผู้ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ประชาชน) ผู้ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ ปัจจุบันนี้โดยเฉพาะประชาชนในจังหวัดขอนแก่น อันดับแรกผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งก็จะนึกถึงพรรคการเมืองเป็นอันดับแรก เพราะเขาเชื่อว่าการเลือกพรรคการเมืองถ้าพรรคใดได้สมาชิกผู้แทนราษฎรมาก หรือพรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมาก พรรคฯ นั้นจะได้เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล และเมื่อพรรคการเมืองที่ตัวเองชื่นชอบเข้าไปเป็นฝ่ายรัฐบาลก็จะสามารถนำประโยชน์มาสู่ตนเอง

ประชาชนจังหวัดขอนแก่นเวลาไปเลือกตั้งจะการเลือกพรรคการเมืองเป็นหลัก แนวคิดการเลือกพรรคการเมืองเป็นหลักการเปลี่ยนทัศนคติเมื่อครั้งที่นายกทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะว่า นายกทักษิณ ชินวัตร ได้มองเห็นความสำคัญของประชาชนในภาคอีสาน คนภาคอีสานส่วนมากเป็นเกษตรกร และในทัศนะของนายกทักษิณ การพัฒนาประเทศต้องพัฒนาที่รากหญ้า เมื่อท่านนายกทักษิณ ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี ท่านก็ลงมาพัฒนาเกษตรกร โดยการให้กองทุนหมู่บ้านเรียกว่ากองทุนหมู่บ้านละล้าน และท่านให้ความสำคัญกับสินค้าทางการเกษตร สมัยนายกทักษิณ เป็นนายกรัฐมนตรี สินค้าทางการเกษตรก็จะมีราคาสูง ทำให้ประชาชนหรือเกษตรกรอยู่ดีกินดี หรือแม้กระทั่งแม่ค้าที่เป็นแม่ค้าหลายวันก็ได้รับผลประโยชน์ไปด้วย เพราะระบบเศรษฐกิจมีการหมุนเวียน มีการเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศ และมีการส่งสินค้าเกษตรออกไปยัง

^{๑๗}สัมภาษณ์ นางสิริ แก้วกล้า (นามสมมติ) ผู้นำกลุ่มสตรี เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

^{๑๘}สัมภาษณ์ นายพล คนสู้ (นามสมมติ) แกนนำเสื้อแดง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม

ต่างประเทศมากมาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ประชาชนจังหวัดขอนแก่นจึงเชื่อว่า ถ้าพรรคไทยรักไทยได้เข้าไปเป็นรัฐบาล ประชาชนก็เชื่อว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยจะกลับมาดีอีกครั้ง เหมือนครั้งที่นายกทักษิณ และนายอภิรักษ์ ชินวัตร เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนเห็นความสำคัญของพรรคการเมืองดีกว่าที่จะไปเลือกตัวนักการเมือง

การเลือกพรรคเป็นอันดับแรก นายกทักษิณ ชินวัตร ได้วางรากฐานทางความคิดถ้าใครมาเป็นหัวหน้าพรรคแทน นายกทักษิณ ชินวัตร บุคคลนั้นก็จะได้ความไว้วางใจ ความเชื่อถือจากประชาชนในจังหวัดขอนแก่น อย่างยกตัวอย่างเช่น หลังจากนายกทักษิณ ชินวัตร ถูกยึดอำนาจ ก็จะเป็นสมชาย วงศ์สวัสดิ์ สมัครสุนทรเวช และนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ล้วนแล้วแต่ได้รับความไว้วางใจทั้งสิ้น ณ ปัจจุบันนี้พรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคไทยรักไทย กำลังฟอร์มทีม ในดาร์คัดเลือกหัวหน้าพรรค และการจัดสรร นักการเมืองเอลงรับสมัครการเลือกตั้งในเขตต่างๆ ซึ่งกระแสหัวหน้าพรรคที่มาแรง คือสุदारตัน เกยุราพันธุ์ ถึงแม้ว่าจะใครจะมาเป็นหัวหน้าพรรคส่วนประชาชนก็จะเลือกเหมือนเดิม”

เมื่อประชาชนจังหวัดขอนแก่นเลือกพรรคเป็นหลัก ผู้ที่จะเป็นนักการเมืองก็ต้องเลือกพรรคการเมืองที่ประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ให้ความนิยม ส่วนความนิยมของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ก็คือพรรคไทยรักไทย เพราะฉะนั้น นักการเมืองส่วนใหญ่ก็จะมุ่งไปที่พรรคไทยรักไทย บางครั้งก็ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากในการที่จะซื้อที่นั่งเข้าพรรค เพื่อให้ตัวเองได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้แทนพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น ตั้งแต่สมัยนายก ทักษิณ ชินวัตร เป็นต้นมาผู้ที่ลงสมัครการเลือกตั้งจะเป็นหน้าเก่าหรือหน้าใหม่ อายุจะมากหรือน้อย การศึกษาจะสูงหรือต่ำอย่างไรก็ตาม ประชาชนก็จะเลือกเพราะเขาเชื่อว่าพาก็จะพาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำหน้าที่เป็นนักการเมืองที่ดีไปเอง สำหรับนักการเมืองก็จะมีการแข่งขันชิงดีชิงเด่น เพื่อให้ตัวเองได้โอกาสเข้าสู่พรรคการเมืองพรรคไทยรักไทย เพื่อจะให้ตนเองได้รับการจัดสรรที่นั่งลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร ของเขตใดเขตหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น

บางครั้งประชาชนก็เกิดปัญหาทางการเมือง คือนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบไปลงสังกัดพรรคการเมืองที่ตนเองไม่ชอบ ถ้าประชาชนเจอกรณีนี้ประชาชนส่วนใหญ่จะเลือกเฉพาะนักการเมือง แต่จะไม่เลือกพรรคการเมือง ส่วนการเลือกพรรคจะไปลงเสียงกับพรรคที่ตนเองชื่นชอบทั้งๆ ที่ไม่มีนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบอยู่เลย ประชาชนบางคนเลือกเฉพาะนักการเมืองแต่ไม่เลือกพรรคการเมืองเลย แต่บางครั้งพฤติกรรมทางการเมืองก็ขัดกัน คือเลือกนักการเมืองที่สังกัดพรรคหนึ่ง แต่พอเลือกพรรคก็จะไปเลือกพรรคอื่นที่ตนเองชอบ

ณ ปัจจุบันนี้ประชาชนได้มีการตื่นตัวในระบบการเมืองการปกครองเพราะทุกวันนี้การเมืองการปกครองมีผลต่อการดำรงชีวิต และที่สำคัญประชาชนรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้ประชาชนมีการตื่นตัวเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และให้ความสนใจเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะยุค คสช. ที่รัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง เป็นรัฐบาลที่ได้อำนาจมาจากการยึดอำนาจโดยทหาร และใช้อำนาจเผด็จการในการปกครองประเทศทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองขาดสิทธิและเสรีภาพในหลายๆ ด้านในการดำเนินชีวิต เป็นยุคที่ระบบเศรษฐกิจตกต่ำ อะไรก็แพง ยุค คสช. เป็นยุคที่มีการปิดกั้นหรือปิดบังข้อมูลข่าวสารที่ปิดบังข้อมูลข่าวสารก็เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง แต่ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสารจึงทำให้ข้อมูลต่างๆ นั้นเข้าถึงได้ง่ายทำให้ประชาชนได้รับการ

ปกครองมีผลต่อการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านสิทธิและเสรีภาพ หรือด้านเศรษฐกิจ ประชาชนจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นว่า เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่การปกครองในระบบประชาธิปไตยได้สมบูรณ์ขั้นแต่เมื่อมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ประชาชนที่มีความรู้ทางการเมือง หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีการพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

ดังนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างไรบ้าง ซึ่งผู้นำที่ไม่เป็นทางการเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งผู้นำชุมชนมีส่วนในการชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชนในการเลือกพรรคการเมือง

การเลือกพรรคการเมืองและการให้ความร่วมกับพรรคการเมืองในด้านต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงาน การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและให้ความร่วมมือและเต็มใจปฏิบัติสิทธิหน้าที่ทางการเมืองในทางที่ถูกต้อง จะต้องมีผู้นำที่เอาใจใส่ความเคารพนับถือทั้งในด้านความรู้และความประพฤติ ดังที่ พระมหาสุทิน สุทธิญาณ (นามสมมติ) ^{๑๙} กล่าวว่า “ชุมชนจะให้ความร่วมมือกับพรรคการเมือง โดยยอมรับในการรับฟังการชี้แจงนโยบายจากนักการเมืองส่วนใหญ่ชุมชนให้ความสนใจในเรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับบ้านเมือง เพราะประชาชนคิดว่าการเมืองไม่ใช่ปัญหาเรื่องปากเรื่องท้องของตนเอง”

๔.๓.๓ การรณรงค์หาเสียง การรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองทุกวันนี้จะเป็นการใช้กลยุทธ์ เทคนิค และวิธีการในการเอาชนะคู่แข่งหรือฝ่ายตรงข้ามโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม ขอให้ตนเองชนะเท่านั้นก็พอ บางครั้งก็เป็นการปิดเบี่ยงข้อมูลฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นการให้ข้อมูลที่เบี่ยงเพื่อหวังให้ตนเองชนะในการเลือกตั้ง จนมีวาทะกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงว่า “เป็นการสาดโคลนใส่กัน” นั่นก็หมายถึงต่างฝ่ายต่างให้ร้ายหรือใส่ร้ายซึ่งกันและกันเพื่อลดความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นเป็นการขาดคุณธรรมจริยธรรมในการรณรงค์หาเสียงตามระบบประชาธิปไตยเพราะจะทำให้ประชาชนเข้าใจผิด

การรณรงค์หาเสียง ผู้นำไม่เป็นทางการในฐานะผู้นำชุมชน ต้องทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน การติดประกาศป้ายรณรงค์ทางการเมือง การเชิญชวนให้ออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเลือกตั้ง ผู้นำชุมชนมีการพบปะพูดคุยกับชาวบ้านโดยให้คำแนะนำเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองบริหารบ้านเมือง การรวมกลุ่มเดินรณรงค์หาเสียงไปในที่ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณาการเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนนั้น เพื่อมาบริหารงานทำหน้าที่จะต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เห็นแก่ผลประโยชน์หรือสินจ้างรางวัลใดๆ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ ทำความเข้าใจในการเลือกตั้งและมีการติดประกาศให้ประชาชนทราบก่อนการเลือกตั้งไว้ล่วงหน้า การจัดประชุมในหมู่บ้านโดยผู้นำชุมชนแจ้งให้ที่ประชุมทราบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง การรณรงค์หาเสียงผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนในการประกาศหรือเดินสายหาเสียงในเขตชุมชน มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบล่วงหน้า และมุ่งเน้นในเรื่องใช้สิทธิของตนโดยสุจริต

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระมหาสุทิน สุทธิญาณ (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๐.

ผู้นำไม่เป็นทางการต้องเป็นผู้ที่แนะนำหรือนำพาชุมชนการณรงค์เลือกตั้งสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน การติดประกาศป้ายรณรงค์ทางการเมือง การเชิญชวนให้ออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเลือกตั้ง ดังที่ พระครูสมุห์สุทธิรักษ์ รกขิตจิตโต (นามสมมติ) ^{๒๐} กล่าวว่า “ผู้นำชุมชนมีการพบปะพูดคุยกับชาวบ้านโดยให้คำแนะนำเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองบริหารบ้านเมือง การรวมกลุ่มเดินรณรงค์หาเสียงไปในที่ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณา” พระครูสุนทรศีลวงค์ (นามสมมติ) ^{๒๑} ได้กล่าวถึงหลักการเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นผู้แทนในการบริหารบ้านเมืองไว้อย่างน่าสนใจว่า “การเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในบริหารบ้านเมือง ต้องเลือกคนเก่ง คนดี มีศีลธรรม นั่นก็หมายความว่าบุคคลนั้นจะต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เห็นแก่ผลประโยชน์หรือสินจ้างรางวัลใดๆ แต่เป็นคนทำงานโดยการยึดเอาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก”

๔.๓.๔ การเลือกตั้ง เป็นการไปใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่จะเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นหรือเลือกตั้งในระดับประเทศคือการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถือว่าเป็นการไปใช้สิทธิที่ต้องทำตามหลักประชาธิปไตย ในการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับไหนก็ตามผู้นำที่ไม่เป็นทางการถือว่าเป็นส่วนสำคัญมากในการที่จะให้ความช่วยเหลือในทางการเมืองจังหวัดขอนแก่น หรือเป็นการพัฒนาการเมืองให้ดีขึ้น โดยการนำพาประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง อย่างเช่น การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งควรเป็นคนในท้องถิ่น แนวทางคือการไม่โจมตีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในระหว่างการหาเสียงและเสนอนโยบายให้ประชาชนได้พิจารณาเป็นการริเริ่มแนวทางการเมืองที่เป็นไปในทิศทางที่ดี

ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนต้องเริ่มต้นจากการรณรงค์ในการเลือกตั้ง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัว มีความคิดเห็นที่ถูกต้องทางการเมือง แล้วประชาชนจะเห็นความสำคัญของการออกไปใช้สิทธิของตนเองในเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารบ้านเมือง นำนโยบายจากรัฐบาลมาประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและให้ยึดถือปฏิบัติตามในวันเลือกตั้งจะต้องตรวจความเรียบร้อยของชุมชนทั้งกลางวันและตอนกลางคืนอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้คนที่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงได้กระทำการใดๆ การออกนโยบายในการพัฒนาร่วมกันเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและให้ความสำคัญกับลูกบ้านเป็นสำคัญ การสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีนโยบายโดยประกาศไม่ให้ซื้อสิทธิ์ขายเสียงในชุมชน และห้ามทำลายป้ายประชาสัมพันธ์ทางการเมืองและแนะนำให้ประชาชนใช้สติปัญญาพิจารณาคุณสมบัติของผู้ลงเลือกตั้งเพื่อเลือกคนดีเข้าบริหารบ้านเมือง

ดังนั้นสภาพปัญหาและการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชนและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้นำชุมชนมีส่วนในการชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชนไปใช้สิทธิใน

^{๒๐}สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สุทธิรักษ์ รกขิตจิตโต (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระครูสุนทรศีลวงค์ (นามสมมติ) เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

การเลือกตั้งและให้ความร่วมมือทางการเมือง การณรงค้ในการเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการกำหนดนโยบายทางการเมือง

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการในการพัฒนาการเมือง การปกครองจังหวัดขอนแก่นซึ่งสามารถสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

๑. สภาพการเมืองในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประชาชน ณ ปัจจุบันนี้ประชาชนมีความรู้ ทางด้านการเมืองการปกครองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะประชาชนในจังหวัดขอนแก่น เห็นว่าระบบการ ปกครองแบบประชาธิปไตยโดยพระมหากษัตริย์เป็นประมุขซึ่งเป็นการปกครองที่ดี และเหมาะสม สำหรับการปกครองของประเทศไทย เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนในจังหวัดขอนแก่นจึงยืนยันยืนยันที่จะให้มี ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่ให้เผด็จการเข้ามาแทรกแซงฯ

ดังที่เห็นได้เจนในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคเผด็จการ ซึ่งประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ได้พยายามที่ จะรวมตัวกันต่อต้านและต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตย ผู้ที่เป็นแกนนำก็ต้องนำพาประชาชนใน ทิศทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนถึงจะเอาด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าปัจจุบัน นี้การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ฝังรากลึกลงไปในชีวิตวิถีญาณหรือความรู้สึกนึกคิดของ คนในจังหวัดขอนแก่นแล้ว

สำหรับการตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองนั้นก็มีคนจำนวนมากที่มีความเห็นว่าการเมืองที่ จะมาช่วยเหลือเขาในการดำเนินการทำมาหากินเท่าที่ผ่านามีแต่ท่านทักษิณ ชินวัตร ที่เป็นผู้นำรัฐบาล แล้วสามารถช่วยเหลือคนยากคนจนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการเมืองที่ยึดนโยบายแบบทักษิณ ชิน วัตร จึงเป็นระบบที่ดีที่สุดสำหรับประชาชนในจังหวัดขอนแก่น เพราะเขาเชื่อว่าพรรคของทักษิณเป็น พักที่ดูแลความสุขทุกข์ของประชาชนหรือในระบบช่วยเหลือประชาชนในระดับรากหญ้าที่แท้จริง ประชาชนที่หาเช้ากินค่ำซึ่งเมื่อเลือกพรรคนี้เข้าไปแล้ว และเมื่อใดพรรคนี้ได้เป็นรัฐบาลจะมีผลต่อการ ดำเนินชีวิตของเขาได้อย่างชัดเจนคือทำให้คุณภาพชีวิตของเขาดีขึ้น

ยังมีประชาชนในจังหวัดขอนแก่นอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นคนกลุ่มน้อยแต่คนนี้เป็นกลุ่มที่ ครอบครองเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่น และคนกลุ่มนี้ถือว่าเป็นคนที่อยู่ในระดับกลางขึ้นไป หรือที่เรียกว่า ชนชั้นพ่อค้าคนกลางขึ้นไปถึงระดับสูง (เศรษฐี) ซึ่งมีคนกลุ่มนี้จะเป็นคนที่เห็นตรงข้ามกับกลุ่มสีแดง ประชาชนกลุ่มนี้จะไม่ชอบระบบการการเมืองการปกครองของทักษิณ เพราะนโยบายของทักษิณเห็น แก่ประโยชน์ของรากหญ้า จะทำให้คนกลุ่มชนชั้นพ่อค้าคนกลางขึ้นไปเสียผลประโยชน์เพราะนโยบาย ของพรรคจะเน้นไปที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในระบบรากหญ้าแต่ไม่ได้แต่มุ่งกับผลประโยชน์กำไร ของชนชั้นกลางและชั้นสูง เพราะฉะนั้นกลุ่มนี้จะเสียผลประโยชน์จึงทำให้กลุ่มนี้ไม่ชอบพรรคการเมือง ของทักษิณ

กลุ่มนี้จะชอบพรรคการเมืองการปกครองของพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ เป็นแกนนำของสีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นกลางขึ้นไป เพราะพรรคประชาธิปัตย์มีนโยบายที่ เน้นไปชนชั้นกลางและชั้นสูง เพราะฉะนั้นคนกลุ่มนี้จึงชอบการเมืองในระบบชนชั้นกลาง กลุ่ม การเมืองที่มีสัญลักษณ์สีเหลืองในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งกลุ่มนี้เรียกตนเองว่ากลุ่มพันธมิตรหรือกลุ่มเสื้อสี เหลือง ถ้ากลุ่มการเมืองกลุ่มพันธมิตรได้เป็นฝ่ายรัฐบาลก็จะสามารถให้คนและเป็นประโยชน์ต่อการ

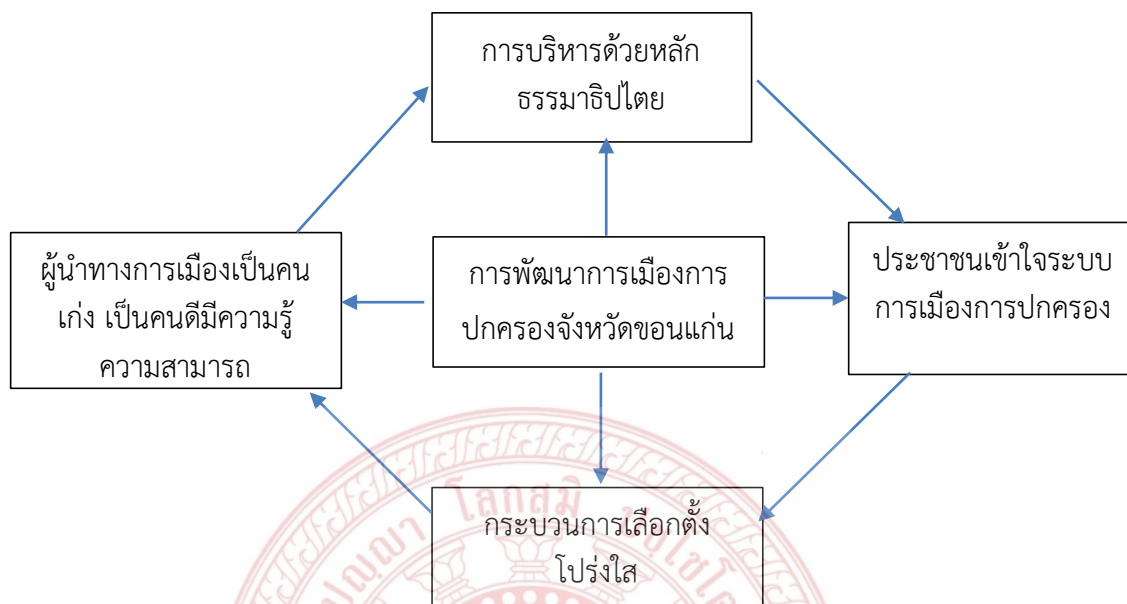
ดำเนินชีวิตทำให้ชีวิตการทำงานเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะกลุ่มนักธุรกิจ ซึ่งเป็นชนชั้นในระดับกลางหรือเรียกว่าพ่อค้าคนกลาง เพราะนักการเมืองกลุ่มนี้เมื่อเข้าไปเป็นรัฐบาล ผู้ที่ได้รับประโยชน์คือชนชั้นกลางขึ้นไปถึงชนชั้นสูง เพราะฉะนั้นฐานเสียงในจังหวัดขอนแก่นถ้าพูดว่าประชาชนที่อยู่ในระดับชั้นกลางถึงระดับสูงกว่าจะเป็นกลุ่มที่เป็นฐานเสียงให้กับนักการเมืองที่มีสัญลักษณ์เสื้อสีเหลือง

๒. การเมืองในระดับท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่นยังมีปัญหาอยู่มาก เพราะประชาชนบางส่วนยังใช้สิทธิ์ของตนไม่ถูกต้อง คือบางคนยังมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงกันอยู่ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะระบบการเมืองในระดับท้องถิ่นยังไม่เป็นคุณและโทษต่อประชาชน นั่นก็คือการเลือกใครเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารบ้านเมืองก็ไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเห็นชัดเจน จนมีคำกล่าวที่ว่า “เลือกใครเข้าไปทำหน้าที่ก็เหมือนเดิมไม่เห็นมีอะไรดีขึ้น สังคม เศรษฐกิจ ถนนหนทางยังไม่เห็นดีขึ้น” ดังนั้น การตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองหรือเลือกนักการเมือง จึงขึ้นอยู่กับเครือข่าย หรือสายสัมพันธ์ ถ้ามีความสัมพันธ์หรือรู้จักกันเคยคุ้นเคยกันก็จะเลือกบุคคลนั้น อีกประการหนึ่งถ้านักการเมืองคนไหนหรือพรรคไหนให้เงินก็จะเลือก

ประชาชนจังหวัดขอนแก่นยึดเอาเงินหรือความสัมพันธ์เป็นหลักในการเลือกนั้น เพราะว่าเขามีแนวคิดที่ว่าเลือกบุคคลไหนเหมือนกัน หรือไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตการเป็นอยู่หรือการทำมาค้าขาย การทำมาหากิน เศรษฐกิจในชีวิตประจำวันก็ยังคงเหมือนเดิม เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไม่ต้องคิดมาก เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งก็ไปทำหน้าที่ของตนให้ครบตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น โดยไม่มีนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบจริงๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ของเพียงแต่มีความคุ้นเคยหรือมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองผู้ใดก็จะเลือกผู้นั้น หรือถ้าใครให้เงินมาก็เลือกคนนั้นไปเพื่อว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณที่เขาให้เงินมา

๓. การเมืองในระดับประเทศซึ่งขอนแก่นจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ๑) กลุ่มการเมืองที่ใช้สัญลักษณ์เสื้อสีแดง ซึ่งประชาชนกลุ่มนี้เป็นประชาชนกลุ่มรากหญ้าและมีความเชื่อมั่นในระบบการคุมการเมืองของกลุ่มที่ใช้สัญลักษณ์ของเสื้อสีแดงถ้าบุคคลใดที่โรงพักการเมืองหรือสังกัดพรรคการเมืองของรถที่มีสัญลักษณ์ของสีแดงประชาชนกลุ่มรากหญ้าก็จะเลือกทันทีโดยไม่สนใจว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนดีคนเก่งหรือยังไรมีการศึกษาในระดับไหนก็ไม่สนเพราะเขาเชื่อว่าถ้ากลุ่มนี้เข้าไปเป็นนักการเมืองหรือเป็นผู้บริหารประเทศแล้วก็จะไปเป็นกลุ่มการเมืองของพวกเขาที่เขาได้จัดสรรไปเป็นตัวแทนที่ดีแล้วและเขาก็เชื่อว่ากลุ่มนี้จะให้ประโยชน์จะดูแลประโยชน์ความสุขความทุกข์ของพวกเขา ๒) กลุ่มการเมืองที่ใช้สัญลักษณ์เสื้อสีเหลือง ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองที่ชนชั้นกลาง (กลุ่มพ่อค้าหรือนักธุรกิจ) ชื่นชอบ ในเมืองขอนแก่นถึงแม้ว่าประชาชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีจำนวนน้อยแต่ก็เป็นกลุ่มที่มีพลังทางการเมืองทาง ทางสังคมและทางเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่น และประชาชนกลุ่มนี้เขามีความเชื่อว่่านักการเมืองนี้เป็นกลุ่มที่ให้ประโยชน์แก่พวกเขา กลุ่มนักการเมืองดังกล่าวนี้เป็นกลุ่มนักการเมืองที่ใช้สัญลักษณ์เสื้อสีเหลืองหรือที่เรียกตนเองว่ากลุ่มพันธมิตร ถ้ากลุ่มการเมืองกลุ่มที่ใช้สัญลักษณ์สีเหลืองสังกัดพรรคการเมืองใดแล้วกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจหรือพ่อค้าคนกลางก็จะเลือกคนกลุ่มนี้ทันที เพราะเขาเชื่อว่่านักการเมืองกลุ่มนี้ได้เข้าไปเป็นรัฐบาลบริหารประเทศแล้วก็จะสามารถให้ประโยชน์และคุ้มครองทางธุรกิจของเขาเป็นอย่างดี

จากการวิจัย บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองจังหวัดขอนแก่น ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบ (Model) ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๑. การบริหารด้วยหลักธรรมาธิปไตย นั้นก็หมายความว่า การกระทำทางด้านการเมืองการปกครองทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการณรงค์หาเสียง การเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปบริหารบ้านเมืองก็ต้องยึดหลักความถูกต้อง มิใช่หลักประชาธิปไตย เพราะหลักประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงการปกครองที่ดีที่สุด และมีใช่เป็นการปกครองที่จะทำให้สังคมเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน ส่วนระบบการปกครองที่ทำให้สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองที่ยั่งยืน คือ การปกครองหรือการบริหารบ้านเมืองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นการบริหารบ้านเมืองโดยใช้หลักความถูกต้อง หลักความยุติธรรมนั่นเอง

๒. ประชาชนเข้าใจระบบการเมืองการปกครอง การที่ประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครองเป็นอย่างดี จะต้องดีมีผู้นำที่ดีให้คำแนะนำ โดยการสร้างเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์ สร้างกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้นทางด้านการเมือง ทางด้านสังคมทางด้านเศรษฐกิจ จึงจะทำให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านการเมืองที่ดี

๓. กระบวนการเลือกตั้งโปร่งใส คือ ผู้ที่มีส่วนในการจัดการเลือกตั้ง ต้องมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งเรียกว่าหลักธรรมาธิปไตย การเลือกตั้งแต่ละครั้งผู้นำการเลือกตั้ง ต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย หลักความโปร่งใส จึงจะทำให้ได้นักการเมืองที่เก่ง นักการเมืองดี มีคุณภาพและสามารถไปพัฒนาจังหวัดขอนแก่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ผู้นำทางการเมืองเป็นคนเก่ง เป็นคนดีและมีความรู้ความสามารถ ก็จะสามารถบริหารจังหวัดขอนแก่น ให้มีความเจริญก้าวหน้า และทำให้ประชาชนได้อยู่ดี มีสุข อยู่กันด้วยความสงบสุขในสังคม และจะเป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ๒) เพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น และ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นทางการจำนวน ๑๕ คน และกลุ่มเป้าหมายที่ไม่เป็นทางการจำนวน ๑๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑) บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น สำนักงานกรมส่งเสริมการปกครอง จังหวัดขอนแก่น ถือเป็นส่วนราชการที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่มีบทบาทภารกิจ สำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพัฒนาและให้คำปรึกษาแนะนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และการบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพในการให้บริการสาธารณะ ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่และโครงสร้างส่วนราชการของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นไปตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยมีหลักการแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองการปกครอง ดังนี้

๑. การพัฒนาการเมือง เป็นพื้นฐานทางการเมืองของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในแง่การเมืองที่พัฒนาแล้วจะเปรียบเสมือนปัจจัยที่สำคัญที่จะเอื้ออำนวยต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ เช่น ช่วยให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาการเมืองของแต่ละสังคม

๒. การพัฒนาการเมือง เป็นการเมืองของสังคมอุตสาหกรรม รัฐบาลมีความยอมรับผิดชอบต่อความสงบสุขและมีความกินดีอยู่ดีของประชาชน

๓. การพัฒนาการเมือง เป็นความเป็นทันสมัยทางการเมือง สามารถให้ความยุติธรรมกับสมาชิกของสังคมโดยทั่วหน้ากัน มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพล แต่ละกลุ่มต่าง ก็พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมุ่งหวังที่จะใช้อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายนั้นๆ

๔. การพัฒนาการเมือง การทำให้รัฐบาลมีอำนาจครอบคลุมทั่วประเทศ ประชาชนมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้นโยบายชาตินิยมเห็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้เกิดความเป็นชาติอย่างแท้จริง

๕. การพัฒนาการเมือง หมายถึงการพัฒนากระบวนบริหารและกฎหมายแนวความคิดต่อเนื่องมาจากความเห็นดีว่าการพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องการสร้างชาติ โดยแบ่งรูปแบบของการสร้างชาติออกเป็น ๒ รูปแบบคือ การสร้างสถาบัน และการพัฒนาพลเมือง

๖. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของกระบวนพลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แนวความคิดนี้อ้างว่าการฝึกฝนและการให้ความสำคัญกับสมาชิกของสังคมในฐานะเป็นราษฎรตลอดจนการส่งเสริมให้พวกเขาเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อรัฐชาติใหม่ และถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเมือง

๗. การพัฒนาการเมือง การพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย ยิ่งระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตยมากเท่าใด ก็ย่อมแสดงว่ามีการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

๘. การพัฒนาการเมือง เป็นลักษณะของระบบการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกฎเกณฑ์กติกา จะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง ทั้งนี้เพราะประชาชนจะเกิดความเชื่อมั่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ

๙. การพัฒนาการเมือง สามารถทำให้คนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของระบบ และระบบเองก็สามารุใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ รวมทั้งสามารถแจกแจงทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างเป็นธรรมโดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนแล้ว ระบบการเมืองนั้นถือได้ว่าพัฒนาแล้ว

๑๐. การพัฒนาการเมือง เป็นแง่หนึ่งของการบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทั้งปวงของสังคม ฉะนั้นในการศึกษาการพัฒนาการเมืองจึงจำเป็นต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมพร้อมกันไปด้วย

ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น เป็นวิธีการศึกษาการเมืองที่เกิดขึ้นร่วมสมัยกับการศึกษารัฐศาสตร์ในแนวพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาทิวารัฐศาสตร์พยายามสร้างงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคมจริงๆ ได้มองปัญหาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาได้จริง และทำให้รัฐศาสตร์กลายเป็นศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure science) มากกว่าที่เป็นอยู่ ในอีกภาษาหนึ่งก็คือเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่นักรัฐศาสตร์พยายามสร้างแนวทางในการศึกษาการเมืองที่ไม่ต้องหยาบยืมวิธีวิทยาแบบวิทยาศาสตร์, การทำสถิติ มาใช้

๒) รูปแบบและปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๑) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการในจังหวัดขอนแก่นในการให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองนั้นมาจากปัจจัย ๒ ประการคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการชอบระบบการเมืองการปกครอง นักการเมือง พรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้นในการให้ความรู้ทางการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นตามระบบการเมืองการปกครองที่ตนเองชื่นชอบ ปัจจัยอีกประการหนึ่งได้แก่ปัจจัยส่วนสาธารณชน เป็นแรงผลักดันจากสาธารณชนเป็นผู้นำที่มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม โดยการมองเห็นความอยู่ดีกินดี ความสงบสุขของสังคมเป็นหลัก

ส่วนรูปแบบการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะให้ความรู้ในรูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว สนทนาเป็นกลุ่มย่อย หรือแม้กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม

๒) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการในจังหวัดขอนแก่นในการเลือกพรรคการเมืองส่วนใหญ่มาจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการชอบระบบการเมืองการปกครองพรรคการเมืองและนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้น ในการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครองพรรคการเมืองและนักการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นดีตามตนเอง

ส่วนรูปแบบการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะใช้รูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว สนทนาเป็นกลุ่มย่อย หรือแม้กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม

๓) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการในจังหวัดขอนแก่นในการรณรงค์หาเสียงผู้นำส่วนใหญ่มาจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการชอบระบบการเมืองการปกครองพรรคการเมืองและนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้น ในรณรงค์หาเสียงการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครองพรรคการเมืองและนักการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นดีตามตนเอง

ส่วนรูปแบบการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะใช้รูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว เข้าหาตามบ้านที่ตนเองคิดว่าจะสามารถชักจูงได้โดยเฉพาะก่อนวันเลือกตั้งที่จะมาถึง ถ้าใครได้ติดตามหรือชักจูงถึงบ้านก็จะมีโอกาสให้เข้าเลือกตามที่ตนเองต้องการได้มาก สนทนาเป็นกลุ่มย่อย หรือแม้กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม

๔) ปัจจัยที่ผู้นำไม่เป็นทางการในจังหวัดขอนแก่นในการเลือกตั้ง ผู้นำส่วนใหญ่มาจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่แรงผลักดันจากตัวผู้นำเองซึ่งเป็นการชอบระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ ดังนั้น ในเลือกตั้งผู้นำจะชักจูงให้ผู้อื่นเลือกระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองก็จะชักจูงให้ผู้อื่นเห็นดีตามตนเอง

ส่วนรูปแบบการชักจูงให้ผู้อื่นเลือกตั้งตามระบบการเมืองการปกครอง พรรคการเมืองและนักการเมืองของผู้นำไม่เป็นทางการก็จะใช้รูปแบบการสนทนาตัวต่อตัว เข้าหาตามบ้านที่ตนเองคิดว่าจะสามารถชักจูงได้โดยเฉพาะก่อนวันเลือกตั้งที่จะมาถึง ถ้าใครได้ติดตามถึงบ้านก็จะมีโอกาสให้เข้าเลือกตั้งตามที่ตนเองต้องการได้มาก และที่สำคัญคือการใช้เงินในการซื้อเสียง ถ้าพรรคการเมืองใดมีเงินมากโอกาสที่จะได้รับการเลือกตั้งก็จะมามาก ซึ่งประชาชนในจังหวัดขอนแก่นส่วนหนึ่งยังคิดถึงระบบบุญคุณหรือที่เรียกว่าบาปบุญ คือเมื่อรับเงินเข้ามาแล้วจะซื้อสัตย์ต่อผู้ให้เงินคือต้องลงคะแนนเลือกผู้ที่ให้เงิน หรืออีกพวกหนึ่งก็มีแนวคิดว่าจะเลือกพรรคการเมืองไหนก็ไม่ทำให้ชีวิตตนเองดีขึ้น ไม่ว่าจะเลือกระบบไหน เลือกใครเป็นรัฐบาลหรือผู้บริหาร ชีวิตตนเองและครอบครัวตนเองยังเหมือนเดิม ดังนั้นจึงมีแนวคิดที่ว่า เอาเงินดีกว่า ถ้าใครให้เงินมากก็เหลือคนนั้น หรือถ้าใครให้เงินมากกว่าก็ลงคะแนนให้คนนั้น จนมีวาทกรรมทางการเมืองหนึ่งว่า “เงินไม่มากไม่เป็น”

๓) บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่พึงประสงค์ คือเป็นผู้นำมีความสามารถ ในการเป็นผู้นำ เช่น มีความรู้ มีคุณธรรม มีความสามารถรอบด้าน หรือมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมแล้ว ย่อมทำให้งานสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ที่ทำหน้าที่ผู้นำนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องศึกษาทักษะต่างๆ ในการเป็นผู้นำ การที่จะเป็นผู้นำที่ดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ใช่เรื่องยาก หากผู้นำมีคุณธรรม มีความสามารถ มีทักษะ และประสบการณ์สามารถพัฒนาการเมืองการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต้องอาศัยผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ที่เป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม ซึ่งปัจจัยที่ไม่เป็นทางการเป็นกลุ่มหรือองค์การที่เกิดจากการรวมตัวของปัจเจกบุคคลโดยอาศัยพื้นฐานทางด้านผลประโยชน์และสายสัมพันธ์ความเป็นเพื่อน ลักษณะของความสัมพันธ์ภายในจึงไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่แน่นอน สรุป บทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีอยู่ ๔ ด้านด้วยกันดังนี้

๑. การให้ความรู้ทางการเมือง

การเมืองเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับประเทศที่อยู่ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และประชาชนทุกคนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระบบการปกครอง ถ้าประชาชนมีความรู้จะทำให้การเมืองการปกครองขับเคลื่อนประเทศให้ไปสู่จุดมุ่งหมายของประเทศ และจะทำให้ประเทศมีความเจริญ เมื่อใดประชาชนให้ความร่วมมือและมีความรู้ทางการเมืองการปกครองจะทำให้ระบบการบริหารประเทศขับเคลื่อนไปด้วยดี เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้นำประเทศจึงมีระบบการให้การศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในสถาบันการศึกษาโดยการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กหรือให้กับนักเรียนตามวัยหรือตามระดับของการศึกษา สำหรับการศึกษาในระดับสูงคือการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่จะมีการเปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรการเมืองการปกครอง เพื่อให้องค์ความรู้สำหรับประชาชน หรือมีสถาบันทางการเมืองที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยตรง ซึ่งเป็นการให้ความรู้อย่างเป็นทางการ

อีกประการหนึ่งการให้ความรู้ทางการเมืองถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้นำไม่เป็นทางการในการให้ความรู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ ซึ่งวิชาดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นวิชา รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ หรือนิติศาสตร์ แต่เป็นการให้ความรู้นอกห้องเรียนโดยมีคนที่คอยแนะนำ ในการให้ความรู้ตามสถานที่ต่างไม่ว่าจะเป็นวงสนทนาหรือการจับกลุ่มโดยมีผู้นำที่เกิดจากการยอมรับกันในกลุ่มหรือในวงพรรคพวก จึงทำให้เกิดมีผู้นำทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ สำหรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการต้องเป็นผู้ที่มีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยตรง ในการให้ความรู้ในทางการเมืองที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่จำเป็นต้องมีข้อมูลข่าวสารและความรู้ เพื่อการมีส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ทางการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการลงเลือกตั้งในทางการเมืองส่วนท้องถิ่น การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ กลายเป็นคนมีความรู้และทักษะทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่แม้จะมีการศึกษาระดับสูงกว่าตนก็ตาม

การสนทนาในวงชุมชน เกี่ยวกับประชาธิปไตยและปัญหาบ้านเมือง เป็นการจับกลุ่มคุยกันเกี่ยวกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ที่ตนเองถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทางการเมือง โดยการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นตามโอกาสที่ได้มีเวลาพบปะกัน

๒. การเลือกพรรคการเมือง

ในอดีตที่ผ่านมาการเลือกพรรคการเมือง ประชาชนในจังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชนบทมีความเชื่อว่า การเลือกพรรคการเมืองเป็นการเลือกที่ไม่ได้ผลทางการเมืองการปกครอง นั่นก็หมายความว่า การเลือกพรรคการเมืองไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงการการเมืองการปกครองได้เท่ากับการเลือกที่ตัวบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนจะเลือกตัวบุคคลเป็นอันดับแรก ดังนั้น ประชาชนในจังหวัดขอนแก่นจึงให้ความสำคัญกับนักการเมืองมากกว่าการเลือกพรรค จึงตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่ตนเองคุ้นเคยหรือที่ตนเองรู้จักหรือนักการเมืองที่เคยช่วยเหลือตนเองมากกว่าจะคำนึงถึงพรรคการเมือง

บางครั้งประชาชนก็เกิดปัญหาทางการเมือง คือนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบไปลงสังกัดพรรคการเมืองที่ตนเองไม่ชอบ ถ้าประชาชนเจอกรณีนี้ประชาชนส่วนใหญ่จะเลือกเฉพาะนักการเมืองแต่จะไม่เลือกพรรคการเมือง ส่วนการเลือกพรรคจะไปลงเสียงกับพรรคที่ตนเองชื่นชอบทั้งๆ ที่ไม่มีนักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบอยู่เลย ประชาชนบางคนเลือกเฉพาะนักการเมืองแต่ไม่เลือกพรรคการเมืองเลย แต่บางครั้งพฤติกรรมทางการเมืองก็ขัดกัน คือเลือกนักการเมืองที่สังกัดพรรคหนึ่ง แต่พอเลือกพรรคก็จะไปเลือกพรรคอื่นที่ตนเองชอบ

ณ ปัจจุบันนี้ประชาชนได้มีการตื่นตัวในระบบการเมืองการปกครองเพราะทุกวันนี้การเมืองการปกครองมีผลต่อการดำรงชีวิต และที่สำคัญประชาชนรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้ประชาชนมีการตื่นตัวเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และให้ความสนใจเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะยุค คสช. ที่รัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง เป็นรัฐบาลที่ได้อำนาจมาจากการยึดอำนาจโดยทหาร และใช้อำนาจเผด็จการในการปกครองประเทศทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตและเสรีภาพในหลายๆ ด้านในการดำเนินชีวิต เป็นยุคที่ระบบเศรษฐกิจตกต่ำ อะไรก็แพง ยุค คสช. เป็นยุคที่มีการปิดกั้นหรือปิดบังข้อมูลข่าวสารที่ปิดบังข้อมูลข่าวสารก็เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง แต่ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสารจึงทำให้ข้อมูลต่างๆ นั้นเข้าถึงได้ง่ายทำให้ประชาชนได้รับรู้การปกครองมีผลต่อการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านสิทธิและเสรีภาพ หรือด้านเศรษฐกิจ ประชาชนจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นว่า เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่การปกครองในระบบประชาธิปไตยได้สมบูรณ์ขึ้นแต่เมื่อมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ประชาชนที่มีความรู้ทางการเมือง หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีการพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

ดังนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างไรบ้าง ซึ่งผู้นำที่ไม่เป็นทางการเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งผู้นำชุมชนมีส่วนในการชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชนในการเลือกพรรคการเมือง

การเลือกพรรคการเมืองและการให้ความร่วมกับพรรคการเมืองในด้านต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงาน การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและให้ความร่วมมือและเต็มใจปฏิบัติสิทธิหน้าที่ทางการเมืองในทางที่ถูกต้อง จะต้องมีส่วนที่เข้าใจความเคารพนับถือทั้งในด้านความรู้และความประพฤติ ดังที่ พระครูสมุห์สำรวย รุขิตจิตโต^๓ กล่าวว่า “ชุมชนจะให้ความร่วมมือกับพรรคการเมือง โดยยอมรับในการรับฟังการชี้แจงนโยบายจากนักการเมืองส่วนใหญ่ชุมชนให้ความ

^๓สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สำรวย รุขิตจิตโต, รักษาการเจ้าคณะตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

สนใจในเรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับบ้านเมือง เพราะประชาชนคิดว่าการเมืองไม่ใช่ปัญหาเรื่องปากเรื่องท้องของตนเอง”

๓. การรณรงค์หาเสียง

การรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองทุกวันนี้จะเป็นการใช้กลยุทธ์ เทคนิค และวิธีการในการเอาชนะคู่แข่งหรือฝ่ายตรงข้ามโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม ขอให้ตนเองชนะเท่านั้นก็พอ บางครั้งก็เป็นการบิดเบือนข้อมูลฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นการให้ข้อมูลที่เป็นเท็จเพื่อหวังให้ตนเองชนะในการเลือกตั้ง จนมีวาทะกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงว่า “เป็นการสาตโค่นไส้กัน” นั่นก็หมายถึงต่างฝ่ายต่างให้ร้ายหรือใส่ร้ายซึ่งกันและกันเพื่อลดความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นเป็นการขาดคุณธรรมจริยธรรมในการรณรงค์หาเสียงตามระบบประชาธิปไตยเพราะจะทำให้ประชาชนเข้าใจผิด

การรณรงค์หาเสียง ผู้นำไม่ใช่ว่าจะเป็นทางการในฐานะผู้นำชุมชน ต้องทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน การติดประกาศป้ายรณรงค์ทางการเมือง การเชิญชวนให้ออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเลือกตั้ง ผู้นำชุมชนมีการพบปะพูดคุยกับชาวบ้านโดยให้คำแนะนำเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองบริหารบ้านเมือง การรวมกลุ่มเดินรณรงค์หาเสียงไปในที่ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณาการเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนนั้น เพื่อมาบริหารงานทำหน้าที่จะต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เห็นแก่ผลประโยชน์หรือสินจ้างรางวัลใดๆ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ ทำความเข้าใจในการเลือกตั้งและมีการติดประกาศให้ประชาชนทราบก่อนการเลือกตั้งไว้ล่วงหน้า การจัดประชุมในหมู่บ้านโดยผู้นำชุมชนแจ้งให้ที่ประชุมทราบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง การรณรงค์หาเสียงผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนในการประกาศหรือเดินสายหาเสียงในเขตชุมชน มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบล่วงหน้า และมุ่งเน้นในเรื่องใช้สิทธิของตนโดยสุจริต

ผู้นำไม่ใช่ว่าจะเป็นทางการต้องเป็นผู้ที่แนะนำหรือนำพาชุมชนการณรงค์เลือกตั้งสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน การติดประกาศป้ายรณรงค์ทางการเมือง การเชิญชวนให้ออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเลือกตั้ง ดัง พระครูสมุห์สำราญ รุกขิตจิตโต^๒ กล่าวว่า “ผู้นำชุมชนมีการพบปะพูดคุยกับชาวบ้านโดยให้คำแนะนำเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองบริหารบ้านเมือง การรวมกลุ่มเดินรณรงค์หาเสียงไปในที่ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณา” พระครูสุนทรศีลวงศ์^๓ “การเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนนั้นเพื่อมาบริหารงานทำหน้าที่จะต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เห็นแก่ผลประโยชน์หรือสินจ้างรางวัลใดๆ”

^๒สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สำราญ รุกขิตจิตโต, รักษาการเจ้าคณะตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

^๓สัมภาษณ์ พระครูสุนทรศีลวงศ์, เจ้าคณะตำบลหนองตุม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

๔. การเลือกตั้ง

การเลือกตั้งคือการไปใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นหรือเลือกตั้งในระดับประเทศคือการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถือว่าเป็นการไปใช้สิทธิที่ถูกต้องตามหลักประชาธิปไตย ในการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับไหนก็ตามผู้นำที่ไม่เป็นทางการถือว่าเป็นส่วนสำคัญมากในการที่จะให้ความช่วยเหลือในทางการเมืองจังหวัดขอนแก่น หรือเป็นการพัฒนาการเมืองให้ดีขึ้น โดยการนำพาประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง อย่างเช่น การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งควรเป็นคนในท้องถิ่น แนวทางคือการไม่โจมตีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในระหว่างการหาเสียงและเสนอนโยบายให้ประชาชนได้พิจารณาเป็นการริเริ่ม การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนต้องเดินรณรงค์ในการเลือกตั้งเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัว ได้เห็นความสำคัญของการออกไปใช้สิทธิของตนเองเพื่อเลือกคนมาบริหารบ้านเมือง นำนโยบายจากรัฐบาลมาประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและให้ยึดถือปฏิบัติตามในวันเลือกตั้งจะต้องตรวจความเรียบร้อยของชุมชนทั้งกลางวันและตอนกลางคืนอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้คนที่ซื้อสิทธิขายเสียงได้กระทำการใดๆ การออกนโยบายในการพัฒนาร่วมกันเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและให้ความสำคัญกับลูกบ้านเป็นสำคัญ การสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีนโยบายโดยประกาศไม่ให้นำซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชน และห้ามทำลายป้ายประชาสัมพันธ์ทางการเมืองและแนะนำให้ประชาชนใช้สติปัญญาพิจารณาคุณสมบัติของผู้ลงเลือกตั้งเพื่อเลือกคนดีเข้าบริหารบ้านเมือง

ดังนั้นสภาพปัญหาและการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำชุมชนในจังหวัดขอนแก่นผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้นำชุมชนมีส่วนในการชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งและให้ความร่วมมือทางการเมือง การรณรงค์ในการเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการกำหนดนโยบายทางการเมือง

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ในการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. การให้ความรู้ทางการเมือง ควรให้ความรู้ทางการเมืองโดยการฝึกทักษะทางการเมือง โดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะจำลอง และจะเป็นประโยชน์ต่อจุดประสงค์ของการให้ความรู้ทางการเมือง การฝึกทักษะทางการเมือง การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยต่อไปได้

๒. การเลือกพรรคการเมือง ควรมีพรรคการเมืองเป็นองค์กรหรือสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นองค์กรที่มีหน้าที่คัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับประชาชน โดยนำความต้องการของประชาชนกำหนดเป็นนโยบาย และหาแนวทางแก้ไขเมื่อเกิดปัญหา และควรควบคุมไม่ให้มีการใช้จ่ายเงินที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

๓. การรณรงค์หาเสียง ควรมีการกำหนดตามหลักอธิปไตย ๓ หลักธรรมที่ถือเอาความเที่ยงธรรมเป็นใหญ่ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการปกครองที่ยึดหลักความถูกต้องเป็นใหญ่ไปปรับใช้สำหรับส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองและบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง

๕.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในเขตพื้นที่จังหวัดอื่น
๒. ควรศึกษาบทบาทภาวะผู้นำและการจัดการความขัดแย้งในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น
๒. ควรศึกษาภาวะผู้นำทางการเมืองของนายกเทศมนตรีในการบริหารเทศบาลตำบลในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย-ภาษาบาลี

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๕.

(๑) หนังสือ

กวี วงศ์พุ่ม. ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙

_____ . ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๖

กิติ ตย์คานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยการพิมพ์, ๒๕๓๕

งามพิศ สัตย์สงวน. การจัดการระเบียบทางสังคมในสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕

ฉลอง มาปรีดา. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗

ณรงค์ เสียงประชา. มนุษย์กับสังคม” พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑

ประยงค์ สุวรรณบุปผา. รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก- ตก. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑

นายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์ และคณะ. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗

ติน ปรัชญาพฤทธิ. ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ หน่วยที่ ๑๑ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗

เถาว์วัลย์ นันทาภิวัฒน์. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ธนธการพิมพ์, ๒๕๔๔

นิตย์ สัมมาพันธ์. ภาวะผู้นำ:พลังขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ร่วมกับ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖

นงลักษณ์ สิทธิวัฒน์พันธ์. พัฒนาบุคลากรผู้นำและนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพ, ๒๕๔๔

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐

ธรรมรส โชติคุณุช. มนุษย์สัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙

ถวิล ธาราโกชน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สนพ.โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิต, ๒๕๔๙

- พรนพ พุกกะพันธ์. **ภาวะผู้นำและการจูงใจ**. กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๔
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๖
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ**.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. พิมพ์พิเศษ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนธัชการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๔
- ลิขิต อีระเวคิน. **การพัฒนาการเมือง (Political Development)**. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ (วันที่ ๑๖
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒)
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. **ปัจจัยที่ท้าทายเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยของไทยภายใต้กระแส
โลกาภิวัตน์และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ใน ๒๑ ปี**.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖
- วันชัย วัฒนศัพท์. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์สันติวิธีเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. **ภาวะผู้นำประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหาร
การศึกษาหน่วยที่ ๕-๘**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. **ทัศนคติทางการเมืองของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙
- สุวิน สุขสมกิจ. **พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: โรงพิมพ์ชวน
พิมพ์, ๒๕๒๔
- สุจิต บุญบงการ. **แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา การทางการเมือง**. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐
- สมยศ นาวิการ. **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๐
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. **ภาวะผู้นำเพื่อการบริหารคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔
- สุเทพพงศ์ ศรีวัฒน์. **ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิรัตน์เอดดูเคชั่นจำกัด,
๒๕๓๗
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔
- โสภา ชูพิกุลชัยและคณะ. **เทคนิคการให้บริการปรึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๑๕
- สีปพนนท์ เกตุทัต. **“วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง.”** ในผู้นำ. สงวนนิตยารัมภ์พงศ์และสุทธิ
ลักษณ์สติตะสิริ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑
- สมพิศ วิชญวิเชียร. **หัวไม้ไขหาง**. กรุงเทพมหานคร: นานามีบุคส์

สุพานี สฤกษ์วานิช. **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดและทฤษฎี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ซีระฟิล์มและโซเทกซ์, ๒๕๔๑

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖

อุทัย บุญประเสริฐ. **หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์, ๒๕๔๖

อาชวัน วายวานนท์. **ภาวะผู้นำและประสิทธิผลของผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๐

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. **ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส จำกัด, ๒๕๔๖

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕

นิตย์ สัมมาพันธ์. **ภาวะผู้นำ : พลังขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ร่วมกับสนพ. โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. **วิสัยทัศน์ขุนคลัง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ, ๒๕๔๔

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖

สุพานี สฤกษ์วานิช. **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่: แนวคิดและทฤษฎี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙

สุจิต บุญบงการ. **การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗

สมาน อัครภูมิ. **การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก**. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. **การบริหารทักษะและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๓๐

อุทัย หิรัญโต. **หลักการบริหารบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓

(๒) รายงานการวิจัย

เกรียงไกร จงเจริญ. “ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน”. **รายงานวิจัย** : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕

ธีรยุทธ อุทธา. “ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับการแต่งตั้งการประเมินตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนตามเกณฑ์คุณภาพในจังหวัดอุบลราชธานี.” **รายงานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖.

ทองใบ สุดชาติ, อ่างในวาสนา สุขประเสริฐ. “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร”. **รายงานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๗.

พระถนัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์). “การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปริธรรม๗”. รายงานวิจัย. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธีระ พลชัยะนุกาพ. บทบาทของผู้นำทางศาสนากับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

พระมหาภล ไชสิตเมธิ (โฆสิตเมธางกูร). “จริยธรรมสำหรับผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา”. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประสิทธิ์ เขียวศรี. การเสนอแบบจาลองการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. รายงานวิจัย. การบริหารการศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔

ปรกรณ์ สุริวรร. การหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

สมชาย ตีลังการณ. พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๓๕ : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

สมชาย เหล็กเพชร. “วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำในชุมชน”. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

สุรศักดิ์ ม่วงทอง. “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์”. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

บทความทางวิชาการ ของนาย บิตกร พูลภัทรชีวิน ใน <https://www.gotoknow.org/posts/322379>

วิทยากร เชียงกุล, บทความทางวิชาการ. หลักการของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย <https://witayakornclub.wordpress.com/2007/06/26/democratic/>

อุดมการณ์ทางการเมือง, แหล่งที่ <http://annmew123.blogspot.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐

สำนักงานกรมส่งเสริมจังหวัดขอนแก่น, ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา, แหล่งที่มา <http://www.kklocal.go.th/content/cate/3/?page=1&search=เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐>

แนวคิดและทฤษฎี ของ Chester Barnard องค์การแบบไม่เป็นทางการ, แหล่งที่มา: <http://rungdba04.blogspot.com/2012/09/chester-barnard.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐

พฤติกรรมองค์การ แหล่งที่มา: <http://cowboymanager.blogspot.com/2011/06/172.html> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐

(๔) ภาษาอังกฤษ

Barbara Kelleman (ed), Leadership as a Political Act in Leadership : Multidisciplinary Perspective , (New Jersey : Prentice Hall, 1984,

- Bardo, J. W., & Hartman, J. J. (1982). *Urban society: A systematic introduction*. New York: F. E. Peacock, 1982
- Brown and Moberg อ่างใน สมาน อัสวภูมิ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด”. **รายงานวิจัย**.ภาควิชาบริหารการศึกษา.บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- Bill, James A., and Hardgrave, Robert L. *Comparative Politics : The Quest for Theory*. Columbus Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company,1973
- Chester I Bernard, *Organization and Management*, (Cambridge Massachusetts :Harvard University Press., 1962
- David J. Campbell, *Organizations and the business Environment*, (Oxford : Addison :Wesley Publishing co., 1972
- Hodge Billey J. & Herbert J. Johnson **Management and Organization Behavior**.(New York : John Willey & Sons,1970.
- Jame A.F. Stoner and Char Wankel, *Management*,3rd ed. (New Delhi:Prentice-Hall,1986
- Joyce B. and Weil M. , *Model of Teaching*(2nd ed),(New Delhi : Prentice – Hall of India Private Limited,1985
- Keeves, P. J. *Educational research methodology, and measurement: An international handbook*. Oxford, England: Pergamon Press,1988
- Lucien W. Pye. *Aspects of Political Development: An Analytic Study*. Boston : Little Brown and Company, 1966, 33-48. อ่างใน ลิขิต ธีเวคิน. *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง*. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗).
- F.E.Fiedler, *A Theory of Leadership Effectiveness*, (New York : McGraw HillBook,1967
- Frankin Covey, *The Four Roles Leadership*, (USA : Frankin Covey Co., Ltd., 1999
- Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr. *Comparative Politics : System, Process and Policy*. (2nd edition) (Boston: Little, Brown and Company,1978). and Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr (eds), *Comparative Politics Today: A world View*. Boston: Little, Brown and Company,1980. อ่างใน อโณทัย วัฒนาพร, “นักรัฐศาสตร์กับสังคมการเมืองไทย : ภารกิจอันไม่จบสิ้น,” (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๔๙).
- Micheal W. Drafke and Stan Kossen, *The Human Side of Organizations*, 8th ed., (New Jersey :Prentice Hall, 2002
- RensisLikert. *The Human Organization*, (New York : McGraw – Hill,1967
- Normond L. Frigon , Sr.& Harry K. Jackson, Jr., *The Leader : Developing the Skill &Personal Qualities You Need to Lead Effectively*,(New York : American Management Association,1996

- Raymond J. Burdy, Funder mental of Leadership Reading, (Massachusetts Addison :Wesley Publishing Co.,
- Ralph Stogdill, Leadership Membership and Organization, (Psychological Bulletin,1950)
- Emory S. Bogardus. Leaders and Leadership. (New York: Appleton-century Croffs, Inc., 1934
- Ordway Tead, The Art of Leadership, New York McGraw Hill book company Inc.p. 45.
- Rensis Likert, T he Human Organization, (New York: McGraw Hill, 1967
- Ralph Stogdill, Leadership Membership and Organization, (Psychologica lBulletin, 1950
- Solomal Ben. Ledership of Youth. New York: Youth Service.T. N. Whitehead. Ledership in Free Society. (Cambrige : Harvard University Press, 1963
- Samuel Huntington. Political Order in Changing Societies. (Second edition) Connecticut : Yale University Press, 1969
- Tosi, H.L., & Carrol, S.J, Management. 2nd ed,(New York: John Wiley and Sons,1982). p. 163.
- Ordway Tead, The art of Leadership, (New York: McGraw-Hill Book Company. Inc.,1956
- Vies and Hummel. อ้างในพิมพ์ใจ โอบาณูรักษัษธรรม. ภาวะผู้นำ.กรุงเทพมหานคร :ม.ป.ท., ๒๕๔๒),
- Westburgh and Other. อ้างในพิมพ์ใจโอบาณูรักษัษธรรม. ภาวะผู้นำ.กรุงเทพมหานคร :ม.ป.ท., ๒๕๔๒
- William J. Reddin, Managerial Effectiveness, (New York: McGraw-Hill Book Co.,1970
- Webster, N. Webster new twenties century dictionary unabridged (2nd ed.). New York: Prentice-Hall,1983

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
บทความวิจัย

The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative Development in Khon Kaen

Asst. Prof. Dr. Chanchai Huotsri

Asst. Prof. Dr. Suwin Thongpun

Asst. Prof. Dr. Suraphon Promgun

Abstract

This research has the three main objectives to aim 1) to study the role of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen province, 2) to study the model and factors of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen Province, and 3) to study the desirable roles of unofficial leaders for political and administrative development in Khon Kaen Province. This is the qualitative research with interviews of the 15 official target groups and 15 unofficial target groups, totally 30 persons. The tools were used in the research are: in-depth interview and analysis of data by inductive methods.

The Result of Research:

The role of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen province: unofficial leader plays the role in introducing of people to know the administration in democratic system with the king as a head and to know that everyone has the own right to choose the representatives to rule the country.

The model and factors of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen province is the patterns in giving of political and administrative knowledge of unofficial leader who gives knowledge in the form of communication to each other as sub-group discussion, or even the large group with depending on the opportunity. Otherwise the factors of unofficial leader come from two factors: personal factors refers to the driving force of the leader himself who love the political and administrative system, politicians and political parties. So, in political education, leader will convince others to follow own favorite political and administrative system. Another factors refers to the public factors that is the driving force from the public as a visible leader who sees the benefits by mainly thinking of the prosperity and living with the peace in the society.

The desirable roles of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen province: anyone who has a leadership, knowledge and ability in politics and administration, moral virtue and recognized by society and also can induce people to use their own right in the election, to join the political activities such as election campaign, using of right to vote and political determination.

Keywords: The role of unofficial leader, political and administrative development

1. Introduction

In Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2550, it has given importance to the local administration and their local development by own selves including the local administrative organizations has authority to oversee and manage the public for the benefit of the people. In addition, there is also a statute plan and the decentralization process in 1999 and the District Council Act, the sub-district administrative organization in 1994 and the amendment to the local administrative organization. This has the power to develop the district in terms of economic, society and culture which is widely distributed to the local people and allows the community to have the right to choose a person who is competent to become a community leader to play leadership role and solve the problems in community and the administration of the Royal land. Leadership is the key to empower the organizations and society, politics and economy such as every organization needs a high potential leader who has the right attributes and power to drive the organization to change in the right direction and can lead the organization to success with the effective leadership. Therefore, leaders are essential and important for bringing of organizations or individuals to success, to have the ability to use their own influence or position to allow others to comply, to achieve common goals (Seumsak Visalaphorn, 2003-10) and get what they want together.

Political leaders are divided into two categories: official leaders, the leaders are officially appointed the village headman and the informal leader and so on. And the unofficial leaders are appointed by the government such as the monks, local scholars, etc. These are people who have the knowledge, ability, acceptance of society. They are the people who influence the people's decision in addition to the village headman, the headman, the community leader, the group leader and other leaders. They are acceptance and have been recognized by the community to get involved in politics as the formal leader.

Unofficial leader is a leader as non-commander because he has no position as leader in the organization but members in the organization accepted and praise him as leader because he has some features which the organizations or members want or trust in such as experiences, knowledge, ability and good relationship etc. The leadership is a participant in the political process of the public as a process of public concern and public participation that is the way of communication process which targets have to look and feel to engage with the state in making of decisions. Public participated process is a two-way of communicating process that targets contribute to make better decision and received public support (Vathasapth, 2000)

The unofficial leader in Khon Kaen province is a leader as non-commander. He is not a leader in the organization. He is just a person who is socially acceptable and praised for leadership. He has some qualities which are the agency or member needs, accept or trusted. The characteristics of unofficial leader are experienced. He is a knowledgeable person, has a good human relationship and is a respected socialite. So, unofficial leader is one of the important actors in the political development in Khon Kaen province who can guide people in the community to participate in political activities.

Therefore, the researcher considers that it is necessary to conduct research on the role of unofficial leaders in political development in Khon Kaen province to get the desired casual leader in the development of Khon Kaen province as following.

2. Research Objectives

1. to study the role of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen province.
2. to study the model and factors of unofficial leader for political and administrative development in Khon Kaen Province.
3. to study the desirable roles of unofficial leaders for political and administrative development in Khon Kaen Province.

3. Scope of Research

3.1 Content scope

This research was divided into three parts 1) to study the role of unofficial leaders of the development in Khon Kaen's political and administrative system, 2) to study the models and factors of unofficial leaders towards Khon Kaen's political and administrative development and 3) to study the desirable roles of unofficial leaders in Khon Kaen's political and administrative development.

3.2 Scope of Target area

Target groups used in this research are: 15 official leaders. (3 districts, 5 people) 15 unofficial leaders (3 districts, 5 people) There were 15 people (3 districts, 5 people) totaling 45 persons.

3.3 The Scope of Area

This research, the researcher delimits the areas: three districts were Ban Phai district, Nam Phong district, Mueang District, Khon Kaen Province that were the large district and there are unofficial leaders in the development of politics which can be political.

3.4 The scope of limits

In this study, the researcher spent time in collecting data from 1 October 2016-30 September 2017.

4. Research Methodology

4.1 Research format: this research is a Qualitative Research. The data were collected from a group interview and group discussion.

4.2 Research tools: This is an in-depth interview, collecting the information about the role of unofficial leaders in the development of politics and administration, group discussion (Focus group) is used to find the desirable pattern of unofficial leaders in the development of politics and administration.

4.3 Creating and finding quality tools: the researcher has created and found the quality of in-depth interviews and group discussion questions. The steps are as follows.

1) Study concepts, theories, documents, related research papers and the concept of research about the role of unofficial leaders in Khon Kaen province for the development of politics and administration to be used as a guide for creating in-depth interviews and group discussion questions.

2) Create in-depth interview questions and group discussion questions. Then they were given the expert to check the accuracy of the questions.

3) Improved in depth interviews and the group discussion were based on the expert's recommendations and then published in completed form and then used for data collection.

4.4 Data Collection

1) Take books from Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus in order to targeted to in-depth interviews and target audience to group discussions.

2) Establish a relationship with the target audience, talk to create a familiarity and to inform the purpose of collecting data.

3) Set an appointment, date, time to conduct an in-depth interview and group discussion. For the target, audience prepares oneself and relevant documents for data collection.

4) Collect data were used in-depth interviews and group discussions.

4.5 Data Analysis

The data were analyzed by descriptive analysis, (Descriptive Analysis) to describe the desirable roles of unofficial leaders in Khon Kaen province for political and administrative development divided into four areas: 1) political knowledge 2) political party 3) campaign 4) election.

5. Benefits from the research

1. Get information on the role of unofficial leaders in politics, Khon Kaen province

2. Get information on patterns and factors of unofficial leaders on politics, government, Khon Kaen province

3. Information on the desirable roles of unofficial leaders in politics Khon Kaen province

6. Summary of research results

1. Unofficial leaders' role in political and administrative development Khon Kaen province: the unofficial leader of Khon Kaen province is the monk, local scholars, leaders, community leaders. these community leaders will play a role in political and administrative development in the field of political education, selected party, campaigns and election.

2. Models and factors of unofficial leadership in the development of politics and government of Khon Kaen province can be summarized as follows.

2.1 Factors those unofficial leaders in Khon Kaen province, the knowledge of politics is governed by two factors: the factors are personal, it is the driving force of the leader which is like a political system, politician, and political party of their favorite. So, in political education it will convince others to follow their favorite political system. Another factor is the public factor. It is the driving force of the public as a visible leader by seeing the prosperity. The main point is the peace of society. For the models of political education, the rule of unofficial leaders is to provide knowledge in the form of a face to face, group discussion or even a large group, depending on the opportunity.

2.2 Factors for unofficial leaders in Khon Kaen province in the selection of political parties are largely based on personal factors refer the driving force of self-leadership, which is like the political system, politicians and their favorite politicians. So, they persuade others to choose political system, political party and politicians to see each other well. Political party and politicians of unofficial leaders will use the face to face discussion model, group discussion or even a large group, it depends on the appreciate time.

2.3 Factors of unofficial leaders in Khon Kaen province in the election campaign are the factors which are the love of the political system, political party and politicians of their favorite. Therefore, in the election campaign, the leaders will persuade others to choose their own political system, favorite political party and their politicians. They are the models in persuading others to choose the political system, political parties and politicians. The unofficial leaders use the face to face conversation style approached by their houses.

2.4 The factor of unofficial leaders in Khon Kaen province in election, most leaders have factors or motives from their leaders in judging the political parties and

their favorite politicians. So, in the election, the leaders will persuade others to choose the political party and the politician to see each other well. The form of persuading others to vote according to the political system, political party and politicians of unofficial leaders will use the face to face conversational model. They approach home based on their own beliefs that they can influence, especially before the upcoming Election Day. If anyone reaches home, they will have the opportunity to get vote as they want and the important thing is to use the money to buy the sound.

If a political party has a lot of money, they have more chances in election than the others which minority of the people in Khon Kaen province thinks of the merit system, also known as the sin-merit. When they received his money, they must be trust in the donor and to vote for him who gives money. Other groups have the idea that political parties do not make their lives better. No matter which system they choose whom will be the government or executive. Their lives and families are the same like before. So there is a concept mean to take money is better. If anyone gives money, then they choose that person. Or if someone gives more money, then vote for him. Therefore there is a political discourse. "Money does not come, not go to vote"

3. Desirable role of unofficial leaders in the development of Khon Kaen province is a capable leader in leadership, for example. Anyone who has knowledge, morality and versatility or have appropriate leadership and they make a work done well. One who play role of leader is very important to study the skills in leadership. Being a good leader is not easy, but also not difficult. If the leader has virtue, abilities, skills and experience can develop a prosperous political government to rely on unofficial leaders who are respected by society. The informal factor is a group or organization formed by the aggregation of individuals based on benefits and friendship. The nature of the relationship is not absolute. Summarily the desirable roles of informal leaders in political and administrative development in the province of Khon Kaen province, there are four sides as follows.

3.1 Political knowledge is important for the people and they have to get knowledge of the administrative system. If the people have the knowledge, they will make the politics and government to help Thailand to go further to the goal of the country and will make the country prosper and developed. When the people cooperate and have political and administrative knowledge, they will make the administration of the country run well. When it is like this, giving the political knowledge is considered to be part of unofficial leadership in the instructional system is not taught. But it is the knowledge outside the classroom, with people who recommend in the knowledge of the place, whether it is a discussion, creating the group by leaders from the acceptance of the group or in a circle. This leads to have an unofficial political leader.

For unofficial leaders, he must have data and direct knowledge of politics. To provide the necessary the political knowledge for citizens under democratic regime that needs information and knowledge for the benefit of political participation. That is not only the election in the local political for community Leadership but also membership of the House of Representatives, etc., has become more knowledgeable and political than individuals who have even higher education.

3.2 Selecting a political party in the past, the selection of political parties. People in Khon Kaen, most of who live in rural areas, believe that. Choosing a political party is not an option, politics that means that choosing a political party is not going to change the politics, the government is equal to the individual. When this is the case, people will choose the person first. So people in Khon Kaen are so important to the politicians that the party, the decision to choose politicians who are familiar or self-aware or politicians who have helped themselves to consider political parties.

Nowadays people have been awakened in the political system. Politics affects the way of their lives and more importantly, people know more about political information. This is why the people are aware of the politics and administration and they are more interested in politics, especially in the time of National Council for Peace and Order (NCPO) which the government is not elected by vote. This is a government which has got the power from seizing of power by the military and using the communist power in the country that cause people to feels losing their rights and freedom in many ways in their living. It is era of economic depression. Everything is expensive in the era of NCPO was a period of blocking or concealing information that obscured the information to protect their own benefits.

But now it is the information era, so the information is easy for people to know that the rule of law affects their right and freedom or the economy in their living. The people will see clearly when Thailand enters into a democratic system; it is full of unofficial leaders not only monks, but also there are people who have political knowledge or the villagers who talk about politics.

Researchers have collected information to study political culture of unofficial leaders how are political activities conducted? Who are unofficial leaders recognized by the people in the community and influenced decision-making in political participation. In addition, community leaders contribute to persuading people in the community to choose a political party and people will cooperate with political parties.

3.3. Unofficial leader as community leader has to play the role in making understanding with the people, it is only the publicity through the news tower of the village, announcement of political campaign banners and invitation for going to the

polls. Community leaders meet with villagers by giving unbiased advice to act on their behalf in the administration.

Group campaign for election campaign goes in various places to allow people to consider the selection of people to represent the people in the community to manage the duty to be a person without self and no reward or reward, public relations. They understand the election post to the public prior, the election and focus on the exercise of their rights in good faith.

Unofficial leaders must be those who guide or guide the community, the publicity through the news tower of the village and announcement of political campaign banners and invitation for going to the polls.

2.4 The election is the exercise of its right to choose a representative to govern the country under democratic rule. Whether there is a local or national election, it is a democratic right. The election is considered a political development of Khon Kaen province better. The unofficial leaders will advise people to use their elected representatives to manage the country and the government policy to publicize and strictly abide by the election law in order not to have to buy a election rights. The community has strengthened the policy to not buy the right to sell the voice in the community and advise people to use the knowledge to qualify the voter to choose the good man to run the country.

Thus community leaders are individuals who have been recognized by the community and influenced decision-making in political participation and campaign in the political election activities and political policy.

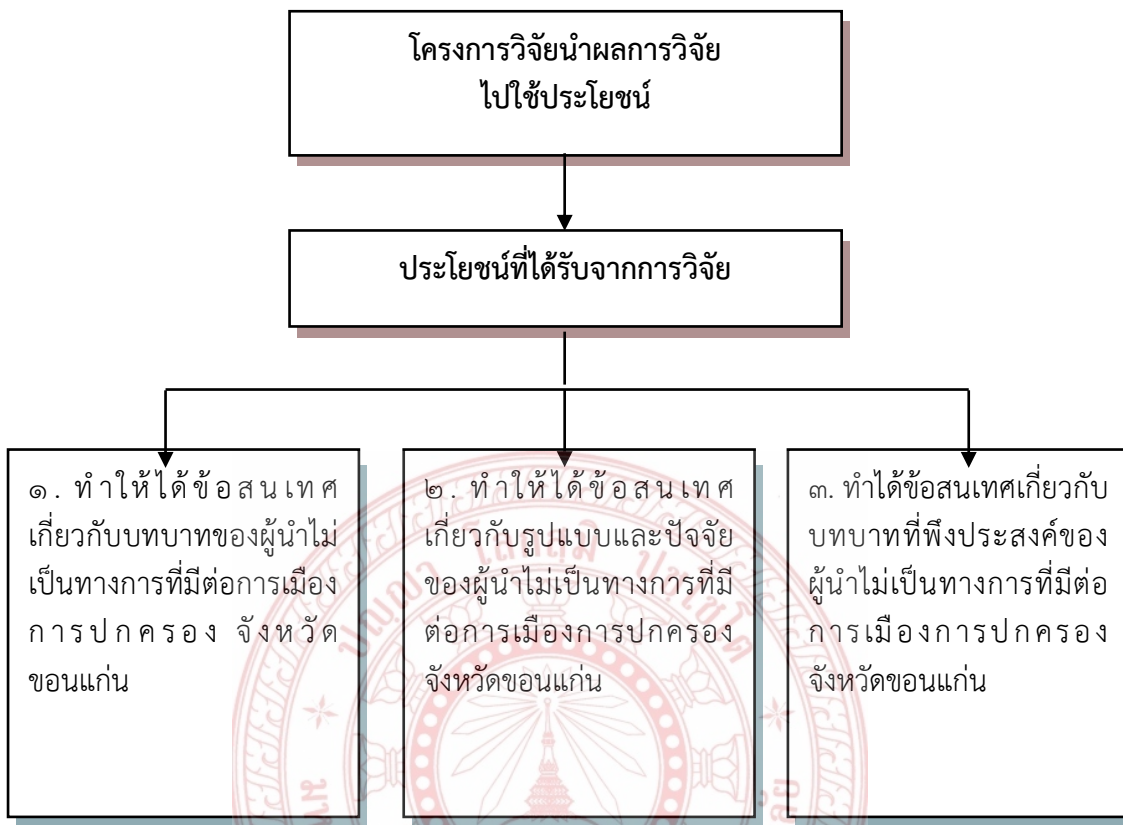
Reference

- Seumsak Visalaphorn. (2003). Leadership in theoretical series and management practices in the 5-8 units, . Chuburi : Sukhothai Thammathirat University.
- Vathasapth, V. (2000). Public Participation in Community in Decision Making. Bangkok: Peace Center for Democracy. King Prajadhipok's Institute.

ภาคผนวก ข
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ
กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ
กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

วัตถุประสงค์	ขั้นตอนการดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากโครงการ
<p>๑. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p> <p>๒. เพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p> <p>๓. เพื่อศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p>	<p>- ศึกษาบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p> <p>- ศึกษารูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p> <p>- ศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น ๓ ด้าน คือ</p> <p>๑. การให้ความรู้ทางการเมือง</p> <p>๒. การเลือกพรรคการเมือง</p> <p>๓. การรณรงค์หาเสียง</p> <p>๔. การเลือกตั้ง</p>	<p>- ทำให้ได้ข้อสนเทศเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p> <p>- ทำให้ได้ข้อสนเทศเกี่ยวกับรูปแบบและปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p> <p>- ทำให้ข้อสนเทศเกี่ยวกับบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น</p>

ภาคผนวก ง
เครื่องมือการวิจัย / หนังสืออนุญาตเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง
จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

๑. จุดประสงค์ของแบบสัมภาษณ์นี้มุ่งวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น

๒. ข้อความที่ให้สัมภาษณ์ทุกข้อความไม่มีถูกหรือผิด คำตอบต่างๆ ที่ได้รับมาจะใช้ใน งานวิจัยเท่านั้น จะไม่ให้ส่งผลเสียต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่ประการใด

๓. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๕ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัด

ขอนแก่น

ตอนที่ ๓ ปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๔ รูปแบบของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัด

ขอนแก่น

ตอนที่ ๕ รูปแบบที่พึงประสงค์ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น

ในการให้สัมภาษณ์นี้ ขอความกรุณาได้โปรดให้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง ข้อมูลที่ ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงที่สุดเท่านั้น จึงจะกระทำให้การวิจัยครั้งนี้มีผลสรุปที่เที่ยงตรง ซึ่งจะได้เป็น บทบาทและปัจจัยของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่นต่อไป ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผศ. ดร. ชาญชัย ฮวดศรี)

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑. ชื่อ.....นามสกุล.....
- ๒. อายุ.....เพศ.....
- ๓. ตำแหน่ง.....
- ๔. อาชีพ.....
- ๕. วัน / เดือน / ปีที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๑. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการให้ความรู้ทางการเมือง มีบทบาทอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการเลือกพรรคการเมือง มีบทบาทอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการรณรงค์หาเสียง มีบทบาทอย่างไรบ้าง

.....

.....

๔. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการเลือกตั้ง มีบทบาทอย่างไรบ้าง

.....

.....

ตอนที่ ๔ รูปแบบของผู้นำไม่เป็นทางการต่อการพัฒนาเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น

๑. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีรูปแบบต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการให้ความรู้ทางการเมืองอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีรูปแบบต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการเลือกพรรคการเมืองอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีรูปแบบต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการรณรงค์หาเสียง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีรูปแบบต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการเลือกตั้ง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๔. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่พึงประสงค์ มีรูปแบบต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง ในการเลือกตั้ง
อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ที่ พิเศษ/๒๕๖๐

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์การวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เรื่อง **“บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น”** ท่านมีความประสงค์ที่จะสัมภาษณ์ผู้นำในการเก็บข้อมูลในการทำวิจัย

ดังนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านในการให้ข้อมูลตามข้อเท็จจริงเพื่อให้งานวิจัยได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ส่วนข้อมูลที่ได้จักนำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก จ
ภาพกิจกรรมการวิจัย

ภาคผนวก ฉ
แบบตอบรับบทความวิชาการ / หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์

International Affairs,
 Language Institute of Khon Kan Campus
 Mahachulalongkornrajavidyalaya University
 Khon Kaen Campus
 Khok Si, Khon Kaen, Thailand, 40000
 Tel: + (66) 9591 31119

Acceptance Letter

14 March 2018

Author Name: Asst. Prof. Dr. Chanchai Huotsri

Paper Title: The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative Development in Khon Kaen

Dear Asst. Prof. Dr. Chanchai Huotsri

On behalf of the Committee of the 5th National Conference and the 3rd International Conference (NIC2018), we are pleased to inform you that your paper is accepted for NIC2018 by **Oral Presentation** on 28-29 March 2018. Please let us know if you can participate in NIC2018 and present your paper. And if so, please advise us your travel schedule so that we can arrange the necessary airport transfers and accommodation, and make sure that you bring flight-tickets and boarding passes with you for disbursement purpose.

We look forward to welcoming you soon.

Yours sincerely

(Asst. Prof. Dr. Suraphon Promgun)
 Editor of NIC2018

MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

In collaboration with

**International Research Council of Thailand and
The Network of Higher Education Institutions in the Upper Northeast, Thailand**

Presents this certificate to certify that:

Asst. Prof. Dr. Chanchai Huotsri

**The 5th National and the 3rd International Conference 2018
(Volunteer Spirit with Sustainable Social Development)**

March 28-29, 2018

At Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Khon Kaen Campus, Thailand

(Phra Brahmapundit, Prof. Dr.)

Rector of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

(Dr. Suphat Champatong)

Secretary-General of the Higher Education Commission

(Prof. Dr. Sirirung Songsivilai)
Secretary-General

National Research Council of Thailand

แบบ สพ.๐๘.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

ข้าพเจ้า นายวิชัย อัยรา ตำแหน่ง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองกงรัตนสาร
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน องค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองกงรัตนสาร อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น
ที่อยู่ องค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองกงรัตนสาร อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ๑๖ หมู่ ๑๕ ถนน ห้วยแคน
หนองกงเขิน, อำเภอ กุเวียง ขอนแก่น ๔๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๔๓ ๒๑๐ ๒๗๕ โทรสาร -

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง จังหวัดขอนแก่น
The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative Development of
Khon Kaen Province

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐ จนถึง ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครอง รวมทั้งได้รูปแบบ
ปัจจัยของผู้นำไม่เป็นทางการ และบทบาทที่พึงประสงค์ของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการเมืองการปกครอง
ขององค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองกงรัตนสาร อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายวิชัย อัยรา)

ตำแหน่ง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองกงรัตนสาร
อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - นามสกุล** นายชาญชัย ฮวดศรี
- ที่อยู่ปัจจุบัน** ๒๙๘ ตำบล หุ่นลอย อำเภอ คอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๑๘๐
- ประวัติการศึกษา**
- พ.ศ. ๒๕๒๓ พธ.บ.(สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๒๖ M.A.(Entire Politics) University of Poona
- พ.ศ. ๒๕๔๖ Ph.D.(Soc.Sc.) Magadh University
- ประสบการณ์การทำงาน**
- พ.ศ. ๒๕๕๐ ตำแหน่ง หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๕๒ ตำแหน่ง กรรมการประจำวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๔๙ ตำแหน่ง กรรมการประจำวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๕๐ ตำแหน่ง กรรมการบริหารห้องเรียน จังหวัดร้อยเอ็ด
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ตำแหน่ง กรรมการสรรหาและสอบคัดเลือกบุคคลเป็นอาจารย์ประจำ
- ผลงานทางวิชาการ**
- พ.ศ. ๒๕๔๙ หัวข้อวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๙”
- พ.ศ. ๒๕๕๓ หัวข้อวิจัยเรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ชั้นปีที่ ๓ ต่อการสอนที่นำเสนอด้วย Power point ในวิชาพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์และการเลือกตั้ง”
- พ.ศ. ๒๕๕๓ หัวข้อวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ต่อพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์และการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐”
- พ.ศ. ๒๕๕๗ หัวข้อวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”
- พ.ศ. ๒๕๕๘ หัวข้อวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของผู้นำชุมชนจังหวัดขอนแก่น”
- พ.ศ. ๒๕๖๐ หัวข้อวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองจังหวัดขอนแก่น”
- ตำแหน่งปัจจุบัน** อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาเขตขอนแก่น

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ	นายสุวิน ทองปั้น
สถานที่เกิด	๒ / ๒ บ้านหนองแขง ต. สานตม อ. ภูเรือ จ. เลย
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สถานที่ทำงาน	คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	
พ.ศ.๒๕๓๖	ปริญญาตรี (พธ.บ.) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง คณะพุทธศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๓๘	ปริญญาโท (M.A.) Master of Arts in Philosophy Mysore University, India
พ.ศ.๒๕๔๒	ปริญญาเอก (Ph.D.) Doctor of Philosophy in Philosophy Banaras Hindu University, India
เอกสารประกอบการสอน	
พ.ศ.๒๕๔๔	ตำราเรียนปรัชญาการศึกษา
พ.ศ.๒๕๔๕	เอกสารประกอบการสอนปรัชญาเบื้องต้น
พ.ศ.๒๕๔๖	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๑ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑)พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๖	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔)พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๗	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๑ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒)พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๗	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕)พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๘	ตำราเรียนตรรกวิทยา
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๕๒	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๔	อาจารย์ประจำ
พ.ศ.๒๕๕๕-ถึงปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น